

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vahingonkorvauslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan henkilövahingon, elatuksen menetyksen ja kärsimyksen korvaamista koskevien vahingonkorvauslain säännösten uudistamista.

Esityksen perustavoitteena on selkeyttää ja täsmentää henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevaa sääntelyä ja siten parantaa sekä vahinkoa kärsineiden että korvausvelvollisten asemaa. Aineettoman vahingon osalta erotettaisiin nykyistä selkeämmin yhtäältä henkilövahingosta johtuvien aineettomien vahinkojen korvaaminen ja toisaalta henkilöön kohdistuvien loukkausten aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen. Henkilövahingon perusteella suoritettavien korvausten korvausaiheet määriteltäisiin lisäksi nykyistä johdonmukaisemmalla tavalla. Korvaus määrättäisiin erikseen yhtäältä kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta ja toisaalta pysyvästä haitasta.

Ehdotuksen tarkoituksena olisi myös edistää vahinkoa kärsineiden yhdenvertaista kohtelua. Tästä syystä lakiin ehdotetaan otettavaksi nykyistä täsmällisemmät säännökset korvauksen määräämisen perusteista. Lisäksi perustettaisiin henkilövahinkoasiain neuvottelukunta, jonka tärkeimpänä tehtävänä olisi antaa yleisiä suosituksia aineettomista vahingoista suoritettavien korvausten määristä.

Esityksessä ehdotetaan henkilövahingon kärsineen läheisten korvaussuojan selkeyttämistä ja parantamista. Henkilövahingon kärsineelle erityisen läheisillä henkilöillä olisi laissa säädetyin edellytyksin oikeus saada henkilövahingosta vastuussa olevalta korvaus kuluista ja ansionmenetyksestä, jotka heille aiheutuvat henkilövahingon kärsineen hoitamisesta ja muista vahingosta johtuvista toimenpiteistä.

Elatuksen menetyksen korvattavuutta ehdotetaan laajennettavaksi. Oikeus korvaukseen

elatuksen menetyksestä olisi nykyisestä poiketen kaikilla niillä henkilöillä, jotka tosiasiallisesti ovat olleet surmansa saaneen elatuksen varassa. Lisäksi elatuksen menetyksestä suoritettavan korvauksen määräämisen perusteet säänneltäisiin nykyistä täsmällisemmin laissa.

Surmansa saaneen läheisten korvaussuojaa ehdotetaan laajennettavaksi. Jos kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta, surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä olisi oikeus korvaukseen hänelle kuolemantapauksen seurauksena aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista sairaanhoitokustannuksista ja muista kuluista sekä ansionmenetyksestä.

Henkilöön kohdistuvien loukkausten aiheuttaman kärsimyksen korvattavuutta ehdotetaan laajennettavaksi. Nykyisestä poiketen oikeus korvaukseen kärsimyksestä olisi myös muun muassa henkilöillä, jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu. Kärsimyksestä suoritettavan korvauksen määräämisen perusteista säädettäisiin laissa.

Esityksessä ehdotetaan lakiin otettaviksi säännökset henkilövahingosta, elatuksen menetyksestä ja kärsimyksestä määrättävien korvausten suorittamistavasta sekä henkilövahingosta ja elatuksen menetyksestä suoritettavien korvausten muuttamisesta olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella.

Esitykseen sisältyy vahingonkorvauslain muuttamista koskevien ehdotusten ja henkilövahinkoasiain neuvottelukuntaa koskevan lakiehdotuksen lisäksi teknisluonteisia tarkistuksia liikennevakuutuslakiin, potilasvahinkolakiin ja raideliikennevastuulakiin.

Lakien ehdotetaan tulevan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1. Johdanto.....	4
2. Nykytila	4
2.1. Yleistä	4
2.2. Henkilövahinkojen korvaaminen	4
Korvattavat henkilövahingot.....	4
Vahingon välittömyys korvattavuuden edellytyksenä.....	5
Henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset.....	6
Henkilövahingon johdosta muille kuin henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset	8
2.3. Kärsimyksen korvaaminen	9
Surmansa saaneen läheisille aiheutunut kärsimys.....	9
Rikoksen uhrille aiheutunut kärsimys	10
2.4. Erityiskysymyksiä.....	10
Korvausten suorittamistapa.....	10
Lainvoimaisesti tuomitun korvauksen muuttaminen	11
Vahinkoa kärsineen kuoleman vaikutus korvaukseen	11
3. Ulkomaiden lainsäädäntö	11
4. Nykytilan arviointi	11
4.1. Yleistä	11
4.2. Henkilövahinkojen korvaaminen	12
Korvattavat henkilövahingot.....	12
Vahingon välittömyys korvattavuuden edellytyksenä.....	13
Henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset.....	13
Henkilövahingon johdosta muille kuin henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset	15
4.3. Kärsimyksen korvaaminen	16
Surmansa saaneen läheisille aiheutunut kärsimys.....	16
Henkilöön kohdistuvan loukkauksen uhrille aiheutunut kärsimys	16
4.4. Erityiskysymyksiä.....	17
Korvausten suorittamistapa.....	17
Lainvoimaisesti tuomitun korvauksen muuttaminen	17
Korvauksen raukeaminen vahinkoa kärsineen kuoltua	17
4.5. Korvauskäytännön ohjaaminen	17
4.6. Henkilövahingon tai kärsimyksen korvauksen määräytyminen muussa lainsäädännössä	18
5. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	19
5.1. Keskeiset tavoitteet	19
5.2. Keskeiset ehdotukset.....	19

Säätelytekniikan parantaminen.....	19
Läheisen vahingonkorvausoikeudellisen suojan laajentaminen.....	20
Henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset.....	20
Henkilövahingon johdosta muille kuin henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset.....	21
Henkilöön kohdistuvan loukkauksen uhrille aiheutunut kärsimys	21
Eriyiskysymyksiä.....	23
Aineettoman vahingon korvauskäytännön ohjaaminen	24
Eriyslakien viittaussäännökset	25
6. Esityksen vaikutukset	25
6.1. Vaikutukset vahinkoa kärsineiden ja korvausvelvollisten kannalta	25
6.2. Taloudelliset vaikutukset valtiontalouden kannalta	27
7. Asian valmistelu.....	28
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	29
1. Lakiehdotusten perustelut.....	29
1.1. Vahingonkorvauslaki.....	29
5 luku. Korvattava vahinko.....	29
7 luku. Erinäisiä säännöksiä.....	66
Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.....	67
1.2. Liikennevakuutuslaki	67
1.3. Potilasvahinkolaki	68
1.4. Raideliikennevastuulaki.....	68
1.5. Laki henkilövahinkoasiain neuvottelukunnasta.....	69
2. Voimaantulo.....	72
3. Säättämisjärjestys	72
LAKIEHDOTUKSET	74
vahingonkorvauslain muuttamisesta.....	74
liikennevakuutuslain 6 §:n muuttamisesta	77
potilasvahinkolain 3 §:n muuttamisesta.....	77
raideliikennevastuulain 12 §:n muuttamisesta.....	78
henkilövahinkoasiain neuvottelukunnasta	78
LIITE	80
RINNAKKAISTEKSTIT	80
vahingonkorvauslain muuttamisesta.....	80
liikennevakuutuslain 6 §:n muuttamisesta	85
potilasvahinkolain 3 §:n muuttamisesta.....	86
raideliikennevastuulain 12 §:n muuttamisesta.....	87

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Vahingonkorvauslaki (412/1974) on vahingonkorvausoikeudellinen yleislaki, jota sovelletaan vahingon korvaamiseen sopimusuhteen ulkopuolella, jollei muualla laissa ole toisin säädetty. Lain henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevia säännöksiä sovelletaan suoraan tavallisimmin rikoksella aiheutettuja henkilövahinkoja korvattaessa. Useissa lakisääteisiä korvausjärjestelmiä koskevissa laeissa, kuten liikennevakuutuslaissa (279/1959) ja potilasvahinkolaissa (585/1986), korvausvelvollisuuden sisältö määräytyy kuitenkin viittaussäännösten perusteella pääsääntöisesti vahingonkorvauslain mukaan. Sama koskee esimerkiksi tuotevastuulakiin (694/1990), ympäristövahinkojen korvaamisesta annettuun lakiin (737/1994), sähköturvallisuuslakiin (410/1996), raideliikennevastuulakiin (113/1999) ja ilmailulakiin (281/1995) perustuvaa korvausvelvollisuutta. Vahingonkorvauslain säännökset muodostavat siten henkilöön kohdistuvien vahinkojen perusteella suoritettavia korvauksia koskevan perusnormiston.

2. Nykytila

2.1. Yleistä

Henkilöön kohdistuvien vahinkojen johdosta suoritettavista korvauksista säädetään 1 päivänä syyskuuta 1974 voimaan tulleen vahingonkorvauslain 5 luvussa. Ennen vahingonkorvauslain säätämistä henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevat säännökset sisältyivät rikoslain (39/1889) 9 lukuun, josta ne siirrettiin asiallisesti lähes samansisältöisinä vahingonkorvauslakiin. Vahingonkorvauslain 5 luvun säännöksiin ei ole lain voimaantulon jälkeen tehty muutoksia. Lukuun on kuitenkin vuonna 1999 lisätty 4 a § (61/1999), joka koskee surmansa saaneen läheisten oikeutta korvaukseen kuo-

lemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä.

Henkilöön kohdistuvat vahingot voidaan vahingonkorvauslain perusteella jaotella yhtäältä henkilövahinkoihin ja toisaalta kärsimykseen. Tyypillisimpiä henkilövahinkoja ovat erilaiset vammat ja sairaudet. Kärsimyksellä puolestaan tarkoitetaan esimerkiksi loukkaavan tapahtuman aiheuttamaa henkistä kärsimystunnetta, joka ei edellytä lääketieteellisesti todettavissa olevaa terveydentilan häiriintymistä. Henkilövahingon perusteella suoritettavista korvauksista säädetään vahingonkorvauslain 5 luvun 2—4 §:ssä. Kärsimyksen korvaamisesta säädetään saman luvun 4 a ja 6 §:ssä.

2.2. Henkilövahinkojen korvaaminen

Korvattavat henkilövahingot

Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan vahingonkorvaus käsittää hyvityksen muun ohella henkilövahingosta. Ruumiinvamman tai muun henkilövahingon kärsineen oikeudesta korvaukseen säädetään tarke-min luvun 2 §:ssä. Vahingonkorvauslain esitöistä ilmenee, että muulla henkilövahingolla tarkoitetaan lainkohdassa muun muassa henkilön psyykkisen tilan häiriintymistä (HE 187/1973 vp, s. 24). Tämän tarkemmin henkilövahingon käsitettä ei ole esitöissäkään määritelty, vaan sen määrittely on jäänyt oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden varaan.

Tyypillisin henkilövahinkona korvattava fyysisen terveydentilan häiriö on vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:ssä erikseen mainittu ruumiinvamma. Sillä tarkoitetaan tavallisesti äkillisen ulkoisen syyn aiheuttamaa ruumiillista vahingoittumaa, esimerkiksi luunmurtumaa. Myös korvausvastuun perustavasta menettelystä johtuva somaattinen sairaus taikka esimerkiksi hoidon laiminlyönnistä tai virheellisyydestä johtuva vamman tai sairauden pitkittyminen tai pahentuminen on kat-

sottu korvattavaksi henkilövahingoksi. Henkilövahinkona pidetään vähäistäkin ruumiinvammaa, kuten mustelmaa. Terveystilan häiriön tulee kuitenkin täyttää jonkinasteiset merkittävyysedellytykset, jotta se muodostaisi korvattavan henkilövahingon. Oikeuskäytännössä esimerkiksi kroonista hepatiitti C—virustartuntaa ei yksin ole pidetty henkilövahinkona, joka oikeuttaisi korvaukseen viasta tai muusta pysyvistä haitasta.

Psykkisen terveydentilan häiriön korvattuun henkilövahinkona edellyttää oikeuskäytännön mukaan, että vahinko on näytettävissä toteen lääketieteellisin keinoin. Korvaukseen oikeuttaviksi psykkisen terveydentilan häiriöiksi on yksittäistapauksissa katsottu muun muassa ryöstöryityksen kohteeksi joutuneen henkilön järkyttyminen tapauksen johdosta siinä määrin, että hänen unensa oli muuttunut levottomaksi ja hän oli toistuvasti nähnyt tapaukseen liittyviä painajaisunia, pitkäaikaisen koulukiusaamisen uhrille aiheutunut henkinen pelkotila, josta oli seurannut poissaoloja koulusta ja joka oli vaikeuttanut hänen mahdollisuuksiaan suoriutua koulutehtävistä kykyään vastaavalla tavalla, kroonisesta hepatiitti C—virustartunnasta aiheutunut masennus ja ahdistus sekä HIV—tartunnan pelosta aiheutunut psykkinen paine. Lisäksi jalankulkijalla, joka oli ollut itse mukana ja konkreettisesti hengenvaarassa liikenneonnettomuudessa, jossa hänen kaksi lastaan olivat saaneet surmansa, on katsottu olleen oikeus korvaukseen muun ohella vaikeana masentuneisuutena ja ahdistuneisuutena ilmenneestä psykkisen tilan häiriintymisestä.

Mielipahan, surun tai pelon tunteet taikka niitä vastaavat elämään kuuluvat epämiellyttävät tunnetilat eivät oikeuskäytännön mukaan ole vahingonkorvauslain nojalla korvattavia henkilövahinkoja.

Vahingon välittömyys korvattavuuden edellytyksenä

Vahingonkorvauslain esitöistä ilmenee, että vahingonkorvauslakiin perustuvan korvausvelvollisuuden on tarkoitettu koskevan pääsäännön mukaan vain sellaista niin sanottua välitöntä vahinkoa, joka on aiheutunut vahinkotapahtuman johdosta välittömästi louk-

kaantuneelle henkilölle itselleen. Tämän ensivahingon seurauksena kolmannelle henkilölle aiheutunut välillinen vahinko jää yleensä korvattavien vahinkojen ulkopuolelle (HE 187/1973 vp, s. 13 ja 23). Välillisen vahingon korvattavuuden on katsottu edellyttävän erityissäännöstä. Tällaisia säännöksiä ovat vahingonkorvauslain 5 luvun 3, 4 ja 4 a §, joissa on kysymys eräistä kuolemantapauksen johdosta suoritettavista korvauksista.

Vahingon välittömyyttä on oikeuskäytännössä vakiintuneesti pidetty korvattavuuden edellytyksenä. Korvausvaatimukset on johdonmukaisesti hylätty lakiin perustumattomina, kun surmansa saaneen henkilön lähiomainen, joka ei itse ole ollut osallisena vahinkotapahtumassa, on vaatinut korvausta kuolemantapauksen aiheuttamasta psykkisen tilansa häiriintymisestä. Välittömästi aiheutuneeseen vahinkoon on kuitenkin rinnastettu kuoleman aiheuttaminen siinä tarkoituksessa, että siitä koituisi kärsimystä toiselle henkilölle. Tällä perusteella esimerkiksi surmatun lapsen äidille on maksettu korvausta lapsen surmaamisella aiheutetusta järkytyksestä ja kärsimyksestä.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 4 a §:n säätämisen yhteydessä edellä mainittuun pääsääntöön ei suoranaisesti puututtu, vaan lakiin lisättiin uusi erityissäännöksen nojalla korvattavien välillisten vahinkojen luokka, surmansa saaneen läheisen oikeus korvaukseen kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Pykälän 2 momentissa tosin säädetään, että läheisen oikeus korvaukseen kärsimyksestä pykälän 1 momentin nojalla ei rajoita hänen oikeuttaan korvaukseen henkilövahingosta vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla. Esitöiden mukaan 2 momentin säännöksen tarkoituksena on kuitenkin vain varmistaa, että pykälän 1 momentti ei vaikuta surmansa saaneen läheisen oikeuteen vaatia korvausta henkilövahingosta silloin, kun tällaisen vahingon korvaamiselle asetetut edellytykset täyttyvät. Sen, millaisissa tapauksissa henkilövahingoksi katsottavan psykkisen häiriön kärsineellä on oikeus korvaukseen, on todettu riippuvan vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:ää koskevan oikeuskäytännön tulevasta kehityksestä (HE 116/1998 vp, s. 12).

Henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset

Vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n mukaan henkilövahingon kärsineellä on oikeus saada korvaus sairaanhoitokustannuksista ja muista vahingosta aiheutuneista kuluista, tulojen tai elatuksen vähentymisestä, kivusta ja särystä sekä viasta tai muusta pysyvistä haitasta.

Sairaanhoitokustannukset ja muut kulut

Vahingonkorvauslaissa ei ole tarkempia säännöksiä siitä, miten sairaanhoitokustannuksista ja muista vahingosta aiheutuneista kuluista suoritettavat korvaukset määrätään. Korvausta vahvistettaessa lähtökohtana on vahingonkorvausoikeudessa yleensä noudatettava täyden korvauksen periaate. Sen mukaan korvausta on suoritettava niin suuri määrä, että vahinkoa kärsinyt korvauksen ansiosta pääsee taloudellisesti siihen asemaan, jossa hän olisi, jollei vahinkotapahtumaa olisi sattunut. Laskentaohje asettaa korvausmäärille myös ylärajan. Sen osoittaa niin sanottu rikastumiskielto, jonka mukaan korvaus ei saa olla niin suuri, että vahinkoa kärsinyt taloudellisesti hyötyisi vahinkotapahtumasta.

Sairaanhoitokustannuksista ja muista kuluista tuomittavan korvauksen määrä arvioidaan täyden korvauksen periaatteen mukaisesti kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Lähtökohtana ovat vahinkoa kärsineelle todellisuudessa aiheutuneet, esimerkiksi sairaalalaskujen mukaiset kustannukset.

Koska korvattavia ovat sairaanhoitokustannusten ohella myös vahingosta aiheutuneet muut kulut, ei korvausvelvollisuus rajoitu vain niihin kustannuksiin, jotka aiheutuvat välittömästi parantamiseen ja hoitamiseen liittyvästä toiminnasta. Muiden kulujen korvattavuus on riippuvainen siitä, ovatko kulut syy-yhteydessä henkilövahinkoon.

Korvausvelvollisuutta toisaalta rajoittaa yleinen vahingonkorvausoikeudellinen periaate, jonka mukaan vahinkoa kärsineen on pyrittävä rajoittamaan korvattavan vahingon määrää. Tämän vuoksi on käytännössä katsottu, että korvattavia ovat vain tarpeelliset kustannukset, vaikei laissa tällaista määrittä olekaan. Sairaanhoitokustannusten ja

muiden kulujen tarpeellisuutta arvioitaessa normaalina tasona pidetään yleensä niitä suoritteita, joita kunta tai julkinen sektori muutoin on varautunut antamaan sairauden tai vammaisuuden johdosta. Lisäksi tarpeellisuuden vaatimus voi rajoittaa yksittäisten korvauserien suuruutta. Esimerkiksi sairaalapäivämaksut korvataan yleensä vain julkisten terveydenhuoltopalvelujen asiakasmaksujen tasoisina. Korvaus voidaan kuitenkin suorittaa yksityisen sektorin maksun määräisenä ainakin silloin, kun yksityisen terveydenhuoltopalvelun käyttäminen on ollut lääketieteellisesti perusteltua.

Tulojen tai elatuksen vähentyminen

Tulojen tai elatuksen vähentymisellä tarkoitetaan ansiotulojen ja vastaavien työkyvyn käyttöön perustuvien tulojen menettämistä tai vähentymistä. Vahingonkorvauslaissa ei ole tarkempia säännöksiä siitä, miten tulojen tai elatuksen vähentymisestä suoritettava korvaus määrätään.

Korvauksen määräämisen lähtökohtana on täyden korvauksen periaate. Lisäksi otetaan huomioon periaate, jonka mukaan vahinkoa kärsineellä on velvollisuus rajoittaa korvattavan vahingon määrää. Jos vahinkoa kärsinyt vahingon seurauksena tulee kykenemättömäksi tekemään aikaisempaa työtään, joudutaan arvioimaan, onko hänellä jäljellä työkykyä ja voidaanko hänen edellyttää hankkivan ansioita jäljellä olevalla työkyvyllään. Jos vahinkoa kärsineen voidaan edellyttää hakeutuvan sellaiseen uuteen työhön, jota hän vammastaan huolimatta kykenee tekemään, korvausta suoritetaan vain siltä osin kuin hänen ansiotasonsa uudessa työssä on alempi kuin se olisi ollut siinä aikaisemmassa työssä, johon hän ei kärsimänsä henkilövahingon vuoksi enää kykene.

Käytännössä ansionmenetykskorvaus määrätään eri tavoin riippuen siitä, onko kysymys ennen korvauksen määräämishetkeä toteutuneen vai vasta tulevaisuudessa aiheutuvan ansionmenetyksen korvaamisesta. Jo toteutuneen ansionmenetyksen määrää on yleensä suhteellisen helposti todettavissa. Korvauksen määrääminen tulevaisuudessa aiheutuvasta ansionmenetyksestä on sitä vastoin usein selvästi vaikeampaa. Sen määrää har-

kittaessa joudutaan tekemään arvio vahinkoa kärsineen ansiokyvystä vastaisuudessa. Lisäksi joudutaan arvioimaan muun ohella sitä, miten vahinkoa kärsineen ansiotaso oletettavasti olisi kehittynyt, jollei kyseistä vahinkotapahtumaa olisi sattunut.

Ansionmenetykskorvauksen määräämistä ajatellen erityisen ryhmän muodostavat sellaiset lapsena vaikeasti vammautuneet henkilöt, jotka eivät koskaan kykene normaaliin ansiotyöhön ja joilla ei ennen vahinkotapahtumaa ole vielä ollut ammattisuunnitelmia. Esimerkiksi liikennevakuutusikänsä korvattava ansionmenetykset määritetään tällaisissa tapauksissa ottaen huomioon sisarusten tai vanhempien koulutus ja ammatti sekä perheen muut olosuhteet.

Kipu ja särky

Kivulla ja särjyllä tarkoitetaan fyysistä tai psyykkistä äkillistä tai jatkuvaa vammasta aiheutunutta epämielellisyyden tunnetta. Kipu on vakiintuneesti katsottu äkilliseksi ja särky pitempiä aikavälejä varten epämielellisyyden tunteeksi. Kun korvattava henkilövahinko on psyykkisen terveydentilan häiriö, oikeuskäytännössä on yleensä tuomittu korvausta kivun ja särjyn asemesta kipuun ja särkyyn verrattavasta kärsimyksestä.

Oikeuskäytännössä on katsottu, että korvauksen tuomitseminen ei välttämättä edellytä erityistä selvitystä vammasta aiheutuneesta kivusta ja särjystä, jos vammasta laatu huomioon ottaen on ilmeistä, että siitä on aiheutunut kipua ja särkyä.

Laissa ei ole tarkempia säännöksiä siitä, miten kivusta ja särjystä tuomittava korvaus määrätään, vaan korvauksen määrääminen perustuu tuomioistuimen harkintaan. Oikeuskäytännössä on korvausten suuruutta määrätessä käytetty yleisesti ohjeena valtioneuvoston asettaman liikennevahinkolautakunnan liikennevahinkojen korvaustoimen yhtenäistämistä varten antamia normeja ja ohjeita, vaikka ne eivät sidokaan tuomioistuinta. Oikeuskäytännössä on todettu, että liikennevahinkolautakunnan normien ja ohjeiden periaatteet voidaan ottaa huomioon myös määrätessä tahalliseen rikokseen perustuvia vahingonkorvauksia. Yksittäiseen vahinkoon liittyvien erityispiirteiden, kuten teon jul-

muuden ja raakuuden, on kuitenkin katsottu usein vaativan poikkeamista normien ja ohjeiden mukaisesta kaavamaisesta ratkaisusta.

Kivun ja särjyn korvaamista koskevissa liikennevahinkolautakunnan normeissa vammat ryhmitellään vaikeusasteensa mukaan kuuteen luokkaan. Ryhmittely perustuu yhtäältä kuhunkin luokkaan kuuluvien tyypillisten vammojen kuvauksiin. Toisaalta ryhmittely on tehty alku- ja tehohoidossa tarvittujen hoitotoimenpiteiden, vammojen ja niiden hoidon komplikaatioiden, sairaanhoidon, jälkihoidossa tarvittujen toimenpiteiden laadun ja määrän, työkyvyttömyyden keston ja invaliditeetin mukaan.

Vika tai muu pysyvä haitta

Vialla tarkoitetaan vammautumista, joka alentaa vahinkoa kärsineen toimintakykyä ja siten rajoittaa hänen mahdollisuuksiaan elää toiminnallisesti täysipainoista elämää ja sen vuoksi aiheuttaa hänelle epämielellisyyden tilan. Haitta voi ilmetä myös sellaisena, ettei se vaikuta toimintakykyyn, kuten oikeuskäytännössä erityisesti aineettoman vahingon muodoksi vakiintunut kosmeettinen haitta. Sellaiseksi yleensä luokitellaan vahinkoa kärsineen ulkonäköön rumentavasti vaikuttavat seikat, kuten arvet. Vian tai muun haitan tulee olla luonteeltaan pysyvä, jotta se oikeuttaisi korvaukseen. Jos vika tai haitta paranee tai muuttuu luonteeltaan, korvaus suoritetaan pysyväksi jäävän tilanteen perusteella.

Laissa ei ole yksityiskohtaisia säännöksiä siitä, miten korvaus viasta tai muusta pysyvästä haitasta määrätään. Oikeuskäytännössä käytetään myös tältä osin yleisesti ohjeena liikennevahinkolautakunnan normeja ja ohjeita. Niiden mukaan toiminnallista haittaa aiheuttavat vammat ryhmitellään vaikeusasteensa mukaan 20 haittaluokkaan, jotka ovat samat kuin lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa. Haittaluokitus perustuu tapaturmavakuutuslain 18 a §:ssä tarkoitettua haittaluokituksesta annettuun sosiaali- ja terveysministeriön päätökseen (1012/1986). Liikennevahinkolautakunnan normien mukaan korvauksen määräämiseen vaikuttaa lisäksi vammautuneen ikä. Vammautuneen ammatti ja erityiset harrastukset voidaan tietyissä ta-

pauksissa ottaa huomioon korvausta määrätessä.

Liikennevahinkolautakunta on antanut erilliset normit myös kosmeettisen haitan korvaamisesta. Niiden mukaan korvauksen suuruus määräytyy vammakohtaisen luokittelun perusteella. Luokittelussa otetaan huomioon rumentuman laatu, muoto, väri ja sijainti sekä sen näkyvyys. Korvauksen määräämiseen vaikuttavat lisäksi vammautuneen ikä, ammatti ja harrastukset. Vammautuneen sukupuoli ei vaikuta korvaukseen.

Henkilövahinkotoimikunnan mietinnön liitteenä 2 on yleispiirteinen selvitys vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla korvattavan aineettoman vahingon korvauskäytännöstä. Selvitys pohjautuu korkeimman oikeuden vuosina 1990–2001 antamiin ratkaisuihin.

Henkilövahingon johdosta muille kuin henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset

Edellä jaksossa 2.2. todetun mukaisesti henkilövahingon johdosta suoritetaan korvauksia pääsääntöisesti vain henkilövahingon kärsineelle itselleen. Erityissäännösten nojalla suoritetaan kuitenkin kolmannelle henkilölle korvausta hautauskustannuksista ja elatuksen menetyksestä. Lisäksi oikeuskäytännössä on tietyissä tapauksissa katsottu korvattaviksi henkilövahingon kärsineen läheisille aiheutuneet kulut ja ansionmenetys.

Hautauskustannukset

Vahingonkorvauslain 5 luvun 3 §:n mukaan surmansa saaneen hautauskulut ja muut hautaamiseen liittyvät kustannukset on korvattava kohtuulliseen määrään. Lainkohdan nojalla korvauksen saamiseen oikeutettuja ovat säännönmukaisesti hautauksesta huolehtineet surmansa saaneen omaiset. Korvattavia hautauskustannuseriä ovat muun muassa ruumisarkku, hautapaikka, hautakivi, hautajaiskestitykset ja lehti-ilmoitukset.

Surmansa saaneen lähiomaisilla on lisäksi katsottu olevan oikeus korvaukseen hautaamiseen liittyvistä henkilökohtaisista kuluistaan, kuten hautajaisiin saapumisesta ja suruvaatteiden hankkimisesta aiheutuneista kus-

tannuksista. Sen sijaan perunkirjoituskustannuksia ei ole oikeuskäytännössä pidetty korvattavina hautauskuluina.

Liikennevakuutusikäytännössä on katsottu, että hautauskustannusten korvaamisella kohtuulliseen määrään tarkoitetaan tarpeellisten ja välttämättömien menojen korvaamista. Arvioinnissa otetaan huomioon surmansa saaneen aikaisemmat elämänolot ja paikkakunnan tavat.

Elatuksen menetys

Elatukseen tai elatusapuun oikeutetulla, joka jää vaille tarpeellista elatusta sen vuoksi, että elatusvelvollinen on saanut surmansa, on vahingonkorvauslain 5 luvun 4 §:n perusteella oikeus saada korvaus elatuksen menetyksestä. Säännöksen mukaan hänelle on korvausvelvollisen varallisuus ja olosuhteet huomioon ottaen tuomittava vahingonkorvaukseksi, mitä hän tarvitsee, kunnes voi elättää itsensä.

Lainkohdassa rajoitetaan oikeus korvaukseen elatukseen menetyksestä sellaisiin tilanteisiin, joissa korvausta vaativan ja surmansa saaneen välinen elatussuhde on perustunut lakiin. Mikäli surmansa saanut ei ole ollut lain nojalla velvollinen elättämään korvauksen vaatijaa, oikeutta korvaukseen ei ole.

Se, milloin surmansa saaneen elatusvelvollisuus on perustunut lakiin, määräytyy lähinnä perheoikeudellisten säännösten mukaisesti. Avioliittolain (234/1929) II osan 4 luvun nojalla aviopuolisoilla on elatusvelvollisuus toisiaan kohtaan. Sama koskee rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) nojalla rekisteröidyn parisuhteen osapuolia. Lasten oikeus elatukseen vanhemmiltaan perustuu lapsen elatuksesta annettuun lakiin (704/1975). Vanhempien elatusvelvollisuus koskee paitsi biologisia lapsia myös lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) nojalla otettuja ottolapsia. Sen sijaan sijaishuollossa olevilla lapsilla eli yksityisesti tai viranomaisten toimesta yksityiskotiin sijoitetuilla kasvattilapsilla ei voimassa olevan oikeuden nojalla ole lakiin perustuvaa oikeutta elatukseen kasvattivanhemmiltaan. Avioliitonomaisessa suhteessa elävillä avopuolisoilla ei myöskään ole elatusvelvollisuutta toisiaan kohtaan.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 4 §:n perusteella korvaukseen oikeutettu on myös henkilö, jolla oli oikeus elatukseen surmansa saaneelta esimerkiksi vahingonkorvauslain nojalla. Lainkohdassa tarkoitettun elatusvelvollisuuden voi niin ikään perustaa elatuksesta tehty sopimus ainakin silloin, kun sopimus on tehty sellaiseen velvollisuuteen perustuen, jonka nojalla olisi voitu saada tuomioistuinten velvoittava päätös.

Liikennevakuutus käytännössä korvaukseen oikeutettuna on tietyin edellytyksin pidetty myös surmansa saaneen avopuolisoa. Näin siitä huolimatta, että liikennevakuutuslain 6 §:n 1 momentin viittaussäännöksen mukaan korvaukseen oikeutettujen piiri määräytyy vahingonkorvauslain 5 luvun 4 §:n mukaan. Edellytyksenä elatuksen menetyksen korvattavuudelle on ollut, että avopuolisot ovat vahinkohetkellä asuneet yhdessä ja heillä on yhteinen tai tunnustettu lapsi, että avopuolisoiden kesken on tehty sopimus elatuksesta, että avopuolisot ovat olleet keskenään aikaisemmin avioliitossa tai että asuminen on jatkunut avioliitonomaisessa suhteessa ainakin kolmen vuoden ajan.

Korvauksen saaminen elatuksen menetyksestä edellyttää, että elatukseen tai elatusapuun oikeutettu on elatusvelvollisen kuoleman seurauksena tosiasiaa jäänyt vaille tarpeellista elatusta. Esimerkiksi sellaisella elatukseen tai elatusapuun oikeutetulla, joka elatusvelvollisen kuoleman jälkeen kykenee itse elättämään itsensä, ei siten ole oikeutta korvaukseen elatuksen menetyksestä.

Sitä, mitä tarpeelliseen elatukseen kuuluu, ei ole määritelty vahingonkorvauslaissa eikä sen esitöissä.

Henkilövahingon kärsineen läheisille aiheutuneet kulut ja ansionmenetykset

Vahingonkorvauslaissa ei ole säännöstä sellaisten kulujen korvaamisesta, jotka henkilövahingosta ovat aiheutuneet henkilövahingon kärsineen läheisille. Oikeuskäytännössä sekä liikenne- ja vastuuvakuutus käytännössä on kuitenkin katsottu korvattaviksi läheisten sairaalakäynneistä aiheutuneet kustannukset, kun on ollut kysymys lapsesta tai vakavasti vammautuneesta henkilöstä ja kun sairaala-

käyntien on katsottu edistäneen henkilövahingon kärsineen tervehtymistä.

2.3. Kärsimyksen korvaaminen

Surmansa saaneen läheisille aiheutunut kärsimys

Vahingonkorvauslain 5 luvun 4 a §:n 1 momentin mukaan surmansa saaneen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä on oikeus saada korvausta kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Oikeus korvaukseen edellyttää kuitenkin, että kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta ja että korvauksen tuomitsemisen harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon surmansa saaneen ja korvausta vaativan välisen suhteen läheisyys, teon laatu sekä muut olosuhteet.

Esitöiden mukaan pykälässä tarkoitettu korvaus on luonteeltaan hyvitystä läheisen ihmisen yllättävästä menetyksestä aiheutuvasta, lähinnä surun ja menetyksen tunteeseen verrattavasta kärsimyksestä. Kärsimyksestä suoritettavan korvauksen keskeisenä tarkoituksena on helpottaa surutyön tekemistä ja auttaa surevaa selviytymään läheisen äkillisestä menettämisestä johtuvasta elämäntilanteen yllättävästä muutoksesta. Korvauksella läheinen voi esimerkiksi kattaa asian tuntija-avusta aiheutuvia kustannuksia sekä rahoittaa ansiotyöstä pidettävää ylimääräistä vapaa-aikaa (HE 116/1998 vp, s. 8 ja 10).

Kärsimyksen korvaaminen säännöksen nojalla ei edellytä lääketieteellisesti osoitettavaa mielenterveyden järkkymistä. Korvausta vaativalta ei muutoinkaan edellytetä erityistä selvitystä siitä, että kärsimystä on aiheutunut (HE 116/1998 vp, s. 8 ja 10).

Korvauksen tuomitseminen perustuu tuomioistuimen yksittäistapaukselliseen kohtuusharkintaan. Kärsimyksestä suoritettavan korvauksen suuruus on niin ikään tuomioistuimen harkinnassa. Pykälän esitöiden mukaan korvauksen määrän vertailukohtana voidaan pitää vahingonkorvauslain 5 luvun 2 ja 6 §:n nojalla vastaavantyyppisestä kärsimyksestä tuomittavia korvauksia. Pykälän

nojalla tuomittavan korvauksen määrän ei kuitenkaan esitöiden mukaan tulisi ylittää kivusta ja särystä vakiintuneesti maksettujen korvausten enimmäismääriä (HE 116/1998 vp, s. 10—12).

Pykälää on sovellettu vain kolmessa korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa. Alempien tuomioistuinten soveltamiskäytäntö on vielä vakiintumatonta.

Rikoksen uhrille aiheutunut kärsimys

Rikoksen uhrilla on vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla oikeus korvaukseen kärsimyksestä, jonka on aiheuttanut vapautteen, kunniaan tai kotirauhaan kohdistunut taikka muu sen kaltainen rikos.

Lainkohdassa tarkoitetaan kärsimyksellä henkistä kärsimystunnetta, jonka ei tarvitse muodostaa lääketieteellisesti todettavissa olevaa psyykkisen terveydentilan häiriötä. Lainkohdan nojalla tuomittavan korvauksen tarkoituksena on hyvittää kärsimystä, jota uhrin henkilöön kohdistuvan loukkauksen voidaan olettaa aiheuttaneen. Kärsimyksen aiheutumisesta ei edellytetä näyttöä, vaan teon luonne riittää korvauksen perusteeksi. Rikoksen uhrin oikeuteen saada korvaus kärsimyksestä vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla ei vaikuta se, onko hänelle samalla rikoksella aiheutettu henkilövahingoksi luokiteltava vahinko.

Lainkohdassa tarkoitettuina vapautteen kohdistuvina rikoksina on oikeuskäytännössä pidetty rikoslain 25 luvussa rangaistavaksi säädettyjen vapautteen kohdistuvien rikosten ohella muun muassa seksuaalirikoksia, pankkiin aseella uhaten tehtyä ryöstöä ja törkeää petosta, johon sisältyi pakottaminen. Kunniaan kohdistuvana tai muuna sen kaltaisena rikoksena on pidetty myös perätöntä tai väärää ilmianto a. Muina kärsimyksen korvaukseen oikeuttavina rikoksina on oikeuskäytännössä pidetty ainakin yksityiselämän loukkaamista, syrjintää ja salassapitovelvollisuuden rikkomista.

Kaikki henkilöön kohdistuvat rikokset eivät oikeuta korvaukseen kärsimyksestä. Esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen uhrilla ei vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ole oikeutta saada korvausta kärsimyksestä vahin-

gonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla. Lähinnä poikkeuksellisen raakojen pahoinpitelyjen uhreille on kuitenkin yksittäistapauksissa tuomittu maksettavaksi korvausta kipuun ja särkyyn rinnastuvasta tai siihen sisältyvästä kärsimyksestä vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla.

Kärsimyksestä tuomittavan korvauksen määrä on tuomioistuimen harkinnassa. Koska tällaista korvausta ei suoriteta minkään pakollisen vakuutuksen perusteella, ei ole syntynyt edes ohjeellisia normeja korvauksen suuruuden määrittämiseksi. Oikeuskäytännön mukaan korvaus on määrättävä objektiivisen arvion perusteella. Esimerkiksi väärästä ilmianosta aiheutuneen kärsimyksen ja tuomittavan korvauksen määrään on katsottu muun ohella vaikuttavan ilmiannon sisältö ja sen seuraukset viranomaistoimenpiteeseen sekä asian saama julkisuus ja sen vaikutukset kyseisen henkilön ja hänen omaistensa kannalta. Kunnianloukkauksrikoksen aiheuttaman kärsimyksen osalta on vastaavasti todettu, että korvaus on määrättävä arvioimalla ottaen lähtökohdaksi tapauksen objektiiviset piirteet, kuten kunnianloukkauksen laatu, asian saama julkisuus ja sen tosiasialliset vaikutukset loukatun elämänpöyrissä.

Yleiskuvan antamiseksi kärsimyksen nykyisestä korvaustasosta henkilövahinkotoimikunnan mietinnön liitteenä 3 on selvitys kärsimyksen korvauskäytännöstä korkeimman oikeuden julkaistuissa ratkaisuisissa vuosina 1990—2001.

2.4. Erityiskysymyksiä

Korvausten suorittamistapa

Vahingonkorvauslain 5 luvun 4 §:n mukaan korvaus elatuksen menetyksestä voidaan määrätä maksettavaksi yhdellä kertaa tai toistuvina suorituksina. Korvauksen määräämishetken jälkeiseen aikaan kohdistuva korvaus määrätään yleensä maksettavaksi toistuvina suorituksina, tavallisesti kuukausittain. Poikkeuksellisesti korvaus saatetaan kuitenkin määrätä maksettavaksi kertasuorituksena. Kertakorvauksen määräämiselle ei ole oikeuskäytännössä muodostunut vakiintuneita edellytyksiä.

Muiden henkilöön kohdistuvien vahinkojen perusteella suoritettavien korvausten osalta laissa ei ole säännöksiä korvausten suorittamistavasta. Käytännössä sairaanhoitokustannuksista, muista vahingosta aiheutuneista kuluista, kivusta ja särystä, viasta tai muusta pysyvästä haitasta, hautauskustannuksista taikka kärsimyksestä määrätään yleensä maksettavaksi kertakorvaus.

Lainvoimaisesti tuomitun korvauksen muuttaminen

Määrättäessä korvausta henkilövahingosta joudutaan usein nojautumaan arvioon siitä, miten henkilövahingon kärsineen terveydentila tai muut korvausta määrättäessä huomioon otettavat olosuhteet tulevaisuudessa kehittyvät. Esimerkiksi lesken tarve saada elatusta surmansa saaneen aviopuolisonsa jälkeen saattaa merkittävästi vähentyä hänen mennessä uudelleen naimisiin. Samoin arvio siitä, onko vahinkoa kärsinyt vammansa vuoksi pysyvästi työkyvytön, voi olla korvausasian ensimmäisessä tuomioistuinkäsittelyssä vaikeaa. Jos riittävän luotettavan arvion tekeminen ei vielä tuolloin ole mahdollista, vastaisuudessa syntyviä vahinkoja koskeva korvausvaatimus käytännössä hylätään enneaikaisena. Tällöin vahinkoa kärsinyt joutuu nostamaan uuden kanteen tilanteen selkiinnyttyä.

Vahingonkorvauslaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla kysymys tuomitun vahingonkorvauksen määrästä tai suorittamistavasta voitaisiin tuomion saatua lainvoiman ottaa tuomioistuimessa uudelleen ratkaistavaksi muuttuneiden olosuhteiden perusteella. Nimenomaisen säännöksen puuttuminen merkitsee, että tuomion oikeusvoimavaikutus estää samaa asiaa koskevan uuden kanteen tutkimisen. Oikeuskäytännössä onkin katsottu, ettei lainvoimaisesti maksettavaksi tuomitun elatusavun määrää voida myöhemmin tutkia olosuhteiden muuttumisen perusteella uudelleen.

Jos vahingonkorvauksesta on sovittu, sopimusta on pääsääntöisesti noudatettava huolimatta siitä, että henkilövahingon kärsineen terveydentilassa on sopimuksen tekemisen jälkeen tapahtunut muutoksia tai että sopimusta tehtäessä vallinneet olosuhteet ovat

muutoin muuttuneet. Olosuhteiden muuttuminen sopimuksen tekemisen jälkeen voi kuitenkin antaa aiheen sovitella sopimusta varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 36 §:n nojalla.

Vahinkoa kärsineen kuoleman vaikutus korvaukseen

Yleisenä periaatteena on, että oikeus vahingonkorvaukseen siirtyy vahinkoa kärsineen kuoltua hänen oikeudenomistajilleen. Tämä on lähtökohta myös henkilöön kohdistuvien vahinkojen johdosta suoritettavien korvausten osalta. Kuolinpesän osakkaille ei kuitenkaan vahingonkorvauslain 7 luvun 3 §:n mukaan ole oikeutta panna vireille kannetta, jolla vaaditaan korvausta kärsimyksestä, kivusta ja särystä taikka viasta tai muusta pysyvästä haitasta. Sen sijaan osakkaille on oikeus jatkaa korvauskanteen ajamista, jos vahinkoa kärsinyt oli pannut kanteen vireille ennen kuolemaansa.

3. Ulkomaiden lainsäädäntö

Henkilövahinkotoimikunnan mietintöön (s. 22—63) sisältyy laaja katsaus henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevaan lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Lisäksi mietinnön liitteenä 4 on katsaus oikeustilanteeseen Englannissa, Ranskassa, Saksassa ja Sveitsissä. Tähän esitykseen sisältyvien ehdotusten perusteluissa viitataan muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöön siltä osin kuin niiden huomioon ottamisella on ollut ehdotuksia valmisteltaessa huomattavaa merkitystä.

4. Nykytilan arviointi

4.1. Yleistä

Vahingonkorvauslain säätämisen yhteydessä vuonna 1974 henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevat säännökset siirrettiin lähes sellaisinaan rikoslain 9 luvusta vahingonkorvauslain 5 lukuun. Vahingonkorvauslain 5 luvun säännökset ovat sen jä-

keen säilyneet muuttumattomina lukuun ottamatta sitä, että lukuun on vuonna 1999 lisätty 4 a §, joka koskee surmansa saaneen läheisten oikeutta korvaukseen kuolemantapausten aiheuttamasta kärsimyksestä.

Vahingonkorvauslain säätämisen jälkeen sen soveltamisympäristössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Eräillä aloilla on säädetty erityislakeja, jotka osin täydentävät ja osin syrjäyttävät vahingonkorvauslain yleissääntelyä. Tällaisia erityislakeja ovat muun muassa tuotevastuulaki, potilasvahinkolaki ja laki ympäristövahinkojen korvaamisesta. Eri-laiset sosiaalivakuutusjärjestelmät, muut lakisääteiset vakuutusjärjestelmät ja vapaaehtoisten vakuutusten tarjonta ovat samanaikaisesti laajentuneet ja kehittyneet merkittävästi. Viime aikoina muun muassa tietotekniikan kehitys on lisäksi luonut kokonaan uudentyyppisiä vastuutilanteita, joita ei ole ollut mahdollista ennakoida vahingonkorvauslakia säädettäessä. Lääketieteen kehitys on puolestaan vaikuttanut muun ohella psyykkisten vammojen arviointiin.

Vahingonkorvauslain 5 luvun säännökset henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamisesta ovat sisällöltään niukat ja yleispiirteiset. Tästä seuraa, että olennainen osa korvauksen määrittämiseen tosiasiallisesti vaikuttavista perusteista ei ilmene laista. Esimerkiksi ansionmenetyksestä ja aineettomasta vahingosta suoritettavien korvausten määrittämisen perusteista ei ole laissa mitään säännöksiä. Näin yleispiirteinen sääntely on vaikeasti sovitettavissa yhteen perustuslain 80 §:n 1 momentin kanssa, jonka mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla.

Niukka ja yleispiirteinen sääntely täyttää parhaiten tehtävänsä silloin, kun korvauskysymyksiä harkitaan yksilöllisesti kunkin yksittäistapauksen olosuhteita koskevan laajan selvityksen perusteella esimerkiksi tuomioistuimessa. Sääntelyn yleispiirteisyys ja säännösten jättämä suuri harkinnanvara johtaa kuitenkin helposti epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön. Sääntelyn yleispiirteisyys on vieläkin ongelmallisempaa sellaisten erityislakeihin perustuvien korvausjärjestelmien kannalta, joissa on käsiteltävänä suuri määrä yleensä vain kirjalliseen selvitykseen perustuvia tapauksia. Tällaisia ovat etenkin liikenneva-

hinkolakiin ja potilasvahinkolakiin perustuvat korvausjärjestelmät. Nykyistä täsmällisempi sääntely takaisi paremmin oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyden.

Oikeuskäytännössä vahingonkorvauslain 5 luvun korvausjärjestelmää on pidetty tyhjentävänä ja luvun säännöksiä on tästä syystä tulkittu ahtaasti. Tämä on vaikeuttanut eräiden vahingonkorvauskysymysten arviointia, joista esimerkkinä voidaan mainita kolmansille henkilöille, kuten henkilövahingon kärsineen läheisille aiheutuneiden vahinkojen korvaaminen. Jäykässä järjestelmässä ei ole jäänyt tilaa kehittää korvausperiaatteita vastaamaan syntyneitä tarpeita. Tilanne on yksittäistapauksissa saattanut johtaa ratkaisuihin, joita yleisen oikeustajun mukaan on ollut vaikea hyväksyä.

Edellä esitetyistä syistä henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamisesta koskevien vahingonkorvauslain säännösten uudistaminen on eräiltä osilta tarpeellista. Voimassa olevat säännökset muodostavat kuitenkin uudistukselle sekä rakenteeltaan että sisällöltään vankan käytännön tarpeita palvelevan perustan.

4.2. Henkilövahinkojen korvaaminen

Korvattavat henkilövahingot

Ruumiinvammojen ja muiden fyysisen terveydentilan häiriöiden osalta voidaan käytännössä yleensä vaikeuksista ratkaista, onko kysymys korvaukseen oikeuttavasta henkilövahingosta. Viime vuosina on useilla korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuilla selvennetty myös psyykkisen terveydentilan häiriöiden korvattavuuden edellytyksiä. Käytännössä esiintyy kuitenkin usein tapauksia, joissa vahinkoa kärsinyt vaatii korvausta pelkästään kärsimyksestä vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla, vaikka hänellä oikeustaan voisi olla oikeus korvaukseen henkilövahingoksi katsottavan psyykkisen vamman perusteella. Varsinkin alioikeuskäytännössä on esiintynyt horjuvuutta sen suhteen, milloin on kysymys henkilövahingona korvattavasta psyykkisestä vammasta, milloin taas vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla korvattavasta kärsimyksestä.

Vahingon välittömyys korvattavuuden edellytyksenä

Korvausvastuun edellytyksenä olevan vahingon välittömyyden määrittäminen on toisinaan ongelmallista psyykkisen terveydentilan häiriönä ilmenevien henkilövahinkojen osalta. Sellainen psyykkisen terveydentilan häiriö, joka lääketieteellisen näytön perusteella on luokiteltavissa henkilövahingoksi, saattaa nimittäin usein aiheutua myös muulle kuin vahinkotapahtuman johdosta välittömästi loukkaantuneelle henkilölle. Oikeustila tällaisen kolmannelle henkilölle aiheutuneen vahingon korvaamisen osalta on tällä hetkellä jossain määrin epäselvä.

Surmansa saaneen läheisellä on nykyisin oikeus korvaukseen kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä vahingonkorvauslain 5 luvun 4 a §:n 1 momentin nojalla. Läheisellä ei kuitenkaan ole oikeutta korvaukseen sairaanhoitokustannuksistaan tai ansionmenetyksestään, vaikka hänen psyykinen terveydentilansa järkkyyisi kuolemantapauksen johdosta niin, että hän joutuu hakeutumaan psykiatriseen hoitoon tai jäämään sairauslomalle. Korvausvelvollisuuden rajautumista tällaisissa tilanteissa pelkästään aineettomaan vahinkoon ei voida pitää vahinkoa kärsineen kannalta riittävänä.

Henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset

Sairaanhoitokustannukset ja muut kulut

Sairaanhoitokustannusten korvaamisen osalta on toisinaan vaikeasti ratkaistavissa se, missä määrin on perusteltua ja taloudellisesti mahdollista pyrkiä täysin yksilöllisiin vahingonkorvausratkaisuihin tavoitteena mahdollisimman suuressa määrin turvata vahinkoa edeltänyt elämänlaatu. Korvauskäytännössä vaikeasti ratkaistavia harkintakysymyksiä on liittynyt esimerkiksi erilaisten apuvälineiden hankkimisesta, kotihoidosta sekä vahinkoa kärsineen kodissa tehtävistä muutostöistä aiheutuneiden kustannusten korvaamiseen. Käytännössä joudutaan harkitsemaan myös sitä, mikä on vahingonkorvauslain nojalla suoritettavien korvausten taso verrattuna sii-

hen, mitä yleinen sosiaaliturva voi tarjota vastaavassa asemassa olevalle vammaiselle, jolla ei ole mahdollisuutta päästä täyden korvauksen piiriin. Nykyisten säännösten perusteella on epäselvää myös, onko vahingonkorvauslain nojalla suoritettava korvaus sellaisesta kalliista hoidosta, jota julkinen terveydenhuolto ei kata.

Korvauskäytännössä ongelmana on pidetty myös eräiden vahingosta aiheutuvien kulujen korvaamisen suhdetta vahinkoa kärsineelle aineettomasta vahingosta suoritettaviin korvauksiin. Epäselvänä on pidetty sitä, korvataanko erilaisista vahinkoa kärsineen elämänlaadun palauttamiseen tähtäävistä toimenpiteistä aiheutuneet kulut erikseen vai katsotaanko, että vahinkoa kärsineen tulee kattaa ne aineettomasta vahingosta saamallaan korvauksilla. Esimerkkinä tässä suhteessa ongelmallisesta kuluerästä voidaan mainita kulut, jotka aiheutuvat siitä, että vahinkoa kärsinyt joutuu henkilövahingosta johtuvan toimintakyvyn rajoituksen vuoksi korvaamaan aikaisemman harrastuksensa uudella harrastuksella.

Tulojen tai elatuksen vähentyminen

Nykyinen säännös ansionmenetyskorvauksesta on epäinformatiivinen. Korvauksen määräämisen perusteista ei säädetä laissa lainkaan. Laista ei millään tavoin ilmene esimerkiksi se käytännössä hyvin merkityksellinen seikka, että vahinkoa kärsineen velvollisuus rajoittaa korvattavan vahingon määrää vaikuttaa olennaisesti korvauksen määräämiseen.

Korvauskäytännössä on erityisen pulmallisena pidetty ansionmenetyskorvauksen määräämistä silloin, kun kysymys on lapsena vakavasti vammautuneesta henkilöstä, joka ei koskaan kykene normaaliin ansiotyöhön. Etenkin alle 18-vuotiaan, tavallisesti vielä koulua käyvän henkilön osalta on yleensä mahdotonta luotettavalla tavalla arvioida, minkä suuruista ansiotuloa hän todennäköisesti olisi aikuisena saanut, jos hän ei olisi vahingoittunut. Kun tällaisissa tilanteissa korvauksia joudutaan määrittelemään yksilöllisesti, saatetaan eri tapauksissa päätyä toisistaan eroaviin lopputuloksiin ilman, että

siihen olisi asiallisia perusteita. Kaikkein nuorimpien lasten ansionmenetykskorvauksen määrää arvioitaessa on korvauskäytännössä jouduttu muun arviointiperusteen puuttuessa kiinnittämään huomiota esimerkiksi sisarusten ja vanhempien koulutukseen ja ammattiin. Ansionmenetykskorvauksen määrittäminen tällaisista lähtökohdista on toisinaan koettu vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisuuden ja myös yleisen oikeudenmukaisuuden kannalta ongelmalliseksi.

Aineettoman vahingon korvaaminen

Henkilövahingon perusteella aineettomasta vahingosta suoritettavien korvausten nykyisiin korvasaiheisiin — kipuun ja särkyyn sekä vikaan tai muuhun pysyvään haittaan — sisältyy tulkinnanvaraisuutta suhteessa toisiinsa ja suhteessa kärsimyksen korvaamiseen.

”Kipu ja särky” korvasaiheen nimityksenä viittaa lähinnä fyysisestä vammasta tai sairaudesta aiheutuvaan kipuaistimukseen. Oikeuskäytännössä onkin psyykkisen terveydentilan häiriöiden korvaamisen yhteydessä yleensä tuomittu korvausta kivun ja särryn asemesta kipuun ja särkyyn verrattavasta kärsimyksestä, mikä on ollut omiaan sekoittamaan kahden eri korvasaiheen, kivun ja särryn sekä kärsimyksen, välistä suhdetta. Kivun ja särryn sisältö on muutenkin jossain määrin täsmentymätön. Vaikuttaa esimerkiksi epäselvältä, tuomitaanko nykyisin korvausta kivusta ja särystä ainoastaan vamman syntymisen jälkeiseltä akuutilta sairausajalta vai myös vamman johdosta pysyväksi jäävästä kiputilasta. Oikeustilan epäselvyydestä saattaa seurata päällekkäisyyttä yhtäältä kivusta ja särystä ja toisaalta viasta tai muusta pysyvästä haitasta tuomittavien korvausten kesken.

Nykyisten korvasaiheiden puitteissa henkilövahingosta aiheutuva toiminnallinen haitta tulee korvattavaksi vain, jos haitta on luonteeltaan pysyvää. Henkilövahingosta aiheutuva ohimeneväkin toiminnallinen haitta voi kuitenkin yksittäistapauksessa vaikuttaa huomattavasti olennaisemmin vahinkoa kärsineen elämänlaatuun kuin henkilövahingosta aiheutuvat epämiellyttävät aistimukset. Kor-

vasaiheiden nykyistä sisältöä voidaan tästä syystä pitää epäohdonmukaisena.

Korvauksen määräämisen perusteiden täsmentymättömyys vaikeuttaa yhtenäisen korvauskäytännön muotoutumista. Oikeuskäytännössä on korvausta määrättäessä kiinnitetty huomiota esimerkiksi vahingon aiheuttaneen teon laatuun. Tällaisen suoranaisesti korvattavaan henkilövahinkoon liittymättömän seikan huomioon ottaminen henkilövahingon perusteella suoritettavan korvauksen määrässä vaikeuttaa erilaisten tapausten ja niissä tuomittujen korvausmäärien vertailua keskenään. Teon laadun huomioon ottaminen henkilövahingon perusteella suoritettavan korvauksen määrässä on myös omiaan hämärtämään henkilövahingon perusteella aineettomasta vahingosta suoritettavan korvauksen ja henkilöön kohdistuvan loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä suoritettavan korvauksen välistä eroa.

Aineettomien vahinkojen korvaustaso on Suomessa perinteisesti ollut maltillinen. Korvaustason merkitystä ei tule vastaisuudessaakaan korostaa liiaksi. Vahinkoa kärsineen korvaussuojan tarpeen kannalta aineettomien vahinkojen korvaamista olennaisempana voidaan edelleenkin pitää sitä, että hänen taloudelliset menetyksensä tulevat täysimääräisesti korvatuiksi. Henkilövahingon perusteella suoritettaviin korvauksiin ei ole myöskään perusteltua liittää rangaistuksellisia piirteitä. Yleisesti arvioiden ei ole realistista olettaa, että aineettomasta vahingosta tuomittavien korvausten määriä korottamalla voitaisiin yksiselitteisesti vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen niin, että vahingonkorvausvelvollisuuden uhka ehkäisisi ennalta henkilövahinkojen syntymistä nykyistä tehokkaammin. Nämä näkökohdat huomioon ottaen vahinkojen nykyistä korvaustasoa, sellaisena kuin se ilmenee esimerkiksi liikennevahinkolautakunnan normeista ja ohjeista, voidaan pitää yleisesti ottaen asianmukaisena.

Korvauksen määräämisen harkinnanvaraisuus huomioon ottaen on sekä vahinkoa kärsineiden että korvausvelvollisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta tärkeää, että korvaukset aineettomasta vahingosta määrätäisiin mahdollisimman objektiivisin perustein ja yhdenmukaisesti. Korvauskäytännön ohjaamiseen liittyviä kysymyksiä tarkastel-

laan yksityiskohtaisemmin jäljempänä jaksossa 4.5.

Henkilövahingon johdosta muille kuin henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset

Hautauskustannukset

Hautauskustannusten korvattavuuteen ei ole soveltamiskäytännössä liittynyt ongelmia, jotka edellyttäisivät vahingonkorvauslain korvaussäännöksen asiasisällön muuttamista. Korvaussäännöstä olisi kuitenkin aiheellista täsmentää sen selventämiseksi, kenellä on oikeus korvauksiin erilaisista hautausjärjestelyihin ja hautaamiseen liittyvistä kustannuksista.

Elatuksen menetykset

Elatuksen menetyksen korvattavuuden osalta ongelmana voidaan pitää ensinnäkin sitä, että säännökset niistä perusteista, joiden nojalla korvaus elatuksen menetyksestä määrätään, ovat liian yleispiirteiset.

Elatuksen menetystä koskevan sääntelyn tarkoituksena on turvata surmansa saaneen elatuksen varassa olleelle henkilölle tarpeellinen elatus silloin, kun hänen elatuksensa lakkaa siitä huolehtineen kuoltua. Elatuksensa menettäneen kannalta ei ole merkitystä sillä, onko surmansa saanut ollut velvollinen huolehtimaan hänen elatuksestaan lain nojalla. Korvausvelvollisuuden sitomista laissa säädettyyn elatusvelvollisuuteen ei voidaakaan pitää elatuksen menetystä koskevan säännöksen tavoite huomioon ottaen tarkoituksenmukaisena.

Norjan, Ruotsin ja Tanskan lakien mukaan oikeus korvaukseen elatuksen menetyksestä riippuu tosiasiallisesta elatusilanteesta. Pohjoismaiset huoltajan menetystä koskevat korvaussäännökset perustuvat yhteispohjoismaiseen valmisteluun, joka oli vireillä Suomen vahingonkorvauslakia säädettäessä. Lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 187/1973 vp, s. 24) todettiin, että valmistelun keskeneräisyyden vuoksi ei voitu esittää lopullista käsitystä siitä, millä tavoin

mainitut vahingonkorvaussäännökset olisi pitkällä tähtäimellä uudistettava. Eduskunnan lakivaliokunta katsoi esityksestä antamassaan mietinnössä (LaVM 5/1974 vp), että korvausta tulisi ainakin joissakin tapauksissa voida tuomita myös tosiasiallisen elättäjän kuoleman johdosta. Valiokunta ei kuitenkaan tehnyt säännökseen muutosehdotusta, koska asia oli samanaikaisesti tutkittavana komiteassa.

Vuoden 1966 vahingonkorvauskomitea antoi yhteispohjoismaiseen valmisteluun perustuvan mietintönsä marraskuussa 1974 (komiteamietintö 1974:135). Mietinnössä ehdotettiin elatuksen menetyksen johdosta korvaukseen oikeutettujen piiriin laajentamista kaikkiin sellaisiin tahoihin, jotka saivat tai läheisessä tulevaisuudessa olisivat saaneet elatusta surmansa saaneelta. Oikeusministeriön asettama surmatun henkilön omaisten oikeutta vahingonkorvaukseen selvittänyt työryhmä ehdotti marraskuussa 1995 antamassaan mietinnössä niin ikään elatuksen menetyksen korvattavuuden laajentamista. Työryhmän ehdotuksen mukaan korvaus elatuksen menetyksestä olisi voitu tuomita maksettavaksi aina, kun korvauksen vaattaja oli kuolinhetkellä tosiasiallisesti ollut surmansa saaneen elatuksen varassa. Komitean ja työryhmän ehdotukset eivät ole johtaneet lainsäädäntötoimiin.

Henkilövahingon kärsineen läheisille aiheutuneet kulut ja ansionmenetykset

Henkilövahingon kärsineen läheisille aiheutuneita kuluja on oikeus- ja vakuutusikäytännössä tietyin edellytyksin korvattu, vaikka laissa ei ole asiasta nimenomaista säännöstä. Säännöksen puuttuminen laista on todennäköisesti johtanut siihen, että sinänsä perusteltuja korvausvaatimuksia on jäänyt tietämättömyyden vuoksi esittämättä. Säännöksen puuttuminen on myös omiaan johtamaan epäyhdenmukaiseen oikeus- ja korvauskäytäntöön, koska korvattavan vahingon edellytyksiä ei ole selkeästi määritelty. Oikeuskäytännössä ei myöskään ole muodostunut selvää linjaa sen suhteen, suoritetaanko korvaus kuluista näissä tapauksissa vahinkoa kärsineelle vai hänen läheiselleen.

4.3. Kärsimyksen korvaaminen

Surmansa saaneen läheisille aiheutunut kärsimys

Vahingonkorvauslain 5 luvun 4 a §, joka koskee surmansa saaneen läheisille aiheutuneen kärsimyksen korvaamista, on ollut voimassa 1 päivästä helmikuuta 1999 lähtien. Läheisen oikeus korvaukseen ja korvauksen määrä perustuvat pykälän ja sen esitöiden mukaan viime kädessä tapauskohtaiseen kohtuusharkintaan. Lakivaliokunta onkin pykälän säätämisen yhteydessä todennut, että kysymyksessä on joustava säännös, jonka rajoitukset jäävät oikeuskäytännön varaan (LaVM 13/1998 vp).

Pykälän soveltamiskäytäntö on käytettävissä olevien tietojen mukaan ollut jossain määrin epäyhtenäistä. Lainkäyttäjälle tarkoituksellisesti jätetyn laajan harkintavallan huomioon ottaen on kuitenkin väistämätöntä, että yhdenmukaisten ratkaisulinjojen muodostuminen vie aikaa. Pykälän soveltamisen voidaan olettaa ajan myötä vakiintuvan ja yhdenmukaistuvan. Lisäksi pykälän soveltamisesta on mahdollista ohjata korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuilla. Näistä syistä pykälän soveltamisessa havaittu epäyhtenäisyys ei anna riittävää aiheutta ottaa pykälän sisältöä uudelleen tarkasteltavaksi tässä yhteydessä.

Henkilöön kohdistuvan loukkauksen uhrille aiheutunut kärsimys

Henkilöön kohdistuvien loukkausten uhreille aiheutuneen kärsimyksen korvattavuutta arvioitaessa voidaan keskeisenä epäkohtana pitää sitä, että vakavankaan henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksen ei oikeuskäytännössä katsota oikeuttavan korvaukseen kärsimyksestä vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla. Tämä korvausvelvollisuuden rajaus verrattuna muunlaisiin henkilöön kohdistuviin loukkauksiin on vaikeasti perusteltavissa. Rajaus on johtanut oikeuskäytännössä siihen, että teon julmuudella ja raakuudella on katsottu pahoinpitelyrikoksessa olevan merkitystä kivusta ja särystä tuomittavan korvauksen määrää arvioitaessa. Kärsimyksen sisällyttäminen henkilövahingon perusteella aineettomasta vahingosta

suoritettaviin korvauksiin on kuitenkin omiaan hämärtämään henkilövahingon ja henkilöön kohdistuvasta loukkauksesta aiheutuneen kärsimyksen korvaamisen välistä eroa. Se myös vaikeuttaa pyrkimystä korvauskäytännön yhdenmukaisuuteen henkilövahinkojen korvaamisessa.

Varsinkin alioikeuskäytännössä on esiintynyt horjuvuutta myös sen suhteen, milloin on kysymys henkilövahinkona korvattavasta psyykkisestä vammasta, milloin taas vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla korvattavasta kärsimyksestä.

Korvauksen saaminen vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla edellyttää, että kärsimys on aiheutettu rikoksella. Korvausperusteen kytkemistä teon rangaistavuuteen voidaan perustella sillä, että rikostunnusmerkistöt edustavat lainsäätäjän kannanottoa siitä, millainen henkilöön kohdistuva oikeudenvastainen menettely on katsottu aiheelliseksi sanktioida rikosoikeudellisesti. Suurimmassa osassa tapauksia rikostunnusmerkistöt samalla kattavat sellaisen henkilöön kohdistuvan oikeudenvastaisen menettelyn, johon on aiheellista liittää oikeus korvaukseen kärsimyksestä. Rikostunnusmerkistöihin viittamista vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä voidaan siten lähtökohtaisesti pitää tarkoituksenmukaisena keinona rajata säännöksen soveltamisala. Luopuminen yleisesti rikostunnusmerkistöihin viittaamisesta johtaisi vähemmän sääntelyyn, joka jättäisi tuomioistuimille nykyistä enemmän harkinnanvaraa. Tämä olisi omiaan aiheuttamaan ainakin alkuvaiheessa rajanvetovaikeuksia, epätietoisuutta ja epäyhdenmukaista käytäntöä.

Teon rangaistavuutta koskeva korvausvelvollisuuden edellytys voi kuitenkin toisinaan olla ongelmallinen. Tekninen kehitys saattaa mahdollistaa uudenlaisia henkilöön kohdistuvia loukkauksia, joita ei heti säädetä rangaistaviksi, vaikka ne tosiasialliselta merkitykseltään vastaavat aikaisemmin rangaistaviksi säädettyjä menettelytapoja. Vastaavasti yhteiskunnallinen kehitys tai yleinen arvo maailman muutos saattaa aiheuttaa tilanteita, joissa rangaistussäännösten ei voida katsoa olevan ajan tasalla jonkin henkilöön kohdistuvan loukkauksen moitittavuuden suhteen. Tällaisissa tilanteissa loukatun henkilön oikeutta korvaukseen loukkauksesta aiheutu-

neesta kärsimyksestä tulisi voida harkita 1-man rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen aiheuttamia rajoituksia.

4.4. Erityiskysymyksiä

Korvausten suorittamistapa

Korvaus elatuksen menetyksestä voidaan vahingonkorvauslain 5 luvun 4 §:n mukaan määrätä maksettavaksi yhdellä kertaa tai toistuvina suorituksina. Pykälässä ei ole täsmennetty, minkä kriteerien pohjalta valinta toistuvina suorituksina maksettavan korvauksen ja kertakorvauksen välillä on tehtävä. Muiden korvauslajien osalta laissa ei ole mitään säännöksiä korvausten suorittamistavasta. Sääntely on siten epäinformatiivista eikä se tarjoa riittävää pohjaa yhdenmukaisen oikeus- ja korvauskäytännön muotoutumiselle.

Lainvoimaisesti tuomitun korvauksen muuttaminen

Täyden korvauksen periaatteen mukaisesti henkilövahingon johdosta määrättävien korvausten tulisi mahdollisimman pitkälle vastata vahinkoa kärsineelle tosiasiallisesti aiheutunutta vahinkoa. Henkilövahinkojen erityisestä luonteesta johtuen tämän tavoitteen täysimääräinen toteuttaminen on vaikeaa varsinkin sen jälkeen, kun korvauskysymys on jo kertaalleen ratkaistu. Henkilövahingon kärsineen terveydentilassa tai muissa korvauksen määräämiseen vaikuttaneissa olosuhteissa saattaa korvauksen määräämisen jälkeen tapahtua muutoksia, joita ei ollut voitu korvausta määrättäessä ennakoida. Jos korvaus on määrätty lainvoiman saaneella tuomiolla, korvauskysymystä ei kuitenkaan pääsääntöisesti voida saattaa uudelleen tuomioistuimen ratkaistavaksi tuomion oikeusvoimavaikutuksen vuoksi. Prosessuaaliset seikat estävät tällöin vahinkoa kärsinyttä saamasta täyden korvauksen periaatteen mukaisen korvauksen hänelle aiheutuneesta henkilövahingosta. Tilanne voi vastaavasti muodostua korvausvelvollisen kannalta kohtuuttomaksi, jos vahinkoa kärsineen olosuhteet ovat korvauksen määräämisen jälkeen parantuneet.

Henkilövahinkojen erityinen luonne huo-

mioon ottaen olisi perusteltua, että korvaustuomion oikeusvoimavaikutus ei vaikuttaisi vahinkoa kärsineelle lopullisesti aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Jo vahvistettu korvaus tulisi voida tuomion oikeusvoimavaikutuksen estämättä ottaa uudelleen harkittavaksi silloin, kun siihen on vahinkoa kärsineen tai korvausvelvollisen oikeussuojan kannalta perusteltu syy muuttuneiden olosuhteiden vuoksi. Näin voidaan useiden lakien perusteella tehdä ja vahingonkorvauslakiinkin ehdotettiin jo vuoden 1966 vahingonkorvauskomitean mietinnössä vastaavaa säännöstä.

Korvauksen raukeaminen vahinkoa kärsineen kuoltua

Kun vahinkoa kärsinyt on kuollut, aineettomasta vahingosta suoritettavan korvauksen siirtyminen hänen oikeudenomistajilleen riippuu vahingonkorvauslain 7 luvun 3 §:n mukaan siitä usein sattumanvaraisesta seikasta, onko vahinkoa kärsinyt ehtinyt ennen kuolemaansa panna korvauskanteen vireille. Johdonmukaisempana olisi pidettävä sääntelyä, jonka mukaan oikeus korvaukseen siirtyy vahinkoa kärsineen kuoltua hänen oikeudenomistajilleen, kunhan hän oli ehtinyt ennen kuolemaansa esittää sitä koskevan korvausvaatimuksen.

Aineettomasta vahingosta on jo nykyisin vakuutusjärjestelmien piirissä suoritettu korvausta, kun vahinkoa kärsinyt oli ennen kuolemaansa esittänyt korvausvaatimuksen korvausvelvolliselle. Tällainen järjestely olisi nykyistä perustellumpi myös vahingonkorvauslain nojalla suoritettavien aineettoman vahingon korvausten osalta. Vastaavaan ratkaisuun on päädytty myös Ruotsissa vuoden 2002 alusta voimaan tullessa lainsäädäntöuudistuksessa.

4.5. Korvauskäytännön ohjaaminen

Erityisten korvausjärjestelmien piirissä toimii lautakuntia, joilla on omilla toimialoillaan merkittävä tehtävä korvauskäytännön ohjaamisessa ja sen yhtenäisyyden ylläpitämisessä. Tärkeimpiä ovat liikennevahinkolautakunta, potilasvahinkolautakunta ja rikosvahinkolautakunta. Erityisen suuri merkitys on käytännössä niillä liikennevahinkolau-

takunnan normeilla, jotka koskevat henkilövahinkojen perusteella aineettomasta vahingosta suoritettavia korvauksia. Näitä normeja sovelletaan laajasti myös muunlaisiin henkilövahinkoihin kuin liikennevakuutuslain perusteella korvattaviin liikennevahinkoihin. Muiden korvauskäytäntöä ohjaavien sääntösten tai suositusten puuttuessa liikennevahinkolautakunnan normeilla onkin ollut tärkeä merkitys aineettomien vahinkojen korvauskäytännön säilymisessä edes kutakuinkin yhdenmukaisena.

Liikennevahinkolautakunnan normien keskeinen merkitys korvauskäytäntöä yleisesti ohjaavana normistona on kuitenkin useastakin syystä ongelmallinen. Ensinnäkin liikennevahinkolautakunnan asema henkilövahinkojen korvauskäytäntöä yleisesti ohjaavana toimielimenä voidaan perustellusti kyseenalaistaa. Liikennevahinkolautakuntaa ei ole perustettu eikä sen kokoonpanoa ole muodostettu tällaisen tehtävän suorittamista varten. Toisaalta liikennevahinkolautakunnan normien laajan soveltamisen tekee ongelmalliseksi se, että normit on laadittu vain liikennevahinkoja silmällä pitäen. Ne soveltuvat siten lähinnä tilanteisiin, joissa on arvioitava äkillisen ulkoisen vammamekanismin aiheuttamista ruumiinvammoista maksettavia aineettomia vahingonkorvauksia. Liikennevahinkolautakunta ei myöskään ole antanut normeja, jotka koskisivat kärsimyskorvausten määriä.

Edellä mainittujen lautakuntien kesken ei ole yhteistoimintaa aineettomista vahingoista suoritettavien korvausten korvaustason pitämiseksi yhtenäisenä. Siten on vaarana, että eri korvausjärjestelmien piirissä suoritetaan aineettomista vahingoista korvauksia erilaisen perusteiden mukaan tai samojenkin perusteiden mukaan määrältään erilaisia korvauksia.

Vahingonkorvauslain nojalla suoritettavien korvausten osalta ei ole mitään mainittujen lautakuntien kaltaista korvauskäytäntöä ohjaavaa toimielintä. Tietojen saaminen yleisissä tuomioistuimissa noudatetusta korvauskäytännöstä on vaikeaa, koska tilastotietoja tuomituista vahingonkorvauksista ei kerätä. Korkein oikeus on antanut vain vähän sellaisia ennakkoratkaisuja, joissa on nimenomaan ennakkoratkaisukysymyksenä otettu kantaa

aineettomien vahinkojen korvausmääriin. Jotta aineettomista vahingoista suoritettavien korvausten määriä koskevaa oikeus- ja korvauskäytäntöä voitaisiin tehokkaasti ohjata korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuilla, korkeimman oikeuden käsiteltäväksi olisi jatkuvasti tultava varsin suuri määrä erityyppisiä henkilöön kohdistuvia vahinkoja koskevia asioita. Tapausten tulisi lisäksi sekä toiseikastonsa että prosessuaalisen asetelmansa suhteen soveltua korvausmääriä koskevan ennakkoratkaisun kohteeksi. Jos olosuhteet pysyvät muuttumattomina, on ilmeistä, että nämä edellytykset täyttyvät jatkossakin niin harvoin, että pelkästään korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuilla ei voida saavuttaa riittävää ohjausvaikutusta.

Oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäistämiseksi on muissa Pohjoismaissa päädytty erilaisiin ratkaisuihin. Ruotsin järjestelmä muistuttaa eniten Suomen tämänhetkistä käytäntöä. Ruotsissa käytetään haittakorvausten osalta erittäin vakavia vammoja lukuun ottamatta vakiintuneesti liikennevahinkolautakunnan vahvistamia taulukoita korvauksia määrättäessä ja tavoitellaan siten kaavamais- ta käytäntöä. Kärsimyksestä määrättävä korvaus perustuu edellistä enemmän harkintaan. Myös Norjassa määrätään korvaukset kärsimyskorvauksia lukuun ottamatta erilaisia taulukoita hyväksikäyttämällä kaavamaisesti. Tanska on tässä suhteessa poikkeus, sillä siellä määritellään jo laissa varsin tarkasti kuvasta ja särystä sekä pysyvästä haitasta tuomittavien korvausten määrät. Kärsimyskorvausten määrä on tuomioistuimen harkinnassa.

4.6. Henkilövahingon tai kärsimyksen korvauksen määräytyminen muussa lainsäädännössä

Muuhun lainsäädäntöön sisältyy eritasoisia viittauksia vahingonkorvauslakiin. Ensiksikin useissa lainkohdissa todetaan vain yleisesti, että vahinkojen korvaamiseen sovelletaan vahingonkorvauslakia. Näitä avoimia viittausäännöksiä voidaan tulkita siten, että päätettäessä korvauksesta asianomaisen lain nojalla vahingonkorvauslakia sovelletaan lähtökohtaisesti kaikilta osin, siis esimerkiksi sekä korvauksen perusteen että korvauksen

sisällön osalta. Toisinaan taas muissa laeissa on viitattu vahingonkorvauslakiin korvauksen sisällön osalta, täsmentämättä kuitenkaan mitä korvauksen sisältöä koskevia pykäläiä vahingonkorvauslaissa voidaan soveltaa. Kolmantena ryhmänä on useita viittaussäännöksiä, joissa on nimenomaan määritetty, mitä vahingonkorvauslain lukua tai pykälää sovelletaan.

Vahingonkorvauslakiin viittaavien säännösten muotoilu siis vaihtelee nimeromaisesti pykäläviittauksesta yleiseen toteamukseen vahingonkorvauslain soveltumisesta. Viittaussäännösten kirjoitustavan vaihtelevuus ei kuitenkaan juurikaan ole aiheuttanut ongelmia oikeuskäytännössä. Kaikille vahingonkorvauslakiin enemmän tai vähemmän yksityiskohtaisesti viittaaville säännöksille on nimittäin yhteistä se, että viittaus joka tapauksessa tarjoaa lähtökohdan tulkinnalle, jonka mukaan korvattavan vahingon sisällön määrittäminen tapahtuu vahingonkorvauslain säännösten ja niistä ilmenevien yleisten vahingonkorvausoikeudellisten periaatteiden mukaisesti.

5. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

5.1. Keskeiset tavoitteet

Uudistuksen keskeisimpänä tavoitteena on vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisen kohtelun edistäminen. Tähän liittyen tavoitteena on ensiksikin oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyden edistäminen niin, että keskenään samanlaisissa tapauksissa korvaukset tosiasiallisesti määrättäisiin samalla tavoin. Korvausratkaisujen ennakoitavuuden lisääntyminen parantaisi sekä vahinkoa kärsineiden että korvausvelvollisten asemaa. Lisäksi pyritään siihen, että vahinkoa kärsineiden korvaussuojan tarpeen kannalta tosiasialiselta merkitykseltään samankaltaisten vahinkojen korvattavuutta voidaan arvioida samalla tavoin. Esimerkiksi korvaukseen oikeutettua henkilöpiiriä ei tulisi rajoittaa pelkästään muodollisilla perusteilla.

Vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisen kohtelun edistämistä koskevaan tavoitteeseen sisältyy pyrkimys yhtenäistää vahingonkorvauslain säännösten avulla oikeus- ja korva-

uskäytäntöä sekä suoraan vahingonkorvauslain nojalla korvattavien vahinkojen osalta että erityisten korvausjärjestelmien piirissä korvattavien vahinkojen ja vahingonkorvauslain nojalla korvattavien vahinkojen välillä.

Uudistuksen tavoitteena on myös sääntelyn ymmärrettävyyden parantaminen. Pyrkimyksenä on, että korvauksen määräämiseen vaikuttavat perusteet nykyistä täsmällisemmin ilmenisivät laista.

Edellä esitettyjen tavoitteiden mukaisesti uudistuksella pyritään siihen, että henkilöön kohdistuvien vahinkojen sääntely luo pohjan yhdenmukaiselle ja ennakoitavalle korvauskäytännölle ja siten osaltaan edistää korvauskysymysten ratkaisemista ilman oikeudenkäyntiä.

Lisäksi uudistuksen tavoitteena on vahingonkorvauslain puitteissa parantaa rikoksen uhrien asemaa, etenkin vakavien väkivaltarikosten uhrien vahingonkorvausoikeudellista suojaa. Samoin pyritään selkeyttämään ja parantamaan rikoksen uhrien läheisten korvausoikeudellista asemaa.

5.2. Keskeiset ehdotukset

Sääntelytekniikan parantaminen

Tavoitteiden saavuttamiseksi korvauksen määräämiseen vaikuttavat perusteet ehdotetaan nykyistä tarkemmin määriteltäviksi laissa. Säännökset on kuitenkin pyritty muotoilemaan sillä tavoin avoimiksi, että niitä sovellettaessa voitaisiin olosuhteiltaan poikkeuksellisissakin tapauksissa välttää kohtuuttomat ja oikeustajua loukkaavat lopputulokset. Esimerkiksi korvaukseen oikeutettu henkilöpiiri ehdotetaan eri tilanteissa säänneltäväksi niin, että tosiasiallisesti korvaussuojan tarpeessa olevien henkilöiden oikeus korvaukseen voitaisiin toteuttaa säännösten sanamuodon estämättä. Sama pyrkimys välttää kohtuuttomat ja oikeustajua loukkaavat ratkaisut tulisi ottaa huomioon myös ehdotettuja säännöksiä tulkittaessa. Esimerkiksi niitä säännöksiä, joissa säädetään aineettomien vahinkojen korvausta määrättäessä huomioon otettavista seikoista, ei voida pitää ilmauksena siitä, että muunlaisia seikkoja ei luonteeltaan poikkeuksellisissa tilanteissa voitaisi ottaa huomioon.

Läheisen vahingonkorvausoikeudellisen suojan laajentaminen

Surmansa saaneen läheisten vahingonkorvausoikeudellista suojaa tulisi laajentaa. Läheiselle kuolemantapauksen seurauksena aiheutuva psyykkisen terveydentilan häiriö on pääsääntöisesti tyypillinen ja läheinen seuraus teosta. Myöskään vahingon aiheuttajan näkökulmasta tällaista läheiselle aiheutuvaa henkilövahinkoa ei yleensä voida pitää teon yllätyksellisenä tai odottamattomana seurauksena. Psyykkisestä vammasta toipumisen kannalta on tärkeää, että vahinkoa kärsinyt hakeutuu asianmukaiseen hoitoon mahdollisimman pian vahinkotapahtuman jälkeen. Sen vuoksi on tarkoituksenmukaista pyrkiä myös vahingonkorvausoikeudellisin keinoin tukemaan kuolemantapauksen johdosta psyykkisen vamman saanutta surmansa saaneen läheistä turvaamalla hänen oikeutensa saada korvaus hoitoon hakeutumisesta aiheutuneista kustannuksista.

Ehdotuksen mukaan sillä, joka on surmansa saaneelle erityisen läheinen ja jolle on kuolemantapauksen seurauksena aiheutunut henkilövahinko, olisi oikeus korvaukseen henkilövahingosta johtuvista tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista sekä ansionmenetyksestä. Säännös osin korvaisi ja osin täydentäisi vahingonkorvauslain voimassa olevaa 5 luvun 4 a §:ää, jossa säädetään surmansa saaneen läheisen oikeudesta korvaukseen kärsimyksestä.

Henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset

Taloudellinen vahinko

Vahinkoa kärsineelle aiheutuneiden sairaanhoito- ja muiden kulujen sekä ansionmenetyksen korvaamisen osalta vahingonkorvauslakiin ei ehdoteta asiallisia muutoksia. Näiden taloudellisten menetysten korvaamista täysimääräisesti voidaan pitää jatkossakin perusteltuna lähtökohtana korvauksen määrittämiselle. Sääntelyn ymmärrettävyyden parantamiseksi säännökset ehdotetaan kuitenkin muotoiltaviksi nykyistä täsmällisemmiksi.

si. Vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi ehdotetaan lisäksi säädettäväksi erikseen lapsena vaikeasti vammautuneen henkilön ansionmenetyskorvauksen määräämisestä viime kädessä vakioidun ansiotulon perusteella.

Aineeton vahinko

Aineettoman vahingon korvausaiheiden sisältöä ehdotetaan selkeytettäväksi ja vahinkoa kärsineen korvaussuojan parantamiseksi jossain määrin laajennettavaksi. Tarkoituksena on, että henkilövahingosta eri muodoissa aiheutuva elämänlaadun heikentyminen korvattaisiin yhdenmukaisin perustein erottelematta enää kipua ja särkyä erilliseksi korvausaiheeksi. Tarkoituksena on myös, että fyysisen ja psyykkisen terveydentilan häiriöt tulisivat korvattaviksi samojen perusteiden mukaan. Korvausta suoritettaisiin jatkossakin erikseen yhtäältä vahinkotapahtuman jälkeisenä akuuttina sairausaikana aiheutuneesta ja toisaalta vahinkoa kärsineen loppuelämän ajan jatkuvasta elämänlaadun heikentymisestä. Näistä syistä ehdotetaan henkilövahingon perusteella aineettomasta vahingosta suoritettavien korvausten korvausaiheiden muuttamista. Ehdotuksen mukaan henkilövahingon kärsineellä olisi oikeus korvaukseen ensiksi kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta ja toiseksi pysyvästä haitasta.

Ehdotukset perustuvat näkemykselle, jonka mukaan henkilövahingon perusteella aineettomasta vahingosta suoritettavan korvauksen tavoite rajoittuu henkilövahingosta aiheutuneen elämänlaadun heikentymisen hyvittämiseen. Korvauksella vahinkoa kärsinyt siis saa rahallisen hyvityksen siitä, että hänen olotilansa ja olosuhteensa ovat vahingon vuoksi huonommat kuin ne olisivat olleet, jollei vahinkoa olisi sattunut. Korvauksen tarkoituksena ei sitä vastoin ole muodostaa rangaisuksenluonteista seuraamusta vahingon aiheuttajalle. Aineettomasta vahingosta suoritettavalla korvauksella ei myöskään ole tarkoitettu kattaa vahinkoa kärsineelle aiheutuneita taloudellisia menetyksiä, jotka tulevat korvattaviksi sairaanhoitokustannuksina, muina kuluina ja ansionmenetyksenä.

Henkilövahingon johdosta muille kuin henkilövahingon kärsineelle suoritettavat korvaukset

Hautauskustannukset

Hautauskustannusten korvaamista koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettäväksi. Käytännössä esiintyneitä rajanveto-ongelmia ja riitaisuuksia pyritään vähentämään ehdotuksella, jonka mukaan laista ilmenisi se henkilöpiiri, joka on oikeutettu korvaukseen hautaamiseen liittyvistä kustannuksista, esimerkiksi suruvaatteiden hankkimisesta.

Elatuksen menetyksen korvaaminen

Elatuksen menetyksen korvaamista koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös tosiasialliseen elatussuhteeseen perustuneen elatuksen menetys tulisi korvattavaksi. Nykyisestä oikeustilasta poiketen korvaus elatuksen menetyksestä voitaisiin siten tuomita maksettavaksi esimerkiksi surmansa saaneen elatuksen varassa olleelle avopuolisolle tai lapsipuolelle. Lisäksi ehdotetaan elatuksen menetyksestä tuomittavan korvauksen määräämisen perusteiden nykyistä täsmällisempää sääntelyä.

Henkilövahingon kärsineen läheisille aiheutuneet kulut ja ansionmenetys

Vaikean henkilövahingon kärsineen kannalta on usein tarpeellista, että hänen hoitamiseensa sekä akuuttihoiton aikana että myöhemmin kuntouttamisajana osallistuu myös hänelle läheisiä henkilöitä. Hoitamiseen liittyvistä toimista voi aiheutua kuluja ja ansionmenetystä, joista läheisen on perusteltua saada korvaus. Keskeinen kysymys on se, tulisiko korvaus suorittaa vahinkoa kärsineelle vai suoraan hoitoon osallistuneelle läheiselle.

Vahingonkorvausoikeudessa lähdetään yleensä siitä, että korvaukseen on oikeutettu suoraan se henkilö, jolle vahinko on aiheutunut. Tällöin henkilövahingon kärsineen läheinen voisi itsenäisesti päättää, vaatiiko hän korvausvelvolliselta korvausta hänelle aiheutuneista kustannuksista. Läheisten itsenäinen oikeus vaatia korvausta henkilövahingon kär-

sineen hoitamisesta aiheutuvista kustannuksista pitkänkin ajan kuluttua vahinkotapahtumasta voisi kuitenkin toisaalta olla omiaan laajentamaan korvausvelvollisuutta hallitsemattomalla tavalla.

Sääntelyn sisällössä on kiinnitettävä huomiota myös siihen, missä vaiheessa vahinkotapahtuman jälkeen läheinen on osallistunut henkilövahingon kärsineen hoitamiseen. Henkilövahingon kärsineen akuutin toipumisvaiheen aikana tilanteen yllätyksellisyys ja äkillisyys aiheuttaa usein läheisille lisääntyneitä kustannuksia ja menetyksiä. Kun akuutti vaihe on ohi, nähdään, mihin hoito- ja kuntouttamistoimenpiteisiin sekä mahdollisesti pidempiaikaisiin tai pysyviin avustaja- ja asumisvaihtoehtojärjestelyihin vammautumisen johdosta tulee ryhtyä. Tässä vaiheessa läheisellekin aiheutuvia kuluja on aiheellista arvioida siltä kannalta, millä tavoin läheisen toimenpiteet tukevat vahinkoa kärsineen hoitotoimenpiteitä yleensä. Painopiste siirtyy tällöin perustellusti nimenomaan henkilövahingon kärsineelle itselleen aiheutuvien kulujen ja häneen kohdistuvien toimenpiteiden kokonaisvaltaiseen arviointiin.

Ehdotuksen mukaan kulut ja ansionmenetys, jotka henkilövahingon kärsineen läheiselle aiheutuvat henkilövahingon kärsineen hoitamisesta tai muista vahingosta johtuvista toimenpiteistä, korvattaisiin henkilövahingon kärsineen akuutin toipumisvaiheen ajalta suoraan sille läheiselle, jolle kustannuksia on aiheutunut. Henkilövahingon kärsineen terveydentilan vakiinnuttua tällaiset läheisten kustannukset voisivat tulla korvattaviksi vain henkilövahingon kärsineelle itselleen hänen sairaanhoitokustannuksinaan tai muina vahingosta aiheutuneina kuluinaan.

Henkilöön kohdistuvan loukkauksen uhrille aiheutunut kärsimys

Kärsimyksen korvaamista koskevat ehdotukset perustuvat näkemykselle, jonka mukaan kärsimyksen korvaamisen ensisijaisena perusteena ja tavoitteena on henkilöön kohdistuneen loukkauksen hyvittäminen. Kärsimyksestä suoritettavalla korvauksella loukkauksen uhri siis saa rahallisen hyvityksen hänen itsetunnolleen ja ihmisarvolleen aiheutuneesta loukkauksesta. Tämän ohella kärsi-

myksen korvaamisella voidaan nähdä olevan symbolista merkitystä. Lailla turvattu oikeus kärsimyskorvaukseen merkitsee vahvistusta sille, että tietynlaiset henkilöön kohdistuvat loukkaukset ovat yhteiskunnan näkökulmasta moitittavia, sekä sitä, että yhteiskunnan puolesta tunnustetaan tällaisista loukkauksista uhrille aiheutuva kärsimys. Tältä kannalta oikeus kärsimyskorvaukseen voi merkitä loukkauksen uhriksi joutuneelle henkilölle myös eräänlaista moraalista hyvitystä. Kärsimyksistä suoritettavaa korvausta ei ole tarkoitettu kattamaan mahdollisesti aiheutuneita taloudellisia menetyksiä, kuten esimerkiksi vapaudenriistosta aiheutunutta ansionmeritystä. Sitä ei myöskään ole tarkoitettu rangaistusluonteiseksi seuraamukseksi loukkauksen aiheuttajalle.

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Säännöksen esitöiden mukaan yksityiselämän suojan takaamiseksi valtiolta on jo perinteisesti edellytetty sen ohella, että se itse pidättäytyy loukkaamasta kansalaisten yksityiselämää, myös aktiivisia toimenpiteitä yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden loukkauksia vastaan. Säännöksen on todettu edellyttävän, että lainsäätävä ylläpitää tehokasta säännöksen turvaamien oikeushyvien suojaa (HE 309/1993 vp, s. 53). Sääntely on kuitenkin sovittava oikealla tavalla yhteen muiden perustuslaissa turvattujen oikeuksien, kuten sananvapauteen liittyvien merkittävien näkökohtien kanssa. Perustuslain 10 §:n nojalla turvattujen oikeushyvien ja sananvapauden yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä on seikkaperäisesti selostettu ja arvioitu Henkilövahinkotoimikunnan mietinnössä (komiteamietintö 2001:11 s. 95—98).

Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla korvataan kärsimys, jonka on aiheuttanut muun muassa kunniaan tai kotirauhaan kohdistunut taikka muu sen kaltainen rikos. Kunniaan ja rauhaan kohdistuvien rikosten aiheuttaman kärsimyksen korvattavuus ehdotetaan edelleen säilytettäväksi. Nykyisessä oikeuskäytännössä on katsottu pykälän nojalla korvaukseen oikeuttaviksi rikoksiksi myös muun ohella yksityiselämän loukkaaminen ja salassapitovelvollisuuden rikkominen. Sääntelyn ymmärrettävyyden parantamiseksi ehdotetaan laissa nimenomaisesti mainittavaksi,

että yksityiselämään kohdistuvan rangaistavaksi säädetyn loukkauksen uhrilla on oikeus korvaukseen kärsimyksestä.

Perustuslain 6 §:ssä vahvistetaan ihmisten yhdenvertaisuus lain edessä ja kielletään syrjintä sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Nykyisessä oikeuskäytännössä on katsottu syrjintä sellaiseksi rikokseksi, joka oikeuttaa korvaukseen kärsimyksistä vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla. Syrjintärikosten aiheuttaman kärsimyksen korvattavuus on edelleen perusteltua säilyttää. Sääntelyn ymmärrettävyyden parantamiseksi ehdotetaan laissa nimenomaisesti mainittavaksi, että rangaistavaksi säädetyn syrjinnän kohteeksi joutuneella on oikeus korvaukseen kärsimyksistä.

Perustuslain 7 §:ssä turvataan oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Esitöidensä mukaan säännös edellyttää, että valtio lainsäädäntötoimin turvaa näitä oikeuksia ulkopuolisia loukkauksia vastaan (HE 309/1993 vp, s. 46). Vapauteen kohdistuvat rikokset oikeuttavat nykyisin korvaukseen kärsimyksistä vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukaan. Vapauteen kohdistuvista rikoksista aiheutuneen kärsimyksen korvattavuus ehdotetaan edelleen säilytettäväksi.

Eryteisesti törkeiden väkivaltarikosten uhrin aseman parantamiseksi ehdotetaan, että henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvan vakavan loukkauksen uhrilla olisi oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksistä. Ehdotus liittyy ehdotettuun vahingonkorvauslain 5 luvun 2 c §:ään, jonka mukaan vahingon aiheuttaneen teon laatua, kuten teon erityistä julmuutta tai rakuutta, ei oteta huomioon määrättäessä korvausta aineettomasta vahingosta henkilövahingon perusteella. Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaukseen sisältyvän uhrin ihmisarvoa alentavan elementin hyvittäminen 5 luvun 6 §:n nojalla on johdonmukaisempaa kuin se, että tällainen tosiasia kärsimyksen korvaamisesta tarkoittava hyvitys sisällytettiin henkilövahingon perusteella suoritettaviin korvauksiin. Ehdotuksella pyritään myös selkeyttämään nykyistä alioikeuskäytäntöä, jossa on esiintynyt horjuvuutta sen suhteen,

milloin on kysymys henkilövahinkona korvattavasta psyykkisestä vammasta, milloin taas vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla korvattavasta kärsimyksestä.

Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksen aiheuttaman kärsimyksen korvattavuuteen ei sinänsä vaikuta se, onko uhriille aiheutettu loukkaavalla teolla myös henkilövahinko. Jos henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksen pääasiallisena ilmenemismuotona on henkilövahinko, sen perusteella suoritettava korvaus aineettomasta vahingosta muodostaa kuitenkin yleensä tosiasiallisesti riittävän hyvityksen myös loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Esimerkiksi tavanomaisen lievän pahoinpitelyn uhrielle aiheutunut kärsimys tulee yleensä asianmukaisesti hyvitettyksi hänen kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta saamallaan korvauksella. Tämän vuoksi ehdotetaan, että oikeus korvaukseen kärsimyksestä syntyisi henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvien loukkausten perusteella jossain määrin tiukemmin edellytyksin kuin vapauteen, rauhaan, kunniaan tai yksityiselämään kohdistuvien loukkausten taikka syrjinnän perusteella. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvasta loukkauksesta aiheutuneen kärsimyksen korvaamisen edellytyksenä olisi ehdotuksen mukaan, että loukkaus on vakava.

Soveltamiskäytännön yhdenmukaisuuden ja ennakoitavuuden turvaamiseksi on perusteltua, että kärsimyksen korvaamisen lähtökohtaisena edellytyksenä säilytetään jatkossakin loukkauksen aiheuttaneen teon rangaistavuus. Sääntelyn riittävän joustavuuden varmistamiseksi ja oikeuskehityksen turvaamiseksi ehdotetaan kuitenkin erityistilanteita silmällä pitäen, että korvaukseen kärsimyksestä oikeuttaisi myös sellainen vakava ihmisarvon loukkaus, joka on aiheutettu laissa erikseen mainittuihin henkilöön kohdistuviin loukkauksiin verrattavalla tavalla.

Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkausten korvattavuuden edellytykseksi ehdotetaan loukkauksen aiheuttaneen teon laadun osalta säädettäväksi, että loukkaus on aiheutettu tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta aiheutetut henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaukset ovat useimmi-

ten myös rangaistavia, minkä vuoksi korvattavuuden edellytykseksi ei ole tarpeen nimenomaisesti säätää myös loukkauksen aiheuttaneen teon rangaistavuutta. Kun ruumiinvamman tai sairauden aiheuttaminen voi olla rikoslain 21 luvun 10 §:n nojalla rangaistava silloinkin, kun seurausta ei ole aiheutettu törkeällä huolimattomuudella, ehdotettu säännös rajaisi henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkausten korvattavuuden alaa enemmän kuin pelkkä rangaistavuusedellytys.

Erityiskysymyksiä

Korvausten suorittamistapa

Sääntelyn ymmärrettävyyden parantamiseksi sekä yhdenmukaisen oikeus- ja korvauskäytännön muotoutumisen edistämiseksi vahingonkorvauslakiin ehdotetaan pykälää, jossa säädettäisiin henkilöön kohdistuvien vahinkojen johdosta suoritettavien korvausten suorittamistavasta.

Ansionmenetyksestä ja elatuksen menetyksestä maksettavien korvausten osalta toistuvina suorituksina maksettava korvaus on yleensä sekä korvausvelvollisen että vahinkoa kärsineen kannalta tarkoituksenmukaisin korvauksen suorittamistapa. Toistuvaissuoritukset yleensä parhaiten vastaavat sitä tosiasiallista tilannetta, joka olisi vallinnut, jollei vahinkotapahtumaa olisi sattunut. Toisaalta toistuvina suorituksina maksettava korvaus takaa vahinkoa kärsineelle tasaisen tulovirran. Tämä luo hänen taloudelliseen asemaansa vakautta ilman, että hänen tarvitsee itse huolehtia kertakorvauksen sijoittamisesta tulovirran turvaavalla tavalla. Toistuvaissuoritukset eivät myöskään ole omiaan raunioittamaan korvausvelvollisen taloudellista asemaa samalla tavalla kuin määrältään suuri kertakorvaus. Näistä syistä ehdotetaan, että ansionmenetyksestä ja elatuksen menetyksestä suoritettavien korvausten osalta pääsääntönä olisi korvauksen määrääminen maksettavaksi toistuvina suorituksina. Tästä pääsäännöstä voitaisiin kuitenkin poiketa laissa säädettyjen edellytysten täytyessä.

Aineettomasta vahingosta määrättävien korvausten suorittamistavan osalta ehdotetaan nykyistä oikeus- ja korvauskäytäntöä

vastaavaa sääntelyä. Pääsääntönä olisi kerta-korvauksen määrääminen. Pysyvän haitan osalta pääsäännöstä voitaisiin kuitenkin harkinnanvaraisesti poiketa.

Lainvoimaisesti tuomitun korvauksen muuttaminen

Vahingonkorvauslakiin ehdotetaan pykälää, jonka mukaan henkilövahingon perusteella määrättyä korvausta voitaisiin muuttaa, jos korvauksen määräämisen perusteena olleet olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet korvauksen määräämisen jälkeen.

Pykälän tarkoituksena on turvata vahinkoa kärsineen oikeus saada täyden korvauksen periaatteen mukainen korvaus hänelle aiheutuneesta vahingosta myös niissä tapauksissa, joissa hänen terveydentilassaan tai muissa korvauksen määräämiseen vaikuttaneissa olosuhteissa tapahtuu muutoksia korvauksen määräämisen jälkeen. Toisaalta tarkoituksena on vastaavasti antaa korvausvelvolliselle oikeussuojaa tilanteissa, joissa jatkuvan korvauksen määräämisen perusteena olleet olosuhteet ovat muuttuneet sillä tavoin, että vahvistetun korvauksen maksaminen edelleen johtaisi vahinkoa kärsineen perusteettomaan hyötymiseen korvausvelvollisen kustannuksella. Prosessuaaliset seikat eivät siis enää estäisi ottamasta jo vahvistettua korvausta uudelleen harkittavaksi.

Ehdotetulla pykälällä voisi olla laajemminkin vaikutusta korvausten määräämiseen. Jos korvauksen määrä on mahdollista ottaa myöhemmin uudelleen harkittavaksi, esimerkiksi vaatimus ansionmenetyksen korvaamisesta jouduttaisiin oletettavasti nykyistä harvemmin hylkäämään ennaaikaisena sen vuoksi, että korvauksen määräämiseen vaikuttavat olosuhteet eivät ole riittävästi selkiintyneet. Myös tässä suhteessa korvauksen muuttamisen mahdollistava säännös parantaisi vahinkoa kärsineen asemaa.

Korvauksen raukeaminen vahinkoa kärsineen kuoltua

Ehdotuksen mukaan oikeus korvaukseen aineettomasta vahingosta siirtyisi vahinkoa kärsineen oikeudenomistajille, kunhan vahinkoa kärsinyt oli ennen kuolemaansa esit-

tänyt sitä koskevan korvausvaatimuksen. Siten ei enää edellytettäisi, että vahinkoa kärsinyt oli ehtinyt ennen kuolemaansa panna vireille korvauskanteen.

Aineettoman vahingon korvauskäytännön ohjaaminen

Vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisuuden toteutumiseksi on tärkeää, että aineettomista vahingoista (kipu ja särky sekä muu tilapäinen haitta, pysyvä haitta ja kärsimys) suositettavien korvausten määrääminen perustuu mahdollisimman yhtenäiseen oikeus- ja korvauskäytäntöön. Tähän tavoitteeseen voidaan pyrkiä erilaisilla keinoilla alkaen lakiin otettavista ohjaavista säännöksistä ja päätyn erilaisten lautakuntien tai muiden elinten korvaussuosituksen kautta oikeuskäytäntöön. Tästä ovat esimerkkinä myös muissa Pohjoismaissa sovelletut käytännöt.

Esityksessä yhtenäiseen oikeus- ja korvauskäytäntöön pääsemistä edistettäisiin ensinnäkin sillä, että vahingonkorvauslakiin otettaisiin säännökset, joissa täsmennettäisiin ne perusteet, joiden mukaan määrättäisiin korvaus henkilövahingosta aiheutuvasta aineettomasta vahingosta ja henkilöön kohdistuvan loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä.

Se, kuinka suurena kukin vahinkoa kärsinyt subjektiivisesti kokee kärsimästään henkilövahingosta aiheutuvan haitan tai henkilöönä kohdistuvasta loukkauksesta aiheutuvan kärsimyksen, ei ole mitattavissa eikä vertailtavissa. Eri ihmisten kyky kuvailla sanallisesti heille aiheutuvan haitan tai kärsimyksen määrää on erilainen. Näistä syistä korvaukset aineettomasta vahingosta määrättäisiin ehdotettujen säännösten mukaan objektiivisesti arvioitavien seikkojen perusteella. Tällöin korvaukset voitaisiin määrätä mahdollisimman yhdenmukaisesti vahingon tosiasiallisen laadun perusteella.

Aineettomista vahingoista suoritettavien korvausten määriä ei ole käytännössä tarkoituksenmukaista säännellä tyhjentävästi lain tasolla. Jos näin tehtäisiin, korvauksen määräämisperusteet olisi väistämättä määriteltävä hyvin suppeasti ja korvaukset muodostuisivat liian kaavamaisiksi. Korvauksen määräämisen perusteita koskevien säännösten ohella tarvitaan myös muunlaista oikeus- ja korva-

uskäytännön ohjaamista. Tässä suhteessa tärkein osa on korkeimmalla oikeudella, jonka mahdollisuudet ohjata lainkäyttöä ennakkopäätöksiä antamalla ovat kuitenkin rajalliset. Tämän vuoksi ehdotetaan perustettavaksi erityinen toimielin, henkilövahinkoasiain neuvottelukunta, jonka tehtävänä olisi edistää henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevan oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä.

Perustuslain 3 §:n 3 momentissa vahvistettu tuomioistuinten riippumattomuus huomioon ottaen on selvä lähtökohta, että neuvottelukunnan tehtäviin ei voisi kuulua tuomioistuintuimia sitovien korvausnormien antaminen. Neuvottelukunta voisi siten pyrkiä edistämään oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä vain antamalla yleisiä suosituksia.

Neuvottelukunnan suosituksilla olisi epäilemättä tosiasiallisesti huomattavan suuri oikeus- ja korvauskäytäntöä ohjaava merkitys. Tätä arviota tukee se merkitys, joka aineetoman vahingon korvaamista koskeville liikennehahinkolautakunnan normeille ja ohjeille on tosiasiaa muodostunut.

Ehdotuksen mukaan neuvottelukunnan tehtävänä olisi hankkia selvitystä oikeus- ja korvauskäytännössä määrättävien korvausten määristä ja julkaista tämän selvityksen perusteella laadittuja lähinnä yhteenvedon luonteisia suosituksia korvausten määristä. Neuvottelukunnan harkintavalta suositusten antamisen suhteeseen määriteltäisiin suppeaksi sitomalla se oikeus- ja korvauskäytännössä valitsevaan yleiseen korvaustasoon. Tällainen tehtävien määrittely olisi parhaiten sopusoinnussa tuomioistuinten riippumattomuuden kanssa. Neuvottelukunnan tehtävänkuvan huomioon ottaen on perusteltua, että sen jäsenet edustavat tuomioistuinlaitosta ja erityisten korvausjärjestelmien piirissä toimivia lautakuntia.

Neuvottelukunnan perustamiseen liittyvä yksityiskohtainen valmistelu on tarkoitus tehdä sen jälkeen, kun tähän esitykseen sisältyvä neuvottelukuntaa koskeva lakiehdotus on hyväksytty.

Erityislakien viittaussäännökset

Eräitä erityislakien säännöksiä, joissa viitataan vahingonkorvauslain 5 luvun henkilöva-

hinkoa koskeviin yksittäisiin pykäliin, olisi tarkistettava vastaamaan ehdotettuja 5 luvun säännöksiä. Tarkistukset olisivat luonteeltaan teknisiä eikä erityislakien aineelliseen sisältöön merkittävällä tavalla puututtaisi.

Rikosvahinkolaissa (935/1973) on useita säännöksiä, joiden muuttamista ehdotetut muutokset vahingonkorvauslain 5 lukuun edellyttävät. Tässä esityksessä rikosvahinkolakia ei ehdoteta muutettavaksi, koska tarvittavat muutokset on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa lain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Tätä koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2005.

6. Esityksen vaikutukset

6.1. Vaikutukset vahinkoa kärsineiden ja korvausvelvollisten kannalta

Esityksellä luodaan nykyistä selkeämpi ja johdonmukaisempi henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskeva sääntely. Ehdotetulla lailla vahingonkorvauslain muuttamisesta muun muassa selkeytetään henkilövahingon ja kärsimyksen korvaamista koskevien sääntelyjen erillisyyttä. Korvauksen määräytymisen perusteet ilmenevät ehdotetusta laista täsmällisemmin kuin voimassa olevista säännöksistä. Lisäksi perustettaisiin henkilövahinkoasiain neuvottelukunta, jonka tärkeimpänä tehtävänä olisi antaa suosituksia aineettomien vahinkojen korvaamisesta. Luomalla pohja yhdenmukaiselle ja ennakoitavalle oikeus- ja korvauskäytännölle edistetäisiin sekä vahinkoa kärsineiden että korvausvelvollisten asemaa.

Ehdotetut säännökset vastaavat suurelta osin nykyistä korvauskäytäntöä. Eräät säännökset merkitsisivät kuitenkin joko korvaussuojan tai korvauksen saamiseen oikeutettujen henkilöiden piirin laajenemista. Tällaisia säännöksiä ovat lähinnä henkilövahingon kärsineen läheisen oikeus saada korvaus vahinkoa kärsineen hoitamisesta ja muista vahingosta johtuvista toimenpiteistä aiheutuneista taloudellisista menetyksistä, surmansa saaneen elatuksen varassa tosiasiallisesti dleen henkilön oikeus saada korvausta elatuksen menetyksestä sekä tahallisen tai törkeän huolimattoman teon seurauksena surmansa

saaneen läheisen oikeus saada korvaus hänelle kuolemantapauksen seurauksena aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista taloudellisista menetyksistä. Korvaussuojan laajenemista merkitsisi myös ehdotettu kärsimyksen korvaamista koskeva säännös, jonka mukaan oikeus saada korvausta olisi muiden ohella sillä, jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu.

Ehdotetun vahingonkorvauslain 5 luvun 2 d §:n mukaan henkilövahingon kärsineen vanhemmilla, lapsilla, aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla henkilövahingon kärsineen erityisen läheisellä henkilöllä on oikeus erityisestä syystä saada kohtuullinen korvaus kuluista ja ansionmenetyksestä, jotka heille aiheutuvat henkilövahingon kärsineen hoitamisesta akuuttihoidon aikana. Sama oikeus koskee tietyin lisäedellytyksin myös muista kuin hoitotoimenpiteistä aiheutuvia taloudellisia menetyksiä. Oikeuskäytännössä on jo nykyisin eräissä tapauksissa katsottu korvattaviksi läheisten sairaalakäynteistä aiheutuneet kustannukset. Korvattuutta koskevan nimenomaisen säännöksen voidaan kuitenkin arvioida jossakin määrin lisäävän korvausvaatimuksia ja siten kustannuksia vahingon aiheuttajalle, vaikka korvaussuoja ei asiallisesti merkittävästi laajene. Toisaalta ehdotettu säännös selkeyttää oikeustilaa ja on siten omiaan johtamaan yhdenmukaisempaan oikeus- ja korvauskäytäntöön.

Kaikilla henkilöillä, jotka tosiasiallisesti olivat kuolinhetkellä surmansa saaneen elatuksen varassa, olisi ehdotetun vahingonkorvauslain 5 luvun 4 §:n mukaan oikeus saada korvausta elatuksen menetyksestä. Oikeus saada korvausta ei riippuisi siis enää siitä, onko surmansa saanut ollut velvollinen lain nojalla huolehtimaan korvauksen vaatijan elatuksesta. Korvausta voisi siten vastaisuudessa saada esimerkiksi surmansa saaneen avopuoliso. Korvauksen saaminen edellyttäisi kuitenkin, että henkilö on kuolemantapauksen vuoksi tosiasiasa jäännyt vaille tarpeellista elatusta. Yleensä avopuolisot kykenevät elättämään itse itsensä eikä heillä siten olisi yleensä oikeutta saada korvausta ehdotetun säännöksen nojalla.

Ehdotetun vahingonkorvauslain 5 luvun

4 b §:n mukaan tahallisen tai törkeän huolimattoman teon seurauksena surmansa saaneelle erityisen läheisillä henkilöillä olisi oikeus saada korvaus hänelle kuolemantapauksen seurauksena aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista taloudellisista menetyksistä. Säännös merkitsisi korvaussuojan laajenemista tapauksissa, joissa surmansa saaneen läheinen kuolemantapauksen johdosta järkyttyy niin, että hänelle aiheutuu lääketieteellisin keinoin toteennäytettävissä oleva terveydentilan häiriö ja että hän sen vuoksi joutuu esimerkiksi jäämään sairauslomalle tai hakeutumaan psykiatriseen hoitoon.

Tilastotietojen mukaan alioikeuksissa annetaan vuosittain 80—110 tuomiota henkirikoksista. Kuolemantuottamuksesta annettuista tuomioista vuosittain noin 30 on liittynyt joko törkeään rattijuopumukseen tai törkeään liikenteen vaarantamiseen. Näiden tietojen perusteella voidaan arvioida, että korvauksen tuomitseminen voisi tulla kysymykseen ehdotetun 5 luvun 4 b §:n nojalla vuosittain noin 110—140 tapauksessa. On mahdollista arvioida täsmällisesti, kuinka monessa näistä tapauksista surmansa saaneen läheisille aiheutuisi henkilövahinko. Rikosvahinkolain soveltamiskäytännön ja liikennevakuutusikäytännön pohjalta voidaan kuitenkin todeta, että surmansa saaneen läheisille syntyy tilapäisiä henkilövahinkoja valtaosassa tapauksia. Vakavia henkilövahinkoja läheisille ei yleensä aiheudu. Toisaalta on otettava huomioon, että korvaus olisi omiaan edistämään läheisen hakeutumista hoitoon pikaisesti, mikä puolestaan on omiaan nopeuttamaan toipumista ja siten alentamaan henkilövahingosta aiheutuvia kustannuksia. Säännöksestä aiheutuvia kustannusvaikutuksia saattaa vähentää myös se, että vahingonkorvauslain 5 luvun 4 a §:n nojalla määrättävät korvaukset voivat alentua.

Ehdotetun vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä, jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu. Tyyppillisesti henkilökohtaista koskemattomuutta loukataan vakavasti rikoslain 21 luvun 1—3 ja 6 §:ssä rangaistaviksi säädettyillä tapon, murhan ja surman yrityksellä sekä törkeällä

pahoinpitelyllä. Tilastotietojen mukaan alioikeuksissa annetaan vuosittain 590—760 tuomiota mainituista rikoksista. Säännöksellä parannettaisiin näiden vakavien väkivaltarikosten uhrien asemaa.

Osa ehdotettujen säännösten nojalla tuomittavista korvauksista kanavoituisi vakuutusjärjestelmien kautta vakuutusyhtiöiden ja viime kädessä vakuutuksenottajien kustannettavaksi. Käytännössä vakuutusyhtiön korvausvelvollisuus voisi perustua joko pakolliseen liikennevakuutukseen, potilasvakuutukseen tai vahingon aiheuttajan ottamaan vastuuvakuutukseen. Pakollisesta liikennevakuutuksesta suoritettaisiin korvauksia silloin, kun henkilövahinko aiheutuu moottoriajoneuvon käyttämisestä liikenteeseen. Liikennevakuutuksen nojalla ei kuitenkaan korvattaisi vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä tarkoitettua kärsimystä. Myös elatuksen menetyksen korvaamista koskevilla muutoksilla olisi vain vähäisiä vaikutuksia, sillä liikennevakuutus käytännössä suoritetaan tietyin edellytyksin jo nykyisin korvauksia surmansa saaneen avopuolisolle. Potilasvakuutuksesta suoritetaan korvauksia silloin, kun henkilövahinko on syntynyt Suomessa annetun terveyden- ja sairaanhoidon yhteydessä. Potilasvakuutuksesta ei kuitenkaan korvattaisi vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä tarkoitettua kärsimystä eikä 5 luvun 4 b:ssä tarkoitettua surmansa saaneen läheiselle aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvia taloudellisia menetyksiä. Arvioitaessa ehdotettujen muutosten vaikutuksia vastuuvakuutuksen nojalla suoritettaviin korvauksiin on otettava huomioon, että vastuuvakuutuksesta ei pääsääntöisesti suoriteta korvauksia tahallisesti aiheutetuista vahingoista. Jos vahinko on aiheutettu törkeästä huolimattomuudesta, voidaan korvausta alentaa tai evätä se. Vakuutuksenantaja on kuitenkin myös tällaisissa tapauksissa velvollinen suorittamaan vahinkoa kärsineelle luonnolliselle henkilölle sen osan korvauksesta, jota vahinkoa kärsinyt ei ole saanut perityksi vakuutetulta.

Vakuutusyhtiöiden karkeiden arvioiden mukaan pakollisten ja vapaaehtoisten vakuutusten perusteella suoritettavien vakuutuskorvausten kokonaismäärä tulee nousemaan 5—10 miljoonalla eurolla vuodessa. Yksittäisistä säännöksistä eniten vaikutuksia arvi-

oidaan aiheutuvan henkilövahingon kärsineen läheisen kulujen ja ansionmenetyksen korvaamista akuuttina hoitoaikana koskevista vahingonkorvauslain 5 luvun 2 d §:stä. Ehdotetut muutokset eivät kuitenkaan todennäköisesti lisääisi vakuutusyhtiöiden maksettaviksi tulevien korvausten yhteismäärää niin paljon, että sillä olisi merkittävää vaikutusta vakuutusmaksujen tasoon. Esityksellä ei myöskään arvioida olevan vaikutuksia vastuuvakuutusten ehtoihin.

Työntekijällä on oikeus saada korvausta työtaturmasta tapaturmavakuutuslain (608/1948) säännösten mukaisesti. Esityksellä ei ole suoranaisia vaikutuksia tähän erityiseen korvausjärjestelmään, joka jo nykyisin antaa vahinkoa kärsineelle eräiltä osin suppeamman korvaussuojan kuin vahingonkorvauslaki. Vahingonkorvauslain nojalla voi saada lisäkorvausta kivusta ja särystä sekä kosmeettisesta haitasta, joita ei korvata tapaturmavakuutuslain perusteella. Yleensä tällainen tilanne syntyy silloin, kun työntekijän työtaturma on aiheutunut siitä, ettei työnantaja ole noudattanut työturvallisuudesta annettuja säädöksiä ja määräyksiä.

6.2. Taloudelliset vaikutukset valtiontalouden kannalta

Rikoksella aiheutettu henkilövahinko korvataan valtion varoista rikosvahinkolain säännösten mukaisesti. Tilastotietojen mukaan henkilövahinkoja koskevia korvaushakemuksia on tehty Valtiokonttorille vuosittain 3 500—5 000 kappaletta. Korvauksia on vastaavasti suoritettu 5—6,3 miljoonaa euroa. Määrällisesti eniten korvauksia suoritetaan aineettomista vahingoista, esimerkiksi vuonna 2002 näiden vahinkojen osuus oli noin 70 prosenttia suoritetuista korvauksista.

Tarve uudistaa rikosvahinkolakia vahingonkorvauslakiin ehdotettujen muutosten johdosta selvitetään erikseen rikosvahinkolain uudistamista koskevan valmistelun yhteydessä. Rikosvahinkolain uudistamisen kustannusvaikutuksia on mahdollista arvioida vasta siinä yhteydessä, kun päätetään, millä osin ehdotetut parannukset vahinkoa kärsineen korvaussuojaan otettaisiin valtion varoista kustannetun rikosvahinkojen korvausjärjestelmän piiriin.

Ehdotuksen mukaan perustettaisiin henkilövahinkoasiain neuvottelukunta. Tavoitteena on, että neuvottelukunta antamalla yleisiä suosituksia aineettomista vahingoista suositettavien korvausten määristä edistäisi oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä. Tehävä on laaja-alainen ja käytännössä merkittävä eikä sen hoitaminen ole mahdollista, jos neuvottelukunnan perustamiseen ja toimintaan ei samalla osoiteta riittäviä voimavaroja. Neuvottelukunnan toiminnan tarkemmasta järjestämisestä päätetään asiaa koskevassa jatkovalmistelussa lain hyväksymisen jälkeen.

Neuvottelukunnan perustamisesta valtiolle aiheutuvien vuotuisien kustannusten määrää arvioitaessa on otettava huomioon, että neuvottelukunnan tehtävien hoitaminen edellyttää henkilövoimavarojen osoittamista neuvottelukunnassa käsiteltävien asioiden valmisteluun. Vuotuisiksi kustannuksiksi voidaan karkeasti arvioida noin 120 000 euroa, josta henkilöstömenojen osuus on 70 000 euroa. Toimi- ja kokoustilojen, sivutoimisen henkilöstön palkkioiden, tiedotustoiminnan ja muiden toimintaan liittyvien tavanomaisien kulujen osuudeksi arvioidaan 50 000 euroa. Kustannusarvio on otettava lisäyksenä huomioon valmisteltaessa valtion talousarviota vuodelle 2006.

Neuvottelukunnan perustaminen ja eräät muut ehdotukseen sisältyvät säännökset, kuten korvauksen määräämisen perusteita koskevat säännökset, edistäisivät yhdenmukaista ja ennakoitavaa oikeus- ja korvauskäytäntöä ja olisivat siten omiaan vähentämään oikeudenkäyntejä ja niistä yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia.

7. Asian valmistelu

Oikeusministeriön 1998 teettämässä selvityksessä ja siitä saadussa palautteessa pidettiin tarpeellisena useiden vahingonkorvauslain alaan kuuluvien kysymysten tarkempaa selvittämistä ja tarvittaessa sääntelyn uudistamisesta. Ensi vaiheessa päätettiin ryhtyä valmistelemaan henkilövahinkojen ja elatuk-

sen menetyksen korvaamista koskevan sääntelyn uudistamista, koska näiden säännösten uudistamistarve oli selvityksen pohjalta ilmeistä.

Oikeusministeriö asetti 12 päivänä huhtikuuta 2000 toimikunnan valmistelemaan henkilövahingon ja elatuksen menetyksen korvaamista koskevien vahingonkorvauslain säännösten uudistamista. Toimikunnan mietintö valmistui 29 päivänä marraskuuta 2001.

Henkilövahinkotoimikunnan mietintö on ollut lausunnolla. Mietinnöistä annetuista lausunnoista on oikeusministeriössä laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriö. Lausunnot ja selvityksiä 2002:10). Valtaosa lausunnonantajista piti toimikunnan ehdotuksia sellaisinaan toteuttamiskelpoisina tai ainakin lähtökohtaisesti kannatettavina. Ehdotukset ovat lausunnonantajien mukaan omiaan edistämään yhtenäisen oikeus- ja korvauskäytännön muotoutumista.

Yksittäisistä ehdotuksista eniten kriittisiä kannanottoja esitettiin henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan perustamisesta ja sen kokoonpanosta. Suurin osa asiasta lausuneista kuitenkin kannatti neuvottelukunnan perustamista. Tiedotusvälineitä edustavat tahot suhtautuivat osin kielteisesti ehdotuksiin, jotka koskevat henkilön kunnian ja yksityiselämän loukkausten johdosta suoritettavia kärsimyskorvauksia. Lisäksi eräät lausunnonantajat katsoivat henkilövahingon kärsineen läheiselle suoritettavia korvauksia sekä elatuksen menetyksen korvaamista koskeviin säännösehdoiksiin liittyvän erityisiä ongelmia.

Hallituksen esitys on viimeistelty oikeusministeriössä virkatyönä. Lausuntokierroksen johdosta esityksen perusteluja on pyritty selkeyttämään ja niihin on tehty lukuisia teknisiä korjauksia. Lakiehdotuksiin on tehty vähäisiä muutoksia, jotka pääosin koskevat lakien siirtymäsäännöksiä sekä korvauksen jälkikäteen muuttamisen mahdollistavan säännöksen taannehtivaa soveltamista. Lisäksi henkilövahinkoasiain neuvottelukuntaa koskevat säännökset on vähäisin tarkennuksin siirretty erilliseen lakiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Vahingonkorvauslaki

5 luku. Korvattava vahinko

1 §. Nykyisin pykälässä luetellaan korvattavan vahingon lajeina henkilö- ja esinevahinko sekä sellainen taloudellinen vahinko, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon. Pykälää täydennettäisiin siten, että siinä mainittaisiin korvattavan vahingon lajina myös kärsimys. Kärsimyksen korvaamisen edellytysten osalta pykälässä viitattaisiin 4 a ja 6 §:ään. Lisäyksellä pyritäisiin selkeyttämään luvun systematiikkaa. Vahingonkorvauslain nojalla korvattavia vahingon lajeja olisivat siis henkilövahinko, esinevahinko ja kärsimys sekä niin sanottu puhdas vaurallisuusvahinko.

Pykälän muuttamisella selvennettäisiin myös henkilövahingon ja kärsimyksen korvaamista koskevien sääntelyiden erillisyyttä. Luvun 6 §:ssä ei enää olisi enää tarpeen viitata henkilövahinkoa koskeviin vahingonkorvauslain säännöksiin, vaan loukkauksen aiheuttaman kärsimyksen korvaamisesta voitaisiin säätää kokonaan erikseen.

2 §. Henkilövahingon kärsineelle suoritettavia korvauksia koskevan pykälän sisältöä ehdotetaan yksinkertaistettavaksi ja myös selvennettäväksi tilapäisen ja pysyvän haitan osalta.

Henkilövahingolla tarkoitetaan ehdotetussa pykälässä asiallisesti samaa kuin voimassa olevassa laissa käytetyllä ilmaisulla ruumiinvamma tai muu henkilövahinko. Sanamuodon muutoksella ei siis pyritäisi laajentamaan eikä supistamaan terveydentilan häiriöiden korvattavuutta nykyiseen verrattuna. Lähtökohtaisesti henkilövahingolla tarkoitettaisiin vastaisuudessaakin sellaista terveydentilan häiriötä, joka on lääketieteellisin keinoin todettavissa. Terveydentilan häiriö voi olla fyysinen tai psyykinen.

Henkilövahingon käsite olisi käytännössä pitkälti sidoksissa kulloinkin vallitsevaan

lääketieteelliseen tietämykseen ja käytettävissä oleviin lääketieteellisiin tutkimusmenetelmiin. Kysymys olisi siitä, että henkilövahinkoa arvioidaan lääketieteellisenä ilmiönä, eikä siitä, että henkilövahinko olisi aina pystyttävä näyttämään lääketieteellisesti riittävästi toteen. Esimerkiksi kivun osalta korvattavuuden perusteeksi riittäisi se, että tietynlaisesta teosta lääketieteellisten kokemussääntöjen mukaan aiheutuu kipua, eikä korvattavuutta sulje pois se, että kivun aiheutumista yksittäistapauksessa ei kyetä lääketieteellisin tutkimusmenetelmin näyttämään toteen. Ratkaisun tekeminen sen suhteen, millaiset terveyteen kohdistuvat haitat tulevat korvattaviksi henkilövahingon korvaamista koskevien säännösten nojalla, perustuisi nykyiseen tapaan viime kädessä oikeudelliseen harkintaan.

Ihmiselle normaalisti syntyvät tunnetilat, kuten mielipaha, suru, pelko tai viha, eivät edelleenkään olisi korvattavia henkilövahinkoja.

Myös pykälän nojalla korvaukseen oikeutettu henkilöpiiri määräytyisi samalla tavoin kuin nykyisin. Pykälässä tarkoitettaisiin henkilövahingon kärsineellä henkilöä, jolle on aiheutunut henkilövahinko välittömästi vahinkotapahtuman johdosta. Tällä tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilövahinko on suoranainen seuraus vahingon aiheuttajan menettelystä. Esimerkkeinä välittömästi vahinkotapahtuman johdosta aiheutuneista henkilövahingoista voidaan mainita nyrkillä lyömisen seurauksena iskun kohteena olleelle henkilölle aiheutunut ruhje ja pankkiryöstön yhteydessä aseella uhatuksi tulleen pankkitoimihenkilölle aiheutunut traumaperäinen stressihäiriö. Pykälän nojalla ei korvattaisi sellaista henkilövahinkoa, jonka syynä on muulle henkilölle aiheutunut henkilövahinko. Esimerkkinä tästä tilanteesta on surmatun henkilön läheiselle surmatun kuoleman johdosta aiheutunut psyykinen vamma. Tällaisen kolmannelle henkilölle aiheutuneen henkilövahingon johdosta suoritettavista korvauksista säädettäisiin 4 b §:ssä.

Pykälän nojalla voitaisiin korvata myös henkilövahingot, joiden syntymistä vahingon aiheuttaja on nimenomaisesti tarkoittanut, vaikka teko onkin suoranaisesti kohdistettu muuhun kohteeseen. Välittömästi vahinkotapahtuman johdosta aiheutuneeseen vahinkoon on jo nykyisessä oikeuskäytännössä rinnastettu se, että vamma tai kuolema aiheutetaan, jotta aiheuttamisteosta koituisi kärsimystä toiselle henkilölle, johon teko siten osaltaan välittömästi kohdistetaan. Tällaisissa tilanteissa henkilövahingon kärsinyttä voitaisiin jatkossakin pitää välittömästi vahinkoa kärsineenä eikä kolmantena henkilönä.

Käytännössä voi esiintyä tilanteita, joissa psykkinen vamman syntymiseen vaikuttaa samanaikaisesti sekä vahinkotapahtumassa mukana olleeseen henkilöön itseensä kyseisessä tilanteessa kohdistunut uhka että hänen läheisensä kuolema vahinkotapahtuman seurauksena. Tällaisen tilanteen on oikeuskäytännössä katsottu oikeuttavan korvaukseen nykyisen 2 §:n nojalla (KKO 1998:67). Ehdotettu sääntely tarkoittaisi sitä, että mainittuun tapaan aiheutuneen henkilövahingon korvaamiseen voitaisiin vaihtoehtoisesti soveltaa 4 b §:ää. Sen mukaan vahinko kuitenkin korvataan tiukemmin edellytyksin kuin 2 §:n mukaan eikä korvausta suoriteta kivusta ja särystä tai muusta tilapäisestä haitasta eikä pysyvistä haitasta. Jos vahinkotapahtumassa mukana olleeseen henkilöön itseensä kyseisessä tilanteessa kohdistunut uhka on ollut niin vakava, että sen vaikutus psykkinen vamman syntymiseen voidaan osoittaa, korvaus henkilövahingosta voitaisiin tällaisessa tilanteessa edelleen määrätä 2 §:n nojalla. Erikseen olisi arvioitava, onko henkilövahingon kärsineelle läheiselle kohtuullista lisäksi määrätä maksettavaksi korvausta läheisen menettämisestä aiheutuneesta kärsimyksestä 4 a §:n nojalla. Viime kädessä arviointi olisi tehtävä kunkin yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella.

Pykälän 1 kohdassa säädettäisiin henkilövahingon kärsineen oikeudesta korvaukseen tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista. Sairaanhoitokustannusten ja muiden kulujen korvaamisen lähtökohdana olisi edelleen täyden korvauksen periaate. Vahinkoa kärsineelle olisi siis yleensä määrättävä korvausta niin suuri mää-

rä, että hän korvauksen ansiosta pääsee samaan taloudelliseen asemaan, jossa hän olisi, jollei vahinkotapahtumaa olisi sattunut.

Vahinkoa kärsineen on yleisen vahingonkorvausoikeudellisen periaatteen mukaan pyrittävä rajoittamaan korvattavan vahingon määrää. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei vahinkoa kärsinyt voi vahingon aiheuttajan kustannuksella valita miten kallista hoitomuotoa tahansa. Tämän periaatteen mukaisesti säännöstä täsmennettäisiin siten, että korvausvelvollisuus koskisi vain tarpeellisia kustannuksia. Tarpeellisuusvaatimuksen sisällyttämisellä säännökseen ei pyritä rajoittamaan sairaanhoitokustannusten ja muiden kulujen korvattavuutta nykyiseen verrattuna. Tavoitteena on vain lisätä säännöksen ymmärrettävyyttä niin, että kyseinen korvauksen määräämiseen jo nykyisin tosiasiaa vaikuttava peruste ilmenisi laista.

Sairaanhoitokustannuksina korvattaisiin kulut, jotka aiheutuvat henkilövahingon kärsineen tutkimuksesta, hoidosta tai muusta niihin rinnastettavasta terveyden- ja sairaanhoitoon kuuluvasta toimenpiteestä. Henkilövahingon kärsineen tutkimisesta aiheutuvina kuluina tulisivat korvattaviksi esimerkiksi hänen vammansa tai sairautensa määrittämiseksi suoritettavista toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset. Varsinaisina hoitokuluina tulisivat tyypillisesti korvattaviksi terveyden palauttamiseksi tai ylläpitämiseksi tehtävistä toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset. Hoitokuluina korvattaisiin myös esimerkiksi lääkityksestä ja lääkinnällisestä kuntoutuksesta aiheutuvat kustannukset. Hoitoon voitaisiin rinnastaa muitakin henkilöön kohdistuvia lääketieteelliseen tietämykseen perustuvia käsittelyjä. Esimerkiksi vahinkotapahtumasta aiheutuneen kosmeettisen haitan vuoksi tehtävä plastiikkakirurginen toimenpide tai raskaudesta johtuvan raskauden keskeytys voisi olla tällainen hoitoon rinnastettava toimenpide, josta aiheutuneet kustannukset korvattaisiin sairaanhoitokustannuksina.

Sairaanhoitokustannusten tarpeellisuutta koskevasta vaatimuksesta seuraisi, että korvattavia olisivat vain yleisesti hyväksytyt lääketieteellisen käsityksen mukaisista tutkimuksista ja hoidoista aiheutuvat kustannukset. Tämä rajaisi niin sanottujen vaihtoehtoisten hoitomuotojen käyttämisestä aiheutu-

vat kustannukset korvausvelvollisuuden ulkopuolelle, jollei ole riittävää lääketieteellistä tutkimustietoa käytetyn hoitomuodon vaikutavuudesta.

Sairaanhoitokustannusten tarpeellisuutta koskevasta vaatimuksesta seuraisi myös, että korvausvelvollisuus kattaisi lähtökohtaisesti vain julkisen terveydenhuollon palvelujen käyttämisestä perityt kustannukset, joiden perusteena on palveluita koskeva asiakasmaksulainsäädäntö. Tätä lähtökohtaa voidaan perustella sillä, että tarpeellinen sairaanhoito on normaalisti saatavissa julkisesta terveydenhuollosta. Yksityisen terveydenhuoltopalvelun käyttämisestä aiheutuvat lisäkustannukset olisivat kuitenkin korvattavia, jos nimenomaan yksityisen terveydenhuoltopalvelun käyttäminen on vahinkoa kärsineen hoidon kannalta perusteltua. Näin olisi asianlaita esimerkiksi silloin, kun julkisen terveydenhuollon piirissä ei ole lainkaan saatavissa henkilövahingon kärsineen välttämättä tarvitsemää hoitoa tai hän joutuisi odottamaan hoitoon pääsyä kohtuuttoman pitkän ajan. Hoitoviiheen kohtuuttomuutta arvioitaisiin pääsääntöisesti lääketieteellisin perustein. Odotusajan keston kohtuullisuutta koskevassa harkinnassa olisi siten otettava huomioon erityisesti vamman laatu ja vaikeusaste. Samat periaatteet soveltuisivat ulkomailta hankitusta hoidosta aiheutuvien lisäkustannusten korvaamiseen.

Joissakin tapauksissa yksityisen terveydenhuoltopalvelun käyttämisestä aiheutuvat lisäkustannukset voisivat kuitenkin tulla korvattaviksi myös muulla kuin yksinomaan lääketieteellisellä perusteella. Tällaisen palvelun käyttäminen voi yksittäistapauksessa olla perusteltua korvausvelvollisuuden kokonaisuudessaan rajoittamiseksi. Esimerkkeinä voidaan mainita yksityisen terveydenhuoltopalvelun käyttäminen plastiikkakirurgiseen hoitoon tai työkyvyn palautumisen nopeuttamiseksi.

Valtaosa julkisen terveydenhuollon plastiikkakirurgian kapasiteetista on sidottu palovammojen, huulihalkioiden ja muiden vakavien epämuodostumien sekä vaikeiden sairauksien ja vammojen jälkeisen korjaavan kirurgian tehtäviin. Kapasiteetti ei riitä esimerkiksi sinänsä perusteltujen pieneköiden arpi- korjausten tekemiseen. Plastiikkakirurgisen

hoidon käyttäminen alentaa kuitenkin sitä korvausta, jonka vahinkoa kärsinyt muutoin olisi oikeutettu saamaan ulkonäölleen aiheutuvasta pysyvästä haitasta. Plastiikkakirurgiseen hoitoon hakeutumisesta aiheutuvat kustannukset saattavat sen vuoksi yksittäistapauksessa olla korvattavia tarpeellisia sairaanhoitokuluja, vaikka hoito täytyisi hankkia yksityissektorilta.

Sinänsä yksinkertaistakin leikkaushoitoa voi julkisen terveydenhuollon piirissä joutua odottamaan pitkän ajan sen vuoksi, ettei vamman vaikeusaste edellytä kiireellistä hoitoa. Vahinkoa kärsineelle saattaa tänä odotusaikana aiheutua olennaista kipua ja särkyä sekä muuta tilapäistä haittaa tai hän voi olla työkyvytön, jolloin hänelle aiheutuu odotusajalta myös ansionmenetystä. Tällaisissa tilanteissa yksityisen terveydenhuoltopalvelun käyttäminen voi olla perusteltua, jotta vahinkoa kärsineen terveydentila korjaantuu nopeasti, työkyvyttömyysaika lyhenee ja työhön paluu nopeutuu. Tällöin vahingosta aiheutuva ansionmenetys ja kivun ja särryn sekä muun tilapäisen haitan korvaus pienenevät. Myös tällaisessa tilanteessa yksityisen terveydenhuoltopalvelun käyttämisestä aiheutuneita lisäkustannuksia voitaisiin pitää tarpeellisina sairaanhoitokustannuksina.

Sairaanhoitokustannuksina korvattaisiin myös tutkimukseen tai hoitoon hakeutumisesta aiheutuvat matkakustannukset. Myös saattajalle aiheutuvat matkakulut olisivat korvattavia sairaanhoitokustannuksia, jos saattajan käyttäminen on tarpeen. Saattajan käyttäminen voi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun vahinkoa kärsinyt on lapsi tai vanhus taikka kun vamman laatu edellyttää saattajan käyttämistä. Saattajan matkakulut korvattaisiin 2 §:n 1 kohdan nojalla henkilövahingon kärsineelle itselleen myös silloin, kun saattajana toimii 2 d §:ssä tarkoitettu henkilövahingon kärsineen läheinen. Saattajana toimimista sinänsä ei nimittäin voida pitää 2 d §:ssä tarkoitettuna henkilövahingon kärsineen hoitamisena taikka tämän tervehtymistä tai kuntoutumista edistävänä toimenpiteenä.

Kulut ja ansionmenetys, jotka henkilövahingon kärsineen läheiselle aiheutuvat henkilövahingon kärsineen hoitamisesta taikka tämän tervehtymistä tai kuntoutumista edistä-

vistä toimenpiteistä, korvattaisiin henkilövahingon kärsineen akuutin hoitovaiheen ajalta 2 d §:n nojalla suoraan läheiselle. Ne eivät siten tulisi korvattaviksi 2 §:n 1 kohdan nojalla sairaanhoitokustannuksina henkilövahingon kärsineelle. Akuutin hoitovaiheen osalta tämä merkitsisi muutosta verrattuna ratkaisusta KKO 1994:48 ilmenevään kantaan.

Vielä senkin jälkeen, kun henkilövahingon kärsineen terveydentila vahinkotapahtuman jälkeen on vakiintunut, voi esiintyä tilanteita, joissa henkilövahingon kärsineen läheisten on tarpeellista osallistua henkilövahingon kärsineen hoitamiseen tai kuntouttamiseen. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa vammautuneen lapsen vanhempien on tarpeellista osallistua sopeutumisvalmennukseen. Läheisille tässä vaiheessa aiheutuvat kulut ja ansionmenetykset eivät oikeuttaisi korvaukseen 2 d §:n nojalla, vaan ne korvattaisiin henkilövahingon kärsineelle tämän tarpeellisuutta sairaanhoitokustannuksina 2 §:n 1 kohdan nojalla. Tältä osalta noudatettaisiin siten edelleen ratkaisussa KKO 1994:48 noudatettua korvauksen määräämisen tapaa. Henkilövahingon kärsinyt olisi velvollinen suorittamaan saamansa korvauksen edelleen läheisilleen asiainhuoltoon tai perusteettoman edun palautusta koskevien oikeudellisten periaatteiden mukaisesti.

Pykälän 1 kohdan mukaan tulisivat korvattaviksi myös muut tarpeelliset kulut kuin sairaanhoitokulut. Niiden korvattavuuden vähimmäisedellytyksenä olisi edelleen se, että ne ovat syy-yhteydessä henkilövahinkoon. Kulujen tulisi siis aiheutua nimenomaan henkilövahingosta. Sillä, että ehdotetussa säännöksessä ei nykyisestä poiketen käytetä nimenomaista ilmaisua "vahingosta aiheutuneet", ei siis tarkoiteta lieventää syy-yhteyttä koskevaa vaatimusta.

Myös muiden kulujen korvattavuutta harkittaessa lähtökohtana olisi edellä todetuin tavoin täyden korvauksen periaate. Tämän mukaisesti vahinkokärsinyt on lähtökohtaisesti oikeutettu korvaukseen sellaisten toimenpiteiden aiheuttamista kustannuksista, joilla hänen elämänlaatunsa pyritään palauttamaan vahinkoa edeltäneelle tasolle. Mittavillakaan toimenpiteillä ei kuitenkaan useimmissa tapauksissa ole mahdollista saavuttaa sellaista elämänlaatua, joka tosiasialli-

sesti vastaisi vahinkotapahtumaa edeltänyttä tilannetta. Viime kädessä joudutaankin tapauskohtaisesti harkitsemaan erityisesti henkilövahingon laatu ja vaikeusaste huomioon ottaen, minkä laatuista ja laajuisia kuluja voidaan pitää henkilövahingosta aiheutuvina tarpeellisina kuluina. Tässä arvioinnissa voitaisiin ottaa huomioon myös vahinkoa kärsineen oikeus korvaukseen aineettomasta vahingosta pykälän 3 ja 4 kohdan nojalla. Esimerkkinä voidaan mainita moottorikelkan tai maastomootoriajoneuvon (ns. mönkijän) hankkiminen pelkästään harrastuksen toteuttamista varten. Tästä aiheutuvia kustannuksia ei voitaisi pitää vahingosta johtuvina tarpeellisina kuluina, vaan vahinkoa kärsinyt voisi niin halutessaan käyttää aineettomasta vahingosta saamia korvauksia tällaiseen tarkoitukseen. Tämä vastaisi nykyistä vakuutus- ja oikeuskäytäntöä.

Kulujen tarpeellisuutta koskeva vaatimus merkitsisi lisäksi sitä, että vahinkoa kärsineen on korvattavan vahingon määrän rajoittamiseksi ensisijaisesti pyrittävä käyttämään yhteiskunnan vammautuneille tarjoamia sosiaali- ja muita palveluita. Yksityisten palveluiden käyttämisestä aiheutuvat kustannukset voitaisiin kuitenkin korvata, jos vahinkoa kärsineen tarvitsemia palveluita ei ole muutoin saatavissa.

Muina kuluina tulisivat korvattaviksi esimerkiksi vammasta tai sairaudesta aiheutuvien toiminnanrajoitusten vuoksi tarpeellisten apuvälineiden hankkimisesta aiheutuvat kustannukset, jos vahinkoa kärsinyt ei saa apuvälineitä yhteiskunnan tarjoamien palveluiden puitteissa. Korvattavia olisivat esimerkiksi sellaiset apuvälineet, joilla voidaan parantaa vahinkoa kärsineen liikkumismahdollisuuksia, kuten auton käsihallintalaitteet ja ohjaustehostin. Korvattavia apuvälineitä voisivat tapauksesta riippuen olla vaikeasti vammaiselle tarkoitettut toimintakykyä lisäävät viestintävälineet, esimerkiksi tulkkit koneet. Samoin korvattavia apuvälineitä voisivat olla tavanomaiset kodinkoneet, jotka auttavat vahinkoa kärsinyttä suoriutumaan omatoimisesti jokapäiväisistä askareista. Korvata voitaisiin myös kotona tarvittavat opiskelua helpottavat apuvälineet, joita vammautuneella ei ole oikeutta saada esimerkiksi kunnan koulutoimen kautta. Korvattavuuden edelly-

tyksenä olisi aina, että apuvälineiden hankinnan tarve johtuu nimenomaan henkilövahingosta.

Vaikkeasti vammautuneelle henkilölle korvattaisiin muina kuluina hänen vakinaiseen asuntoonsa tarvittavista apuvälineistä ja laitteista sekä asunnon muutostöistä aiheutuvat kustannukset. Korvattaviksi voisivat tulla esimerkiksi kulkuteiden parantamisesta ja ovien leventämisestä aiheutuvat kustannukset, jos vahinkoa kärsinyt vahingon seurauksena joutuu pysyvästi käyttämään pyörätuolia. Henkilövahingon perusteella ei kuitenkaan korvattaisi normaaleja asumistasoon liittyviä perusparannustöitä.

Muina kuluina voitaisiin korvata myös vahinkoa kärsineelle ulkopuolisen kodinhoitoavun käyttämisestä aiheutuneet kustannukset. Tällaisia kustannuksia voi aiheutua esimerkiksi silloin, kun vahinkoa kärsinyt oli ennen vahinkotapahtumaa päätoimisesti hoitanut lapsia kotonaan ja hän ei vahingon vuoksi enää siihen kykene. Samoin korvattavia kuluja voi aiheutua esimerkiksi omakotitalon lumitöiden teettämisestä ulkopuolisella, jos vahinkoa kärsinyt ei voi vammansa vuoksi tehdä niitä itse.

Vahingosta aiheutuneina kuluina tulisivat korvattaviksi vain tosiasiallisesti aiheutuneet kulut, ei sitä vastoin esimerkiksi henkilövahingon vuoksi hyödyttömiksi jääneiden vaatteiden, urheiluvälineiden tai muun omaisuuden käyttöarvon menetys.

Pykälän 2 kohdassa säädettäisiin henkilövahingon kärsineen oikeudesta korvaukseen ansionmenetyksestä. Määrittelyä ansionmenetys voidaan pitää osuvampana ja selvempänä sekä myös kielellisesti parempana kuin voimassa olevassa laissa käytettävää ilmaisua tulojen tai elatuksen vähentyminen. Säännöksen soveltamisalaa ei ole tarkoitus muuttaa.

Ansionmenetyksenä korvattaisiin sellainen tulojen tai muiden taloudellisten etuuskien menetys tai väheneminen, joka on syy-yhteydessä henkilövahingon aiheuttamaan työkyvyttömyyteen tai työkyvyn alenemiseen. Ansionmenetyksellä tarkoitettaisiin paitsi palkka- tai eläketulojen menetystä myös palvelussuhteen perusteella suoritettavien muiden taloudellisten etuuskien menetystä. Tällaisia etuuksia voivat olla esimerkiksi loma-

raha, luontoisedut ja veronalaiset matkakorvaukset. Merkitystä ei olisi sillä, onko menetty ansio saatu pää- vai sivutoimesta.

Korvattavaa ansionmenetystä voi aiheutua myös siitä, että henkilövahingon kärsinyt menettää vahingon vuoksi edun työsuhteeseen perustuvasta oikeudesta merkitä yhteisön osakkeita tai osuuksia käypää hintaa alempaan hintaan taikka saada tai hankkia yhteisön osakkeita tai osuuksia käypää alempaan hintaan vaihtovelkakirjalainan, optiolainan, optio-oikeuden tai muun näihin rinnastettavan sopimuksen tai sitoumuksen perusteella. Korvattavuuden yleisenä edellytyksenä on tällöinkin, että aiheutuneen menetyksen määrä ja sen syy-yhteys henkilövahinkoon voidaan riittävällä varmuudella osoittaa.

Henkilövahingosta johtunut työkyvyttömyys ja poissaolo työstä saattaa johtaa esimerkiksi siihen, että vahinkoa kärsineen jäädessä myöhemmin äitiys- ja vanhempainlomalle hänen äitiys- ja vanhempainrahansa muodostuu pienemmäksi kuin se olisi ollut, jos vahinkotapahtumaa ei olisi sattunut ja hän olisi ollut yhtäjaksoisesti työssä. Myös tästä syystä aiheutunut äitiys- ja vanhempainrahan väheneminen olisi ansionmenetyksenä korvattavaa vahinkoa. Näin on oikeuskäytännössä katsottu nykyisinkin (KKO 1995:170). Jos työkyvyttömyys jatkuu vielä äitiys- tai vanhempainlomakauden päättymisen jälkeen, korvaus ansionmenetyksestä määrättäisiin luonnollisesti sen ansion perusteella, joka vahinkoa kärsineellä olisi ollut työhön palatessaan.

Myös työttömyyspäivärahan menettäminen työttömyysturvalain (1290/2002) nojalla henkilövahingon aiheuttaman työkyvyttömyyden vuoksi oikeuttaisi korvaukseen ansionmenetyksestä, kuten nykyisinkin (KKO 1997:62).

Ansionmenetyksenä korvattaisiin tosiasiallisesti saamatta jääneen ansiotulon lisäksi se ansionmenetys, joka vahinkoa kärsineelle voidaan arvioida vastaisuudessa aiheutuvan henkilövahingosta johtuvan työkyvyttömyyden tai työkyvyn alenemisen vuoksi. Samoin korvattaisiin menetetty elinkeinotulo eli sellaiset vahinkoa kärsineen taloudelliset menetykset, jotka johtuvat hänen työkyvyttömyytensä tai alentuneen työkykynsä aiheuttamasta haitasta hänen harjoittamalleen elinkeino-

toiminnalle. Menetetyn elinkeinotulon määrän arvioiminen perustuisi tapauskohtaiseen harkintaan esitetyn selvityksen perusteella. Huomiota voitaisiin kiinnittää esimerkiksi harjoitetun elinkeinotoiminnan laatuun ja laajuuteen, vahinkoa kärsineen henkilökohtaiseen työpanokseen elinkeinotoiminnassa, sijaisille maksettuihin korvauksiin ja verotustietoihin.

Ansionmenetyksenä korvattaisiin myös ansio- tai elinkeinotulojen myöhentyminen. Tällä tarkoitetaan ansio- tai elinkeinotulojen tulevaisuudessa tapahtuvaa todennäköistä menetystä. Korvausta tulojen myöhentymisestä suoritettaisiin, kun vahinkoa kärsineen valmistuminen toimeen tai ammattiin on henkilövahingon seurauksena lykkääntynyt. Korvaus tulojen myöhentymisestä vastaisi määrältään myöhentymisen kestoaikana saamatta jäänyttä tuloa. Jos henkilövahingosta on aiheutunut esimerkiksi opiskelijan jääminen luokalleen ja siten ammattiin valmistumisen viivästyminen vuodella, korvausta tulojen myöhentymisestä olisi suoritettava vuoden ajalta. Tulojen myöhentymisen johdosta suoritettavan korvauksen määrä olisi arvioitava tapauskohtaisesti.

Kotona tehdyn taloustyön arvoa ei pidettäisi korvattavana ansionmenetyksenä. Jos vahinkoa kärsinyt oli ennen vahinkotapahtumaa esimerkiksi päätoimisesti hoitanut lapsia kotona ja hän ei vahingon vuoksi enää kykene tähän, hänen tekemäänsä taloustyötä korvaavan ulkopuolisen kodinhoitoavun käyttämisestä aiheutuvat kustannukset tulisivat 1 kohdan perusteluissa todetuin tavoin korvattaviksi henkilövahingosta aiheutuneina kuluna.

Ansionmenetyksenä korvataan vain taloudellinen vahinko. Ansionmenetyksenä ei korvattaisi esimerkiksi sellaista ylimääräistä ponnistelua, jota vamma edellyttää henkilövahingon kärsineeltä hänen palattuaan vammautumisen jälkeen työhön. Tällainen haitta tulisi hyvitettyksi yhtäältä kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta ja toisaalta pysyvistä haitasta maksettavalla korvauksella.

Oikeuskäytännön mukaisesti (KKO 1980 II 18) ansionmenetyksestä määrättyihin korvauksiin tehtäisiin indeksikorotukset siten kuin eräiden elatusapujen sitomisesta elin-

kustannuksiin annetun lain (660/1966) 3 §:ssä säädetään.

Ansionmenetyksestä suoritettavan korvauksen määräämisen perusteista säädettäisiin 2 a §:ssä ja alle 18-vuotiaana vaikeasti vammautuneelle henkilölle suoritettavan korvauksen osalta lisäksi 2 b §:ssä.

Pykälän 3 ja 4 kohdassa säädettäisiin henkilövahingosta johtuvan aineettoman vahingon korvaamisesta. Säännösten nojalla suoritettaisiin korvausta sellaisesta henkilövahingon aiheuttamasta haitasta, joka ei merkitse taloudellista menetystä. Korvaus olisi luonteeltaan hyvitystä henkilövahingon aiheuttamasta elämänlaadun heikentymisestä. Sillä ei olisi osaksikaan tarkoitus kattaa vahingosta aiheutunutta ansiokyvyn menetystä tai muuta taloudellista tappiota. Tällaiset taloudelliset (aineelliset) vahingot korvattaisiin kokonaisuudessaan 1 ja 2 kohdan nojalla.

Haitalla tarkoitettaisiin säännöksissä vauriota, häiriötä ja hankaluutta, jota henkilövahinko eri tavoin aiheuttaa. Pääsääntöisesti edellytettäisiin, että haitta on lääketieteellisin keinoin todettavissa. Esimerkiksi tietynlaisesta teosta lääketieteellisten kokemussääntöjen mukaan aiheutuvaa kipua voitaisiin kuitenkin pitää korvattavana haittana siitä huolimatta, ettei sen aiheutumista yksittäistapauksessa kyettä näyttämään toteen.

Korvattavaa haittaa ovat ensinnäkin henkilövahingosta johtuvat epämiellyttävät aistimukset ja muut oireet. Niistä tyypillisimmät ovat kipu ja särky. Esimerkkinä voidaan mainita myös tinnitus (korvan soiminen). Korvattavaa haittaa ovat myös psyykkiset oireet, kuten ahdistuneisuus ja masentuneisuus. Säännöksissä tarkoitettua haittaa on myös fyysisistä tai psyykkisistä syistä johtuva toiminnanvajavuus, esimerkiksi kykenemättömyys aistia tai liikkua normaalisti. Korvattavaa haittaa on edelleen kosmeettinen haitta eli esimerkiksi arpien, kasvojen epämuotoisuuden tai puuttuvan ruumiinosan aiheuttama haitta henkilön ulkonäölle. Säännöksessä tarkoitettua haittaa ei sitä vastoin olisi henkilövahingosta tai sen haitallisista seurauksista johtuva tunnereaktio, esimerkiksi vammautumisen aiheuttama harmin tai mielipahan tunne.

Pykälän mukaan määrättäisiin erikseen korvaus 3 kohdan nojalla tilapäisestä haitasta

ja 4 kohdan nojalla pysyvistä haitasta. Pykälän 3 kohdassa tarkoitetun korvausaiheen havainnollistamiseksi säännöksessä mainittaisiin esimerkkinä tavallisin tilapäisen haitan muoto, kipu ja särky. Tarkoituksena olisi, että kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta määrättäisiin korvaus kokonaisarvion perusteella, kuten nykyisin tehdään kivun ja säryn osalta. Saman henkilövahingon perusteella ei siis tulisi määrätä erikseen yhtäältä korvausta kivusta ja särystä ja toisaalta korvausta muusta tilapäisestä haitasta. Jos esimerkiksi luunmurtumasta on aiheutunut vahinkoa kärsineelle sekä kipua että ohimenevä liikuntakyvyn heikentyminen, kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta määrättäisiin korvaus yhtenä kokonaisuutena. Asianmukaista kuitenkin olisi, että esimerkiksi tuomioistuimien tuomitessaan korvausta tilapäisestä haitasta perustelisi sen, mistä tilapäisen haitan muodoista korvaus määrätään.

Pykälän 3 kohdassa tarkoitetusta korvausaiheesta voitaisiin käytännössä käyttää myös pelkästään nimitystä ”tilapäinen haitta”. Tämä olisi luontevaa erityisesti silloin, kun korvattava henkilövahinko on psyykkisen terveydentilan häiriö. Pyrkimyksenä siis on, että nykyisin käytetystä korvausaiheen nimityksestä ”kipuun ja särkyyn verrattava kärsimys” sen harhaanjohtavuuden vuoksi luovutettaisiin. Toisaalta ei olisi estettä käyttää kyseisestä korvausaiheesta myöskään nimitystä ”kipu ja särky”, jos henkilövahingosta ei yksittäistapauksessa ole aiheutunut muunlaista tilapäistä haittaa kuin kipua ja särkyä.

Kipuna ja särkynä sekä muuna tilapäisenä haittana korvattaisiin haitta, joka vahinkoa kärsineelle on aiheutunut henkilövahingon ilmenemisestä alkaen siihen ajankohtaan saakka, jolloin hänen terveydentilansa on vahingon jälkeen joko palannut ennalleen tai muutoin vakiintunut. Tilapäistä haittaa voi aiheutua ensinnäkin sellaisista vammoista, sairauksista tai muista terveydentilan häiriöistä, jotka korvauksen määräämishetkellä ovat jo parantuneet tai joiden voidaan arvioida paranevan. Toisaalta tilapäisenä haittana tulisi korvattavaksi myös mahdollisesti pysyviksi jäävistä vammoista, sairauksista tai muista terveydentilan häiriöistä aiheutuva haitta henkilövahingon ilmenemisestä alkaen siihen saakka, kunnes korvaus pysyvistä hai-

tasta voidaan määrittää.

Pysyvänä haittana korvattaisiin sellaiset henkilövahingon seuraukset, joiden voidaan korvauksen määräämishetken tietämyksen perusteella arvioida vaikuttavan vahinkoa kärsineen elämänlaatuun heikentävästi hänen loppuelämänsä ajan. Arvio haitan pysyvyydestä tehtäisiin pääsääntöisesti lääketieteellisin perustein.

Pykälästä jätettäisiin pois vanhahtava vian käsite. Vian mainitseminen pykälässä erikseen on tarpeetonta, koska vika sisältyy pysyvän haitan merkityssisältöön. Muutoksella ei siis tarkoitettaisi supistaa korvausaiheen sisältöä.

Pysyvä haitta on luonteeltaan tyypillisimmin joko toiminnanvajavuutta tai kosmeettista haittaa. Myös psyykkisen terveydentilan häiriö voi kuitenkin aiheuttaa sellaisen pysyvän toiminnanvajavuuden, joka korvataan pysyvänä haittana. Pysyvistä kiputilasta tai muusta pysyvistä epämiellyttävästä aistimuksesta tai oireesta henkilölle aiheutuva elinikäinen elämänlaadun heikentyminen tulisi niin ikään korvattavaksi pysyvänä haittana. Pykälän 3 kohdan nojalla tulisi siis korvattavaksi vain tilapäinen kipu ja särky, kun taas pysyvistä kiputilasta olisi määrättävä korvaus 4 kohdan nojalla.

Korvausta pysyvistä haitasta suoritettaisiin siitä ajankohdasta alkaen, jolloin vahinkoa kärsineen terveydentila vahingon jälkeen on vakiintunut. Tällä ajankohdalla olisi siis korvausten määräämistä ajatellen tärkeä merkitys. Henkilövahingon aiheuttamat haitalliset seuraukset korvattaisiin tuohon ajankohtaan saakka tilapäisenä haittana ja tuon ajankohdan jälkeiseltä ajalta pysyvänä haittana. Samakin vahinkoseuraus, esimerkiksi murtumavamman aiheuttama raajan toiminnanvajavuus tai hermovammasta aiheutuva kiputila, saattaisi siis oikeuttaa korvaukseen tilapäisestä haitasta mainittuun ajankohtaan saakka ja pysyvistä haitasta sen jälkeen.

Terveydentilan vakiintumisella tarkoitetaan sitä, että vahinkoa kärsineen terveydentilassa ei ole enää odotettavissa muutosta parempaan ja että myöskään lääketieteellisiä keinoja terveydentilan parantamiseksi ei enää ole käytettävissä. Lääketieteellisen tiedon ja kokemuksen mukaan vahinkoa kärsineen terveydentila yleensä vakiintuu fyysisen vam-

mautumisen jälkeen siten, että vamman aiheuttama pysyvä haitta on määriteltävissä viimeistään noin vuoden kuluttua vahingon sätumisestä. Myös korvaus pysyvistä haitasta on siten yleensä mahdollista määrätä vasta tuolloin. Psykykkisen terveydentilan häiriöistä jäävän pysyvän haitan määrittely on yleensä mahdollista aikaisintaan kahden vuoden kuluttua häiriön ilmenemisestä. Vaikeiden psyykkisten vammojen osalta aika on tyypillisesti tätäkin pitempi.

Jos kysymyksessä on vamma tai sairaus, jolle on lääketieteellisen kokemuksen mukaan ominaista vamman tai sairauden tilan kuolemaan johtava pahentuminen, korvauksen määrääminen pysyvistä haitasta ei kuitenkaan edellyttäisi vamman tai sairauden tilan pysähtymistä ja vakiintumista. Esimerkkeinä tällaisista sairauksista voidaan mainita mesoteliooma ja muut siihen rinnastettavat keuhkojen syövä, joissa sairauden etenemisen ennuste on vastaavanlainen. Näissä tapauksissa haittaa pidettäisiin pysyvänä, kun vamma tai sairauden tila ei lääketieteellisen todennäköisyyden mukaan enää parane.

Kivun ja säryn sekä muun tilapäisen haitan ja pysyvän haitan korvauksen määräämisen perusteista säädettäisiin tarkemmin 2 c §:ssä.

2 a §. Pykälässä säädettäisiin niistä perusteista, joiden mukaan korvaus 2 §:n 2 kohdassa tarkoitetusta ansionmenetyksestä on määrättävä.

Sääntelyn lähtökohtana olisi, samoin kuin nykyisinkin, ansionmenetyksen korvaaminen täyden korvauksen periaatteen mukaisesti. Sen mukaan vahinkoa kärsinyt on saatettava taloudellisesti samaan asemaan, jossa hän olisi, jollei vahinkotapahtumaa olisi sattunut. Vahinkoa kärsineen on kuitenkin toisaalta yleisen vahingonkorvausoikeudellisen periaatteen mukaan pyrittävä rajoittamaan korvattavan vahingon määrää. Hänen tulee sen vuoksi pyrkiä jäljellä olevan työkykynsä puitteissa hankkimaan itselleen ansiotuloja. Nämä periaatteet kirjattaisiin nyt lakiin. Pykälällä ei pyritä rajoittamaan ansionmenetyksen korvattavuutta nykyiseen verrattuna.

Ansionmenetyksestä määrättäisiin korvaus ottamalla lähtökohdaksi arvio ansiotulosta, jonka vahinkoa kärsinyt olisi saanut, jollei vahinkotapahtumaa olisi sattunut. Arviointi olisi tapauskohtaista. Yleensä arvioinnin läh-

tökohtana olisi se ansiotulo, jota vahinkoa kärsinyt oli välittömästi ennen vahinkotapahtumaa saanut. Mikäli vahinkohetken tulot ovat olleet poikkeuksellisen suuret tai pienet taikka olosuhteet muuten poikkeukselliset, menetettyä ansiotuloa arvioitaessa olisi kuitenkin otettava huomioon vahinkoa kärsineen tulot riittävän pitkältä ajalta. Jos menetetyt ansiotulon määrää joudutaan arvioimaan pitkälle tulevaisuuteen, olisi etenkin ammatissa vasta vähän aikaa toimineen henkilön osalta otettava huomioon, että työkokemuksen kasvaessa myös ansiotaso yleensä nousee. Jos taas vahinkoa kärsinyt on esimerkiksi opiskelija, joka ei vielä ole valmistunut ammattiinsa, olisi otettava huomioon hänen odotettavissa olleen ammatinsa mukainen urakehitys ja sen mukainen ansiotason kehitys.

Pykälässä säänneltäisiin korvauksen määräämistä sekä takautuvasti vahinkohetken ja korvauksen määräämishetken väliseltä ajalta että vastaisuudessa aiheutuvan ansionmenetyksen osalta. Siltä osalta kuin korvausta määrätään vahinkohetken ja korvauksen määräämishetken väliseltä ajalta, edellä tarkoitettua ansiotulosta, jonka vahinkoa kärsinyt olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut, vähennettäisiin pykälän jälkimmäisen virkkeen mukaan ansiotulo, jonka vahinkoa kärsinyt vahinkotapahtumasta huolimatta on saanut tai olisi voinut saada.

Ansiotulolla, jonka vahinkoa kärsinyt vahinkotapahtumasta huolimatta on saanut, tarkoitettaisiin tuloja, jotka vahinkoa kärsinyt on tosiasiallisesti saanut vahinkotapahtuman sattumisen ja korvauksen määräämishetken välisenä aikana. Huomioon otettaisiin myös esimerkiksi vahinkoa kärsineelle tapaturmavakuutuslain, kansaneläkelain ja muiden lakien nojalla maksetut työkyvyttömyyseläkkeet. Tämä vastaisi nykyistä oikeuskäytäntöä (esim. KKO 1988:20).

Ansiotulolla, jonka vahinkoa kärsinyt vahinkotapahtumasta huolimatta olisi voinut saada, tarkoitettaisiin tuloja, jotka vahinkoa kärsineellä olisi vahinkotapahtuman sattumisen ja korvauksen määräämishetken välisenä aikana ollut mahdollisuus hankkia, mutta jota hän ei tosiasiallisesti ole hankkinut. Ansionmenetystä ei siis korvattaisi täysimääräisenä, jos vahinkoa kärsinyt on jättänyt hankkimatta sellaisia tuloja, jotka hän vahinkota-

pahtumasta huolimatta olisi voinut saada. Tässä suhteessa vahinkoa kärsineelle ei kuitenkaan yleensä voitaisi asettaa kovin pitkälle meneviä vaatimuksia. Jos vahinkoa kärsinyt on henkilövahingon vuoksi vain tilapäisesti kykenemätön tekemään aikaisempaa työtään, hänen ei pääsääntöisesti voitaisi katsoa olevan velvollinen hankkimaan itselleen väliaikaisesti muuta työtä, vaikka hän kärsimästään henkilövahingosta huolimatta kykenisikin sellaista tekemään. Jos korvaus määrätään takautuvasti vasta pitkän ajan kuluttua vahinkotapahtuman sattumisesta, arvioinnissa voitaisiin soveltuvin osin ottaa huomioon samat seikat kuin arvioitaessa vahinkoa kärsineen mahdollisuutta hankkia ansiotuloja vastaisuudessa.

Korvaus vastaisuudessa aiheutuvasta ansionmenetyksestä määritettäisiin vähentämällä pykälän ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettua ansiotulosta, jonka vahinkoa kärsinyt olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut, pykälän jälkimmäisen virkkeen mukaan ansiotulo, jonka vahinkoa kärsineen arvioidaan vastaisuudessa saavan. Vähennettävän ansiotulon määrä arvioitaisiin ottamalla huomioon vahinkoa kärsineen mahdollisuudet hankkia ansiotuloja vahingosta huolimatta työllä, jonka suorittamista häneltä voidaan kohtuudella edellyttää.

Säännöksen mukaan vahinkoa kärsineen ansiomahdollisuuksia arvioitaessa olisi otettava huomioon hänen jäljellä oleva työkykynsä, koulutuksensa, aikaisempi toimintansa, mahdollisuutensa uudelleen kouluttautumiseen, ikänsä ja asumisolosuhteensa. Lisäksi arvioinnissa olisi otettava huomioon näihin verrattavat muut seikat. Säännöstä ei ole kirjoitettu tyhjentyväksi, vaan se antaisi lainkäyttäjälle harkintavaltaa ratkaistaessa yksittäistapauksessa mainittuihin seikkoihin perustuvalla kokonaisarviolla sen ansiotulon määrä, jonka vahinkoa kärsineen katsotaan voivan hankkia.

Vahinkoa kärsineen ansiomahdollisuuksia arvioitaisiin siis tapauskohtaisesti ottaen huomioon pykälässä mainitut seikat. Ansionmenetyksen arvioinnin perusteena ei näin ollen olisi henkilövahingosta johtuva lääketieteellinen haitta-aste sinänsä, vaan se todellinen tulojen vähennys, jonka henkilövahingon kussakin yksittäistapauksessa arvioidaan

aiheuttavan vahinkoa kärsineelle. Tästä huolimatta myös lääketieteellisellä haitta-asteella on ratkaisuun vaikuttavaa merkitystä korvausta määrättäessä. Jos vahinkoa kärsineen ilmoittama ansionmenetyksen esimerkiksi huomattavasti ylittää sen, mitä voidaan pitää perusteltuna hänen lääketieteellinen haitta-asteensa huomioon ottaen, voi olla syytä harkita, olisiko vahinkoa kärsineen pitänyt ja olisiko hän voinut tehokkaammin ponnistella työkykynsä palauttamiseksi.

Aikaisemmalla toiminnalla tarkoitettaisiin säännöksessä ensisijaisesti sitä, mitä työtä vahinkoa kärsinyt oli ennen vahinkotapahtumaa tehnyt, eli hänen työkokemustaan. Kysymykseen tulisi luonnollisesti muikin toiminta, josta vahinkoa kärsinyt oli saanut ansiotuloja ennen vahinkotapahtumaa. Vahinkoa kärsineen iällä olisi säännöksen mukaisessa kokonaisarvioinnissa tärkeä merkitys. Mitä nuoremasta henkilöstä on kysymys, sitä useammin olisi perusteltua edellyttää hänen hakeutuvan esimerkiksi uudelleen koulutukseen voidakseen hankkia itselleen ansiotuloja. Uudelleen kouluttautumista arvioitaessa voidaan huomiota kiinnittää vahinkoa kärsineen koulutukseen. Mitä laaja-alaisempi ja siis useisiin työtehtäviin perusvalmiudet antava tutkinto tai muu koulutus on kyseessä, sitä parempina voidaan pitää vahinkoa kärsineen mahdollisuuksia uudelleen kouluttautumiseen. Asumisolosuhteiden mainitsemisen säännöksessä merkitsisi sitä, että harkinnassa olisi kiinnittävä huomiota esimerkiksi siihen, millaiset mahdollisuudet vahinkoa kärsineen asuinpaikkakunnalla tai lähiseudulla on hankkia uudelleen koulutusta tai saada vahinkoa kärsineen alentunutta työkykyä vastaavaa työtä.

Vahinkoa kärsineen työkyky on voinut henkilövahingon vuoksi heikentyä, jolloin tulisi ottaa huomioon esimerkiksi, kykeneekö hän tekemään ammattinsa tai koulutuksensa mukaista osa-aikatyötä ja onko sellaista työtä ylipäättään saatavissa. Jos vahinkoa kärsinyt olisi henkilövahingon vuoksi kykenemätön tekemään aikaisempaa työtään, mutta voisi uudelleen kouluttautua hankkia itselleen ansiotuloja muulla työllä, hänellä olisi oikeus korvaukseen ansionmenetyksestä uudelleen kouluttautumiseen kuluvalta ajalta ja tämän jälkeenkin siihen ajankohtaan saakka,

että hänellä on ollut riittävästi aikaa hakeutua sellaiseen ansiotyöhön, johon hän henkilövahingon aiheuttamasta työkyvyn alenemisesta huolimatta kykenee. Harkittaessa, onko vahinkoa kärsineelle aiheutunut ansionmenetystä vielä mainitun ajankohdan jälkeenkin, otettaisiin huomioon hänen ansiotulonsa uudessa ammatissa. Tällainen korvauksen määrittäminen vastaisi oikeuskäytännössä nykyisin vahvistettuja lähtökohtia (KKO 1997:65 ja 1997:147).

Uudelleen koulutuksella pyritään vahinkoa kärsineen ansiokyvyn palauttamiseen tilanteissa, joissa vahinkoa kärsinyt ei vammaan aiheuttaman toimintakyvyn alenemisen vuoksi kykene tekemään aikaisempaa työtään, mutta hänellä on vielä työkykyä jäljellä. Ansiokyvyn palautuminen riippuu siitä, miten hyvin uudelleen koulutuksessa onnistutaan. Käytännössä vaikeasti arvioitavia ovat usein tilanteet, joissa vahinkoa kärsinyt uudelleen koulutuksen jälkeen on sinänsä työkykyinen uuden ammatinsa mukaisiin työtehtäviin, mutta hänelle on jäänyt henkilövahingosta jokin sellainen haitta, joka vaikeuttaa hänen työllistymistään. Tällöin joudutaan harkitsemaan sitä, onko vahinkoa kärsineen ansionmenetyksellä uudelleen koulutuksen jälkeiseltä työttömyysajalta syy-yhteydessä vahinkotapahtumaan vai johtuuko se yleisestä työllisyystilanteesta. Viime kädessä arvio olisi tehtävä tapauskohtaisesti. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta, jossa on suoritettava tapauskohtainen arviointi, voidaan nykyisestä oikeuskäytännöstä mainita ratkaisu KKO 1996:62.

Vahinkoa kärsineelle tapaturmavakuutuslain, kansaneläkelain ja muiden lakien nojalla maksettavat työkyvyttömyyseläkkeet otettaisiin luonnollisesti vähennyksenä huomioon myös määrättäessä korvausta vastaisuudessa aiheutuvasta ansionmenetyksestä.

Jos vahinkoa kärsineen menettämän ansiotulon määrä tai muut korvauksen määrittämiseen vaikuttavat olosuhteet ovat eri aikoina erilaiset, korvaus ansionmenetyksestä on määrättävä sen mukaisesti. Korvaus määrätään siis tällöin eri ajanjaksojen osalta erisuoruisiksi.

2 b §. Pykälässä säädettäisiin siitä, miten ansionmenetykskorvausta alle 18-vuotiaana vaikeasti vammautuneelle ja sen vuoksi py-

syvästi työkykynsä menettäneelle henkilölle määrättäessä arvioitaisiin ansiotulo, jonka hän olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut.

Alle 18-vuotiaanakin vaikeasti vammautuneelle henkilölle suoritettava korvaus ansionmenetyksestä perustuisi sinänsä 2 §:n 2 kohtaan ja korvaus olisi määrättävä 2 a §:ssä säädettyjen perusteiden mukaisesti. Korvauksen määrittämisen lähtökohtana olisi siten 2 a §:n ensimmäisen virkkeen mukaisesti arvio ansiotulosta, jonka vahinkoa kärsinyt olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut. Pykälässä säänneltäisiin tarkemmin sitä, miten tätä ansiotuloa on arvioitava alle 18-vuotiaana vaikeasti vammautuneiden henkilöiden osalta.

Pykälän 1 momentin mukaan pykälän soveltamisen edellytyksenä olisi, että henkilö vahingon kärsinyt ei ollut vahingon tapahtuessa täyttänyt 18 vuotta. Vahingon tapahtumisella tarkoitettaisiin pykälässä vahinkoseurauksen ilmenemistä. Tavallisimmin vahinkoseuraus ilmenee vammaan syntyessä. Pykälän soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että vahinkoa kärsinyt on henkilö vahingon vuoksi menettänyt työkykynsä täydellisesti ja pysyvästi. Kysymyksessä tulisi siten olla vamma, sairaus tai muu terveydentilan häiriö, jonka voidaan korvauksen määrittämishetken tietämyksen mukaan arvioida tehneen vahinkoa kärsineestä loppuelämäkseen työkyvyttömän. Esimerkkinä tyypillisesti pysyvän ja täydellisen työkyvyttömyyden aiheuttavasta vammasta voidaan mainita selkäydinvamma, josta seuraa pysyvä nelirajahalvaus.

Vahinkoa kärsineen menettämän ansiotulon määrä arvioitaisiin lähtökohtaisesti yksilöllisesti. Arvio tehtäisiin vahinkoa kärsineen henkilökohtaisten ominaisuuksien sekä hänen koulutus- ja ammattisuunnitelmiansa perusteella. Henkilökohtaisilla ominaisuuksilla tarkoitettaisiin muun ohella vahinkoa kärsineen terveydentilaa ennen korvaukseen oikeuttavaa vahinkotapahtumaa. Esimerkiksi vahinkoa kärsineen lievän kehitysvammaisuuden vuoksi saattaa olla ilmeistä, että hänen ansiotasonsa aikuisena olisi ilman kysymyksessä olevan henkilö vahingon sattumistakin ollut alhainen. Henkilökohtaisilla ominaisuuksilla tarkoitettaisiin edelleen esimerkiksi vahinkoa kärsineen musikaalista erityislahjakkuutta, joka olisi ilman vahinkotapahtu-

maa todennäköisesti johtanut sellaiseen taiteilijauraan, johon olisi liittynyt huomattava taloudellinen menestys. Vahinkoa kärsineen henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitys hänen menettämiensä ansiotulojen määrää arvioitaessa olisi yleensä sitä suurempi, mitä lähempänä 18 vuoden ikää hän on vammautunut.

Vahinkoa kärsineen koulutus- ja ammattisuunnitelmilla tarkoitettaisiin hänen itsensä tekemiä tai hyväksymiä koulutus- ja ammatitsuunnitelmia. Näiden suunnitelmien tulisi olla perusteltuja ja toteuttamiskelpoisia, jotta niille olisi aihetta antaa merkitystä määrättäessä korvausta ansionmenetyksestä. Suunnitelmat voitaisiin ottaa huomioon vain siinä tapauksessa, että vahinkoa kärsinyt on saavuttanut sellaisen iän ja kypsyyden, että voitaisiin pitää uskottavana hänen voivan itse päättää tulevista koulutus- ja ammattisuunnitelmistaan.

Vahinkoa kärsineen sisarusten tai vanhempien koulutusta, ammattia tai työttömyyttä taikka muita heidän henkilöönsä liittyviä seikkoja ei otettaisi huomioon määrättäessä korvausta ansionmenetyksestä. Myöskään sukupuolten välisiä mahdollisia tuloeroja ei tulisi arvioinnissa ottaa huomioon. Korvausta määrättäessä huomioon otettavana vahinkoa kärsineen henkilökohtaisena ominaisuutena ei voitaisi pitää myöskään sitä, että vahinkoa kärsinyt kuuluu sellaiseen ryhmään, esimerkiksi kielelliseen tai etniseen vähemmistöön, johon kuuluvien henkilöiden keskimääräinen ansiotaso poikkeaa suomalaisten keskimääräisestä ansiotasosta.

Käytännössä on kuitenkin usein mahdollonta arvioida yksilöllisesti sitä, minkä suuruista ansiotuloa lapsena vaikeasti vammautunut henkilö olisi ilman vahinkotapahtumaa aikuistuttuaan saanut. Sen vuoksi pykälässä säädettäisiin vakioidusta ansiotulosta, jonka perusteella ansionmenetyksensä laskettaisiin, jollei yksittäistapauksessa muuta osoitettaisi.

Vahinkoa kärsineellä olisi näyttövelvollisuus siitä, että hänen ansiotulonsa ilman vahinkotapahtumaa olisivat olleet vakioitua ansiotuloa suuremmat. Vastaavasti korvausvelvollisella olisi näyttövelvollisuus siitä, että vahinkoa kärsineen ansiotulot ilman vahinkotapahtumaa olisivat olleet vakioitua ansiotuloa pienemmät. Käytännössä korvauksen

määrääminen muun kuin vakioidun ansiotulon pohjalta voisi tulla kysymykseen sitä useammin mitä lähempänä 18 vuoden ikää vahinkoa kärsinyt on ollut vahingon tapahtuessa.

Pykälä ei koskisi korvauksen määräämistä ansionmenetyksestä siltä ajalta, jona vahinkoa kärsinyt on alle 18-vuotias. Korvaus ennen 18 vuoden täyttämistä määrättäisiin siten aina yksilöllisen arvion perusteella. Jos esimerkiksi vahingon tapahtuessa 15-vuotiaalla koululaisella on jo ollut ansiotuloja, niiden menetys korvattaisiin todellisen ansionmenetyksen mukaisena siihen saakka, kunnes hän täyttää 18 vuotta. Jos kysymys on pienenä lapsena vammautuneesta, korvausta ei yleensä olisi aiheellista määrätä siltä ajalta, jona vahinkoa kärsinyt on alle 18-vuotias.

Vakioidun ansiotulon laskentaperusteet säännettäisiin pykälässä tavalla, jolla pyritään likimääräisesti seuraamaan Suomessa asuvien henkilöiden keskimääräistä ansiotuloa ja sen kehitystä iän myötä. Niinä ikäkausina, joiden osalta vastaavaan ikäryhmään kuuluvista henkilöistä merkittävä osuus on kokoaikaisessa ansiotyössä, vakioitu ansiotulo laskettaisiin kuitenkin keskimääräisen ansiotulon asemesta kokoaikeisten palkansaajien keskimääräisen ansiotulon perusteella. Tämä johtaisi vahinkoa kärsineiden kannalta kohtuullisempaan lopputulokseen ilman, että laskentaperustetta kuitenkaan voitaisiin pitää korvausvelvollisten oikeusturvan kannalta kohtuuttomana. Vakioidun ansiotulon laskentaperusteet pyrittäisiin lisäksi määrittämään siten, että käytettävissä on sellaisia tilastotietoja, joiden pohjalta valtioneuvosto voisi pykälän 2 momentissa tarkoitetulla päätöksellä vuosittain vahvistaa vakioitujen ansiotulojen määrät.

Momentin 1 kohdassa säädettäisiin laskentaperusteesta vakioidulle ansiotulolle, joka olisi korvauksen määräämisen lähtökohtana vahinkoa kärsineen ollessa 18—22 -vuotias. Tilastokeskuksen tilastotiedoista ilmenee, että esimerkiksi vuosina 1997 ja 1998 ikäryhmässä 15—19 -vuotiaat kokoaikeisten palkansaajien osuus on ollut noin kolme prosenttia ja ikäryhmässä 20—24 -vuotiaat noin 20 prosenttia ikäryhmään kuuluvista henkilöistä. Vahinkoa kärsineen ollessa 18—22 -vuotias ei sen vuoksi ole perusteltua pitää

vakioidun ansiotulon laskentaperusteena koko-aikaisten palkansaajien keskimääräistä ansiotuloa. Säännöksen mukaan vakioidun ansiotulon määrä määritettäisiin niin, että se vastaisi Suomessa asuvien 18—22 -vuotiaiden henkilöiden keskimääräistä valtionveron alaista ansiotuloa.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin laskentaperusteesta vakioidulle ansiotulolle, joka olisi korvauksen määräämisen lähtökohtana vahinkoa kärsineen ollessa 23—34 -vuotias. Tilastokeskuksen tilastotiedoista ilmenee, että esimerkiksi vuosina 1997 ja 1998 ikäryhmässä 25—29 -vuotiaat koko-aikaisten palkansaajien osuus on ollut noin 40 prosenttia ja ikäryhmässä 30—34 -vuotiaat noin 50 prosenttia ikäryhmään kuuluvista henkilöistä. Koko-aikaisten palkansaajien osuus on niin merkittävä, että vahinkoa kärsineen ollessa 23—34 -vuotias olisi perusteltua määrittää vakioidun ansiotulon määrä niin, että se vastaisi vastaavaan ikäryhmään kuuluvien koko-aikaisten palkansaajien keskimääräistä ansiotuloa.

Momentin 3 kohdassa säädettäisiin laskentaperusteesta vakioidulle ansiotulolle, joka olisi korvauksen määräämisen lähtökohtana vahinkoa kärsineen ollessa 35—64 -vuotias. Tilastokeskuksen tilastotiedoista ilmenee, että esimerkiksi vuosina 1997 ja 1998 ikäryhmässä 35—54 -vuotiaat koko-aikaisten palkansaajien osuus on ollut yli 50 prosenttia ikäryhmään kuuluvista henkilöistä. Koko-aikaisten palkansaajien osuus alkaa iän myötä merkittävästi laskea 55 vuoden iän jälkeen. Korvauksen määräämisen perustessa vakioituun ansiotuloon on kuitenkin luonnollista ottaa lähtökohdaksi se, että lapsena vaikeasti vammautunut henkilö olisi ilman vahinkotapahtumaa tehnyt työtä normaaliin vanhuuseläkeikään saakka. Tämän vuoksi koko säännöksessä tarkoitettua ikäkauden ajan 64 vuoden ikään saakka vakioidun ansiotulon määrä olisi laskettava niin, että se vastaisi vastaavaan ikäryhmään kuuluvien koko-aikaisten palkansaajien keskimääräistä ansiotuloa.

Erottelemalla momentin 2 ja 3 kohdassa vakioidun ansiotulon laskentaperuste kahteen eri ikäryhmään pyrittäisiin siihen, että vakioitu ansiotulo likimääräisesti seuraisi koko-aikaisten palkansaajien keskimääräisen ansio-

tason kehitystä iän myötä. Tilastokeskuksen tilastotietojen mukaan yli 35-vuotiaiden osalta koko-aikaisten palkansaajien keskimääräisessä ansiotasossa ei enää iän myötä tapahdu niin olennaisia muutoksia, että ikäryhmitelyä olisi aiheellista tästä edelleen tarkentaa.

Momentin 4 kohdassa säädettäisiin laskentaperusteesta vakioidulle ansiotulolle, joka olisi korvauksen määräämisen lähtökohtana vahinkoa kärsineen täytettyä 65 vuotta. Vuoden 2005 alusta voimaan tulevan työntekijäin eläkelain muuttamisesta annetun lain (634/2003) 4 §:n 1 momentin mukaan työntekijällä on oikeus jäädä vanhuuseläkkeelle 63 ja 68 vuoden iän täyttämisen välisenä aikana. Ehdotettu 65 vuoden ikä on tämän liukuman keskivaiheilla. Tällöin vakioidun ansiotulon määrä laskettaisiin niin, että se vastaisi sen vanhuuseläkkeen määrää, johon vahinkoa kärsineellä olisi työntekijäin eläkelain (395/1961) nojalla ollut oikeus. Edellä mainitun lainmuutoksen mukaisesti vanhuuseläkettä laskettaessa huomioon otettaisiin 1—3 kohdan mukaiset laskennalliset ansiotulot.

Käytännössä korvaus ansionmenetyksestä alle 18-vuotiaana vammautuneelle voitaisiin yleensä määrätä momentin 1—3 kohdassa määritettyjen vakioitujen ansiotulojen pohjalta yhdellä kertaa siihen saakka, kun vahinkoa kärsinyt täyttää 65 vuotta. Korvauksen määrän laskeminen 4 kohdan mukaisesti tuon ajankohdan jälkeiseltä ajalta olisi sitä vastoin käytännössä mahdollista vasta siinä vaiheessa, kun vahinkoa kärsineelle vahvistettujen korvausten määrät niille kertyneine indeksikorotuksineen ovat tiedossa. Korvaus tältä osin olisi siten määrättävä erikseen siinä vaiheessa, kun vahinkoa kärsinyt on saavuttamassa tai saavuttanut 65 vuoden iän. Nykyisessäkin oikeuskäytännössä korvausvaatimus ansionmenetyksestä usein joudutaan hylkäämään ennenaikaisena siltä osin kuin vaatimus kohdistuu sen jälkeiseen aikaan, kun vahinkoa kärsinyt on täyttänyt 65 vuotta (esim. KKO 1992:34).

Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitettujen ansiotulojen määrät vahvistettaisiin vuosittain valtioneuvoston asetuksella. Saman momentin 4 kohdassa tarkoitettua ansiotulon määrää jouduttaisiin 1 momentin perusteluissa todetuin tavoin laskemaan erikseen kunkin vahinkoa

kärsineen osalta. Ansiotason kehitys otettaisiin huomioon asetusta muuttamalla, millä ei kuitenkaan olisi vaikutusta aikaisemmin tuomittuihin korvauksiin. Sen sijaan niihin tehtäisiin oikeuskäytännön mukaisesti (KKO 1980 II 18) indeksikorotukset samalla tavalla kuin muihinkin ansionmenetykskorvauksiin siten kuin eräiden elatusapujen sitomisesta elinkustannuksiin annetun lain 3 §:ssä säädetään.

2 c §. Pykälässä säädettäisiin kivun ja särryn sekä muun tilapäisen haitan ja pysyvän haitan korvauksen määräämisen perusteista. Korvausta pykälässä tarkoitettua aineettomasta vahingosta ei ole mahdollista määrätä vahinkoa kärsineelle aiheutuneen tai vastaisuudessa aiheutuvan taloudellisen tappion perusteella, joten se on määrättävä pitkälti harkinnanvaraisesti. Tämän harkinnan ohjaamiseksi ja vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisen kohtelun edistämiseksi pykälässä luokiteltaisiin ne keskeiset perusteet, jotka olisi otettava huomioon määrättäessä korvausta kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta ja pysyvästä haitasta. Niiden mukaan korvauksen määrää arvioitaisiin objektiivisesti. Tämä on välttämätöntä, jotta korvausten määräämisessä voitaisiin päästä mahdollisimman yhdenmukaiseen käytäntöön.

Pykälässä mainitut seikat olisivat pääasialliset korvauksen määräämisen perusteet. Jos yksittäistapauksessa henkilövahinko on epätyypillinen tai olosuhteet ovat muutoin poikkeukselliset, voitaisiin korvausta määrättäessä ottaa huomioon muitakin kuin pykälässä nimenomaisesti mainittuja seikkoja.

Määrättäessä korvausta aineettomasta vahingosta ei pykälän mukaan otettaisi huomioon vahingon aiheuttaneen teon moitittavuutta. Merkityksetöntä olisi siten esimerkiksi se, onko vahinko aiheutettu tahallisesti vai ainoastaan lievistä huolimattomuudesta tai onko vahinko aiheutettu erityisen raa'alla tai jumalla teolla. Tämä merkitsisi muutosta oikeuskäytännössä nykyisin omaksuttuun kantaan (KKO 1994:62). Rikoksen uhrin asemaa muutos ei heikentäisi, sillä teon laatu otettaisiin huomioon määrättäessä 6 §:n nojalla korvausta loukkauksella aiheutetusta kärsimyksestä.

Pykälällä ei pyrittäisi muuttamaan aineettomien vahinkojen korvausten nykyistä yleis-

tä tasoa. Korvauskäytännön yhdenmukaisuuden turvaamiseksi korvauksia määrättäessä olisi otettava huomioon tässä esityksessä perustettavaksi ehdotetun henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset. Huomiota olisi aiheellista kiinnittää myös muihin yleistä korvauskäytäntöä säänteleviin normistoihin, kuten liikennevahinkolautakunnan normeihin ja ohjeisiin sekä sosiaali- ja terveysministeriön antamaan päätökseen tapaturmavakuutuslain 18 a §:ssä tarkoitettua haittaluokituksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön päätöstä ohjeena käytettäessä on tosin huomattava, että vahingonkorvauslain mukaan korvattavaa on sellainenkin vähäinen toiminnallinen haitta, josta ei tapaturmavakuutuksesta suoriteta lainkaan korvausta.

Pykälän 1 momentin mukaan määrättäessä korvausta kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta otettaisiin huomioon henkilövahingon laatu ja vaikeusaste, sen edellyttämän hoidon laatu ja kestoaika sekä haitan kestoaika.

Henkilövahingon laatu ja vaikeusaste olisivat ensisijaiset korvauksen määräämisen perusteet. Henkilövahingon laadulla tarkoitettaisiin sitä, millaisena vamma tai sairaus ilmenee, kuten esimerkiksi sääriluun murtumaa. Henkilövahingon vaikeusasteella puolestaan tarkoitettaisiin sinänsä samanlaatuisten vammojen tai sairauksien keskinäisiä eroavuuksia. Esimerkiksi pirstaleisuuden vuoksi tavanomaista vaikea-asteisemman luunmurtuman aiheuttamasta kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta voitaisiin määrätä suurempi korvaus kuin samankaltaisen tyypimurtuman perusteella yleensä määrätään. Psykkisen terveydentilan häiriöiden osalta olisi otettava huomioon esimerkiksi se, onko kyseessä lievä vai vakava masennustila.

Henkilövahingon edellyttämän hoidon laadun ja kestoajan huomioon ottamisella olisi korvausta määrättäessä kahtalainen merkitys. Ensiksikin hoidon laatu ja kestoaika antavat viitteen siitä, minkä laatuista ja kuinka vaikeasta henkilövahingosta on kysymys. Tässä suhteessa nämä korvauksen määräämisen perusteet olisivat siis samansuuntaisia ja toisiaan täydentäviä. Toiseksi samanlaatuinenkin vamma tai sairaus saattaa vahinkoa kärsineen yksilöllisistä ominai-

suuksista tai muista yksittäistapauksellisista olosuhteista johtuen aiheuttaa erilaista hoidon tarvetta. Korvauksen määrässä voitaisiin ottaa korottavana tekijänä huomioon esimerkiksi se, että vamma on yksittäistapauksessa edellyttänyt pidempiaikaista sairaalahoitoa tai useampia leikkauksia kuin kyseisenlainen vamma yleensä vaatii.

Tilapäisen haitan kestoajalla tarkoitettaisiin pääsääntöisesti aikaa henkilövahingon ilmenemisestä siihen saakka, kunnes siitä ei enää aiheudu vahinkoa kärsineelle kipua ja särkyä tai muuta tilapäistä haittaa. Jos henkilövahingosta jää pysyvä haitta, tilapäisen haitan kestoajalla tarkoitettaisiin kuitenkin aikaa henkilövahingon ilmenemisestä siihen saakka, kunnes vahinko kärsineen terveydentila on vakiintunut niin, että pysyvä haitta voidaan määritellä. Viimeksi mainitun ajankohdan määräytymistä selvitetään tarkemmin 2 §:n 3 ja 4 kohdan perusteluissa. Vahinkoa kärsinyt voisi siis näissäkin tapauksissa saada korvausta myös todennäköisesti pysyväksi jäävästä aineettomasta vahingosta jo suhteellisen pian vahinkotapahtuman jälkeen eikä vasta siinä vaiheessa, kun voidaan lopullisesti todeta, jääkö vahingosta pysyvä haitta.

Myös tilapäisen haitan kestoajalla olisi korvausta määrättäessä kahtalainen merkitys. Haitan kesto aika riippuu yleensä henkilövahingon laadusta ja vaikeusasteesta. Korvauksen määräämisen perusteet olisivat siis tässä suhteessa samansuuntaisia ja toisiaan täydentäviä. Toisaalta samanlaatuisen vamman tai sairauden paraneminen saattaa eri henkilöillä kestää eripituisen ajan. Tämä voi johtua esimerkiksi vammaan tai sen hoitoon liittyvistä komplikaatioista. Tämän vuoksi korvauksen määrässä voitaisiin säännöksen nojalla ottaa korottavana tai alentavana tekijänä huomioon se, että vammasta on aiheutunut tilapäistä haittaa tavallista pidemmän tai lyhyemmän ajan. Useimmiten kysymykseen käytännössä todennäköisesti tulisi korvauksen korottaminen puheena olevalla perusteella. Korvausvelvollisen oikeusturvaan ja vahinkoa kärsineiden yhdenvertaiseen kohteluun liittyvät näkökohdat huomioon ottaen olisi kuitenkin edellytettävä, että tilapäisen haitan tavallista pidempi kesto aika on todettavissa objektiivisin perustein. Korvausta ei siten yleensä olisi aiheellista määrätä tavallista suuremmaksi

esimerkiksi pelkästään sen vuoksi, että vahinkoa kärsinyt itse kertoo vammasta aiheutuneen kipua pidempään kuin vamman laatu ja vaikeusaste huomioon ottaen on tavanomaista.

Pykälän 2 momentin mukaan määrättäessä korvausta pysyvästä haitasta otettaisiin huomioon ensiksikin henkilövahingon laatu ja vaikeusaste. Nämä myös olisivat pysyvän haitan osalta ensisijaiset korvauksen määräämisen perusteet.

Pysyvän haitan korvauksella hyvitetään sellaisia henkilövahingon seurauksia, jotka vaikuttavat vahinkoa kärsineen elämänlaatuun heikentävästi hänen loppuelämänsä ajan. Sen vuoksi on perusteltua, että samanlaatuisen henkilövahingon perusteella määrätään sitä suurempi korvaus, mitä nuoremmasta vahinkoa kärsineestä on kysymys. Määrättäessä korvausta pysyvästä haitasta otettaisiin sen vuoksi säännöksen mukaan huomioon myös vahinkoa kärsineen ikä. Vahinkoa kärsineen iällä tarkoitettaisiin säännöksessä hänen ikäänsä sinä ajankohtana, jolloin vahingosta aiheutunut pysyvä haitta voidaan määritellä. Tätä ajankohtaa selvitetään tarkemmin 2 §:n 3 ja 4 kohdan perusteluissa.

Henkilövahingolla, josta on aiheutunut pysyvä haitta, on aina jonkinasteinen haitallinen vaikutus vahinkoa kärsineen elämänlaatuun, mutta yksittäistapauksessa tämä vaikutus saattaa olla poikkeuksellisen suuri. Sen vuoksi ehdotetaan, että korvausta korottavana tekijänä voitaisiin lisäksi ottaa huomioon henkilövahingosta vahinkoa kärsineelle aiheutunut elämänlaadun erityinen heikentyminen. Elämänlaadulla tarkoitettaisiin säännöksessä sitä, millaiset mahdollisuudet vahinkoa kärsineellä on elää täysipainoisia elämää omien persoonallisten tottumustensa, taipumustensa ja tavoitteidensa mukaisesti. Elämänlaadulla ei siis tarkoitettaisi vahinkoa kärsineen ansiokykyä eikä hänen elintasoaan taloudellisesti arvioituna.

Kysymyksessä olevan korvauksen korottamisen perusteen soveltamisala on tarkoitettu suppeaksi, mitä tarkoitusta kuvataan ilmaisulla erityinen heikentyminen. Tavanomaisen vapaa-ajan käyttöön liittyvien toimintojen menetys ja vaikeutuminen tulee yleensä otetuksi huomioon asianmukaisella tavalla jo määrättäessä korvaus pysyvästä haitasta hen-

kilövahingon laadun ja vaikeusasteen perusteella. Korvausta tulisi nyt puheena olevalla perusteella korottaa vain siinä tapauksessa, että henkilövahinko yksittäistapauksessa heikentää vahinkoa kärsineen elämänlaatua olennaisesti enemmän kuin vastaavanlaisen henkilövahingon kärsineiden elämänlaatua yleensä. Jos kysymys esimerkiksi on sellaisesta vakavasta vammautumisesta, josta tyypillisestikin seuraa vahinkoa kärsineen joutuminen pysyvään laitoshoitoon, laitoshoitoon joutumista ei yksittäistapauksessa voitaisi pitää säännöksessä tarkoitettuna erityisenä elämänlaadun heikentymisenä, joka oikeuttaisi korvauksen korottamiseen. Tällaisessa tapauksessa hyvitys laitoshoitoon joutumisen merkityksestä elämänlaadun heikentymisestä nimittäin sisältyy jo siihen pysyvän haitan korvaukseen, joka kaikille vastaavanlaisen vamman saaneille määrätään.

Elämänlaadun erityisestä heikentymisestä voisi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun kilpaurheilua aktiivisesti harjoittanut henkilö menettää pysyvästi liikuntakykynsä. Liikuntakyvyn menetyksen voidaan olettaa vaikuttavan tällaiseen henkilöön syvemmin kuin tavanomaisestikin liikuntaa harrastavaan henkilöön. Elämänlaadun erityisestä heikentymisestä voisi olla kysymys myös esimerkiksi silloin, kun hyvin aktiivisesti laulamista harrastanut henkilö kärsii äänihuulihalvauksen jälkitilana äänen käheydestä, joka ei yleensä sanottavasti häiritse normaalia elämää, mutta estää häntä jatkamasta lauluharrastustaan ja siten heikentää hänen elämänlaatuaan enemmän kuin vastaavanlaisen henkilövahingon kärsineiden elämänlaatua yleensä.

Korvausta voitaisiin kysymyksessä olevalla perusteella korottaa myös silloin, kun vahinkoa kärsineellä on jo ennestään ollut jokin vamma tai sairaus, jonka vuoksi henkilövahinko vaikeuttaa hänen elämäänsä tavanomaisesta enemmän. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa ennestään kuuro henkilö sokeutuu henkilövahingon seurauksena.

Elämänlaadun erityinen heikentyminen voi yksittäistapauksessa tarkoittaa myös vahinkoa kärsineen elämänmuodossa ja -piirissä henkilövahingon vuoksi tapahtuvaa poikkeuksellista muutosta. Elämänlaadun erityistä heikentymistä saattaisi merkitä esimerkiksi

se, että henkilö, jonka harrastukset ja muu elämänpiiri ovat olennaisesti liittyneet paikallisiin olosuhteisiin, joutuu henkilövahingon aiheuttaman toimintakyvyn menetyksen vuoksi muuttamaan aikaisemmasta täysin poikkeavaan asumismuotoon ja elämänpiiriin. Korvauksen korottaminen tällä perusteella voisi kuitenkin tulla kysymykseen vain täysin poikkeuksellisesti. Arvioitaessa, onko korvausta aiheellista korottaa puheena olevalla perusteella, olisi otettava huomioon myös asumismuodon muutoksesta mahdollisesti samalla aiheutuvat objektiivisesti todettavat parannukset vahinkoa kärsineen elämänlaatuun.

Korvausvelvollisen oikeusturvaan ja vahinkoa kärsineiden yhdenvertaiseen kohteluun liittyvät näkökohdat huomioon ottaen olisi henkilövahingosta vahinkoa kärsineelle aiheutunut elämänlaadun erityinen heikentyminen voitava selkeästi todeta objektiivisin perustein. Säännöksen soveltaminen ei myöskään saisi johtaa korvausvelvollisen näkökulmasta täysin ennalta-arvaamattomaan korvausvastuuseen.

2 d §. Pykälässä säädettäisiin henkilövahingon kärsineen läheisen oikeudesta korvaukseen hänelle aiheutuvista kuluista ja ansiomenetyksestä henkilövahingon kärsineen akuutin hoitovaiheen ajalta.

Pykälän nojalla korvaukseen oikeutettuja olisivat henkilövahingon kärsineen vanhemmat, lapset ja aviopuoliso sekä muu näihin rinnastettava henkilövahingon kärsineelle erityisen läheinen henkilö. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain nojalla rekisteröidyn parisuhteen osapuoli rinnastuu suoraan lain nojalla aviopuoliso. Henkilöpiirimäärittely vastaisi sisällöltään sitä, mitä nykyisessä 4 a §:ssä säädetään korvaukseen oikeutetusta henkilöpiiristä. Henkilöpiiriä ei siis sidottaisi muodollisiin tunnusmerkkeihin.

Pykälässä tarkoitettujen läheissuhteen täyttyminen edellyttäisi kiinteää ja voimakasta yhteenkuuluvuus- tai riippuvuussuhdetta asianomaisten henkilöiden välillä. Pykälässä mainittaisiin vahinkoa kärsineen vanhemmat, lapset ja aviopuoliso henkilöinä, joita tavallisesti voitaisiin pitää vahinkoa kärsineelle erityisen läheisinä. Lapseksiottamisesta annetun lain 12 §:n 1 momentin mukaan ottoletosta pidetään ottovanhempien lapsena. Säännöksen-

sä erikseen mainittuihin läheisiin rinnastettava voisi olla ainakin vahinkoa kärsineen kanssa samassa taloudessa elävä avopuoliso tai samaa sukupuolta oleva kumppani, jos parisuhdetta ei ole rekisteröity, isä- tai äitipuoli, puolison lapsi, sijais- tai kasvattivanhempi taikka sijais- tai kasvattilapsi. Näissä tapauksissa lähtökohtana olisi se, että kysymys olisi erityisen läheisestä suhteesta eikä erityistä näyttöä suhteen läheisyydestä yleensä tarvittaisi.

Oletus suhteen erityisestä läheisyydestä voitaisiin kumota näyttämällä toteen seikkoja, joiden perusteella suhdetta ei avio- tai sukulaisuussuhteesta taikka muusta läheisestä siteestä huolimatta voida pitää erityisen läheisenä. Läheisyysolettaman riittäisi yleensä kumoamaan esimerkiksi aviopuolisoiden erillään asuminen välien rikkoutumisen vuoksi tai se, että lapsuudenkodistaan pois muuttanut täysi-ikäinen henkilö ei ole pitänyt tiivistä yhteyttä vanhempansa.

Yksinomaan sisarus- tai ystävyysuhde, muu kuin edellä mainittu sukulaisuussuhde taikka muunlainen sosiaalinen yhteenkuuluvuus ei pääsääntöisesti muodostaisi pykälässä tarkoitettua läheissuhdetta. Yksittäistapauksessa myös esimerkiksi sisarusta tai erityisen läheistä ystävää voitaisiin kuitenkin pitää pykälässä tarkoitettuna läheisenä, jos tällaisen henkilön ja henkilövahingon kärsineen suhteen tosiasiallinen luonne osoittaisi riittävän kiinteää ja voimakasta yhteenkuuluvuutta. Suhteen läheisyyttä arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, ovatko asianomaiset henkilöt ennen vahinkotapahtumaa asuneet samassa taloudessa tai pitäneet muutoin tiiviisti yhteyttä tai onko heidän väliseensä suhteeseen liittynyt toisen hoivaamista tai muuta jatkuvaa huolenpitoa toisesta. Arvioinnissa voitaisiin antaa merkitystä myös sille, että kysymys on henkilöstä, jolla ei ole säännöksessä mainittuja lähiomaisia. Esimerkiksi henkilövahingon kärsineen sisarusta tai erityisen läheistä ystävää voitaisiin useinkin pitää pykälässä tarkoitettuna läheisenä, jos henkilövahingon kärsineellä ei ole puolisoa tai muita mainittuja lähiomaisia.

Pykälän nojalla korvattaisiin vahinkoa, joka on aiheutunut muulle kuin henkilövahingon kärsineelle. Pykälä merkitsee siten poikkeamista pääsäännöstä, jonka mukaan henki-

lövahingon johdosta suoritetaan korvauksia vain henkilövahingon kärsineelle itselleen. Tämän vuoksi pykälässä säädettäisiin korvausvelvollisuuden edellytykset tavanomaista tiukemmiksi.

Vahinkoa kärsineen läheinen olisi ensinnäkin oikeutettu saamaan korvausta vain erityisestä syystä. Erityisen syyn olemassa oloa harkittaessa voitaisiin ottaa huomioon muun ohella henkilövahingon laatu ja vaikeusaste, henkilövahingon kärsineen ikä sekä henkilövahingon kärsineen ja korvausta vaativan välisen suhteen läheisyys. Erityinen syy korvausvelvollisuuden syntymiseen voisi olla esimerkiksi henkilövahingon kärsineelle aiheutuneen vamman vakavuus tai se, että vahinkoa kärsinyt on lapsi. Myös esimerkiksi täysi-ikäisen vahinkoa kärsineen kehitysvammaisuus saattaisi johtaa siihen, että hänen vanhempiansa sairaalakäynneistä aiheutuneiden kustannusten korvattavuutta arvioitaisiin samalla tavoin kuin, jos hän olisi lapsi. Erityisen syyn olemassa oloa harkittaisiin viime kädessä tapauskohtaisesti.

Pykälän nojalla tulisivat korvattaviksi tarpeelliset kulut ja ansionmenetykset, jotka läheiselle aiheutuvat vahinkoa kärsineen hoitamisesta ja muista vahingosta johtuvista toimenpiteistä. Vahinkoa kärsineen hoitamisella ei tarkoitettaisi varsinaista sairaanhoitoa, vaan sellaista välttämätöntä hoivaa ja avustamista, jota vahinkoa kärsinyt henkilövahingon aiheuttaman toimintakyvyn menetyksen vuoksi tarvitsee. Läheiselle vahinkoa kärsineen hoitamisesta aiheutunut ansionmenetykset voisi tulla korvattavaksi esimerkiksi tilanteessa, jossa vammautuneen lapsen vanhempi jää joksikin aikaa pois ansiotyöstä hoitaakseen kotona lasta, joka ei vammansa vuoksi voi olla normaalisti päivähoidossa.

Muilla vahingosta johtuvilla toimenpiteillä tarkoitettaisiin esimerkiksi läheisten vierailuja sairaalassa tai muussa hoitolaitoksessa vahinkoa kärsineen luona. Tällainen toimenpide voi olla myös esimerkiksi vanhemman osallistuminen vammautuneen lapsen kuntoutusjaksoon kuntoutuslaitoksessa.

Pykälän nojalla korvattavia olisivat vain tarpeelliset kulut ja ansionmenetykset. Esimerkiksi henkilövahingon kärsineen kotihoidosta läheiselle aiheutuva ansionmenetykset tulisi korvattavaksi vain, jos läheisen jääminen

pois työstä on perusteltua henkilövahingon kärsineen vamman vakavuuden ja siitä aiheutuvan hoivan ja avun tarpeen vuoksi tai sen vuoksi, että henkilövahingon kärsinyt lapsi tarvitsee kotihoitoa. Läheiselle aiheutuneiden kulujen ja ansionmenetyksen korvattavuutta rajoittaisi yleinen periaate, jonka mukaan vahinkoa kärsineen on pyrittävä rajoittamaan korvattavan vahingon määrää. Esimerkiksi tarpeellisina matkakustannuksina korvattaisiin lähtökohtaisesti vain edullisimman liikennevälineen käyttämisestä aiheutuneet kustannukset.

Pykälän mukaan muiden toimenpiteiden kuin hoitamisen osalta korvattavuuden lisäedellytyksenä olisi, että toimenpide on ollut omiaan edistämään vahinkoa kärsineen tervehtymistä tai kuntoutumista. Toimenpiteen tulisi siten olla luonteeltaan sellainen, että sillä on tyypillisesti positiivinen vaikutus kyseisenlaisen henkilövahingon kärsineen henkilön terveydentilaan tai kuntoutumiseen. Korvattavuus ei edellyttäisi sitä, että toimenpiteen juuri kyseisessä yksittäistapauksessa osoitettaisiin tosiasiallisesti edistäneen henkilövahingon kärsineen toipumista. Pykälä tulisi tyypillisesti sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun lapsi joutuu oleskelemaan pitkän aikaa sairaalassa tai muussa hoitolaitoksessa, jolloin vanhempien säännölliset vierailukäynnit voivat olla välttämättömiä hänen yleisen hyvinvointinsa kannalta. Tällöin vanhempien vierailukäynneistä aiheutuvat kustannukset oikeuttaisivat korvaukseen, eikä näyttöä tarvitsisi esittää siitä, että vierailukäynneillä on voitu suoranaisesti edistää kysymyksessä olevan vamman tai sairauden paranemista.

Läheisten hoitotoimenpiteilläkin voi usein olla vahinkoa kärsineen tervehtymistä tai kuntoutumista edistävä vaikutus. Hoitotoimenpiteiden osalta tätä ei kuitenkaan säädettäisi korvattavuuden edellytykseksi. Tällä erolla selvennettäisiin sitä, että pykälän nojalla voisivat tulla korvattaviksi läheisten kustannukset myös sellaisesta hoivasta ja avustamisesta, jota vahinkoa kärsinyt vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee, mutta jolla pyritään vain ylläpitämään hänen terveyttään ja turvaamaan hänen hyvinvointinsa eikä varsinaisesti edistämään hänen tervehtymistään tai kuntoutumistaan.

Pykälän nojalla ei suoritettaisi korvausta siitä, että läheinen joutuu vahinkoa kärsineen vammautumisen vuoksi huolehtimaan tämän puolesta kotitaloustöiden tekemisestä. Henkilövahingon kärsineen tarvitsemasta kodinhoitoavusta aiheutuvat kustannukset korvattaisiin 2 §:n 1 kohdan nojalla muina vahingosta aiheutuneina kuluina.

Läheiselle aiheutuneiden kulujen ja ansionmenetyksen tulisi olla ennakoitavassa syytyönteessä vahinkotapahtumaan. Oikeuskäytännössä korvattavana ei ole pidetty esimerkiksi sellaisia lapsen kotihoidon järjestämisestä aiheutuneita kuluja, jotka hänen äitinsä oli suorittanut voidakseen käydä katsomassa toista, pitkäaikaisessa sairaalahoidossa ollutta lastaan (KKO 1981 II 73).

Läheisellä olisi pykälän mukaan oikeus kohtuulliseen korvaukseen kuluistaan ja ansionmenetyksestään. Korvauksen kohtuullisuudella tarkoitettaisiin sitä, että tapauskohtaisen harkinnan perusteella korvausta voitaisiin alentaa siitä määrästä, joka koostuisi läheisen kaikista menetyksistä. Kohtuullisuusedellytys on tarpeellinen vahingon aiheuttajan oikeusturvan kannalta, koska läheisillä on käytännössä mahdollisuus vaikuttaa siihen, kuinka laajoihin toimenpiteisiin he ryhtyvät henkilövahingon kärsineen hoitamiseksi ja tukemiseksi. Kohtuullisuusedellytys antaisi lainkäyttäjälle mahdollisuuden harkita yksittäistapauksessa esimerkiksi sitä, ovatko kaikki vierailukäynnit sairaalaan korvaukseen oikeuttavia. Vastaavasti esimerkiksi läheisen antamasta kotihoidosta aiheutunut ansionmenetyksensä tulisi korvattavaksi vain siinä laajuudessa kuin se harkittaisiin kohtuulliseksi. Kohtuullisuusharkinnassa voitaisiin vertailukohtaksi ottaa niiden kustannusten määrä, jotka olisivat aiheutuneet vahinkoa kärsineen hoidon järjestämisestä muulla tavalla.

Korvauksen kohtuullisuutta harkittaessa olisi kiinnitettävä huomiota erityisesti vamman tai sairauden laatuun ja vaikeusasteeseen sekä vahinkoa kärsineen ikään. Yleisenä periaatteena olisi, että mitä vaikeammasta vammasta tai sairaudesta on kysymys, sitä perustellumpaa olisi läheisen oikeus saada korvausta pykälän nojalla. Läheisen omalla näkemyksellä hoidon tarpeesta ei sinänsä olisi asiassarakaisevaa merkitystä.

Harkittaessa korvauksen kohtuullisuutta 2 d §:n nojalla ei olisi kiinnitettävä huomiota korvausvelvollisen varallisuusoloihin. Pykälän nojalla määrättävien korvausten kohtuusperusteiseen sovitteluun sovellettaisiin vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 2 momenttia.

Läheinen, jolle on aiheutunut 2 d §:ssä tarkoitettuja kuluja tai ansionmenetystä, olisi oikeutettu vaatimaan korvausta suoraan henkilövahingon aiheuttajalta tai sen johdosta muutoin korvausvelvolliselta. Yleisperusteissa esitetyistä syistä pykälän nojalla olisi kuitenkin tarkoitus korvata läheisille aiheutuvia kuluja ja ansionmenetystä vain henkilövahingon kärsineen akuutin hoitovaiheen aikana. Pykälän viimeisen virkkeen säännöksessä rajattaisiin ajallisesti pykälän soveltamisalaa. Korvausta maksettaisiin enintään siihen saakka, kunnes henkilövahingon kärsineen terveydentila vahinkotapahtuman jälkeen on vakiintunut. Tällä tarkoitetaan ajankohtaa, josta alkaen hänelle 2 §:n perusteissa tarkemmin selostetuin tavoin voidaan määrätä maksettavaksi korvausta pysyvästä haitasta 2 §:n 4 kohdan nojalla.

Mainitusta ajallisesta rajauksesta ei seuraisi, että läheisille aiheutuvat kulut ja ansionmenetys eivät voisi lainkaan oikeuttaa korvaukseen sen jälkeen, kun vahinkoa kärsineen terveydentila on vakiintunut. Tuon ajankohdan jälkeen korvaus läheisille aiheutuneista kuluista ja ansionmenetyksestä suoritettaisiin henkilövahingon kärsineelle 2 §:n 1 kohdan nojalla, jos niitä voitaisiin pitää hänen tarpeellisina sairaanhoitokustannuksinaan tai muina vahingosta aiheutuneina tarpeellisina kuluina. Läheisellä ei siis olisi oikeutta vaatia suoraan vahingon aiheuttajalta korvausta niistä toimenpiteistä aiheutuneista kuluista ja ansionmenetyksestä, jotka läheinen suorittaa henkilövahingon kärsineen terveydentilan vakiintumisen jälkeen.

Käytännössä voi olla vaikeaa määrittää yksiselitteisellä ja asianosaisten ennakoitavissa olevalla tavalla sitä ajankohtaa, jolloin henkilövahingon kärsineen terveydentilan vahinkotapahtuman jälkeen voidaan katsoa vakiintuneen ja josta alkaen korvausvelvollisuus siis tulisi kysymykseen 2 d §:n asemesta 2 §:n 1 kohdan nojalla. Useimmissa tapauksissa olisi käytännön korvaustoimintaa ajatel-

len selkeintä pitää säännöksessä tarkoitettuna ajankohtana sitä päivää, jolloin henkilövahingosta todetaan jääneen pysyvä haitta. Tätä lähtökohtaa ei luonnollisestikaan voitaisi aina kaavamaisesti noudattaa. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa henkilövahingon kärsinyt ei hakeudu tutkimuksiin pysyvän haitan toteamiseksi, vaikka lääketieteellisten kokemussääntöjen perusteella on ilmeistä, että hänen terveydentilansa on vakiintunut.

Rajoitussäännöksen soveltamisen tulisi muutenkin olla joustavaa. Yksittäistapauksessa voi olla mahdotonta määrittää, onko jokin läheisen yksittäinen toimenpide — esimerkiksi tiettyyn kuntoutusjaksoon osallistuminen noin vuoden kuluttua vammautumisen jälkeen — suoritettu ennen henkilövahingon kärsineen terveydentilan vakiintumista vai sen jälkeen. Tällaisesta yksittäisestä toimenpiteestä läheiselle aiheutuvat kustannukset voitaisiin yleensä korvausvelvollisen oikeusturvan vaarantumatta käytännössä korvata joko henkilövahingon kärsineelle 2 §:n 1 kohdan nojalla tai läheiselle 2 d §:n nojalla sen mukaan, kumpi heistä vaatii korvausta. Ajallista rajoitusta koskevan säännöksen tarkoituksena on lähinnä estää sellainen soveltamiskäytäntö, jonka mukaan pysyvästiäkin hoitojärjestelyistä läheisille aiheutuvien kulujen ja ansionmenetyksen katsottaisiin aina oikeuttavan heille maksettavaan korvaukseen.

Pykälän nojalla läheiselle suoritettava korvaus olisi luonteeltaan henkilövahingon perusteella suoritettavaa korvausta. Kysymys ei olisi sellaisesta 1 §:n jälkimmäisessä virkkeessä tarkoitettusta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon. Läheisen oikeus saada korvausta pykälän nojalla ei siten edellyttäisi, että vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla tai julkista valtaa käytettäessä taikka että vahingon korvaamiseen muutoin on erittäin painavia syitä.

Läheisille pykälän nojalla määrättäviä korvauksia voitaisiin kohtuuden mukaan sovitella vahingonkorvauslain 6 luvun 1 §:n nojalla, jos henkilövahingon kärsinyt on itse myötävaikuttanut vahinkoon. Tämä vastaisi nykyistä oikeuskäytäntöä, jonka mukaan hautauskuluista ja elatuksen menetyksestä tuomittavia korvauksia voidaan sovitella mainitun lain-

kohdan nojalla, jos surmansa saanut on myötävaikuttanut vahinkoon (esim. KKO 1980 II 72, 1993:54 ja 1994:2).

3 §. Hautauskustannusten korvaamista koskevaa pykälää täsmennettäisiin.

Pykälän ensimmäisessä virkkeessä säädettäisiin surmansa saaneen hautaamisesta aiheutuneiden yleiskustannusten korvaamisesta. Ehdotuksella ei tarkoitettaisi aiheuttaa muutosta nykyiseen oikeustilaan sen suhteen, mitä menoja on pidettävä korvattavina hautauskuluina. Säännöksen nojalla korvattavina kustannuksina pidettäisiin siten esimerkiksi ruumisarkusta, hautapaikasta, hautakivestä, hautajaiskestityksestä ja lehti-ilmoituksista aiheutuneita kustannuksia. Perunkirjoituksesta tai muutoin pesänselvityksestä aiheutuneet kustannukset eivät sitä vastoin vastaisuudessaan oikeuttaisi korvaukseen pykälän nojalla.

Oikeus korvaukseen edellä tarkoitetuista hautaamisen yleiskustannuksista olisi säännöksen mukaan sillä, joka on huolehtinut surmansa saaneen hautaamisesta. Säännös merkitsisi nykyisen oikeustilan kirjaamista lakiin. Useimmiten hautauskustannukset suoritetaan kuolinpesän varoista. Tällöin korvaus olisi suoritettava kuolinpesälle. Jos hautaamiseen liittyvistä järjestelyistä kokonaisuudessaan tai johonkin hautaamiseen liittyvästä yksittäisestä toimenpiteestä huolehtii esimerkiksi vainajan yksittäinen omainen tai testamentinsaaja, tämä olisi säännöksen nojalla oikeutettu korvaukseen hänelle aiheutuneista kustannuksista. Tällainen tilanne saattaa tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun kuolinpesä on varaton. Jos hautaamisesta huolehtii usea henkilö yhdessä, kullakin olisi oikeus saada korvaus omasta kustannusosuudesta.

Käytännössä esiintyy tilanteita, joissa yksittäiset kuolinpesän osakkaat ensi vaiheessa huolehtivat hautaamiseen liittyvien kuluerien maksamisesta tarkoituksin periä maksamansa määrät myöhemmin kuolinpesältä. Tämänkaltaisissa tilanteissa olisi arvioitava tapauskohtaisesti kuolinpesän osakkaiden tarkoituksen perusteella, kenellä on oikeus saada vahingon aiheuttajalta korvaus kyseisistä hautauskustannuksista.

Säännöksen mukaan korvausvelvollisen olisi suoritettava hautauskustannuksista koh-

tuullinen korvaus. Ilmaisulla tarkoitetaan asiallisesti samaa kuin pykälässä nykyisin olevalla ilmaisulla, jonka mukaan hautauskustannukset on korvattava kohtuulliseen määrään. Kohtuullisuusedellytys on tarpeellinen vahingon aiheuttajan oikeusturvan kannalta, koska hautaamisesta huolehtivilla henkilöillä on mahdollisuus merkittävästi vaikuttaa hautauskustannusten määrään. Korvauksen kohtuullisuudella tarkoitettaisiin sitä, että tapauskohtaisen harkinnan perusteella korvausta voitaisiin alentaa täyden korvauksen mukaisesta määrästä. Kaikkia hautaamisesta tosiasiasa aiheutuneita kustannuksia ei siten välttämättä olisi korvattava.

Korvauksen kohtuullisuutta arvioitaessa voitaisiin ottaa huomioon surmansa saaneen elinaikaiset olosuhteet. Hautauskustannusten korvattavuutta arvioitaessa vertailukohtana voitaisiin pitää sitä, millä tavoin surmansa saanut oletettavasti olisi haudattu, jos hän olisi samana ajankohtana kuollut luonnollisesti ja omaiset olisivat omalla kustannuksellaan huolehtineet hänen hautaamisestaan. Arvioinnin tueksi voitaisiin kiinnittää huomiota hautaamisessa yleensä noudatettuihin tapoihin. Korvauksen kohtuullisuutta harkittaessa voitaisiin yksittäistapauksessa kiinnittää huomiota myös surmansa saaneen jäsenyyteen esimerkiksi etnisessä tai uskonnollisessa ryhmässä. Kustannusten korvattavuutta arvioitaessa voitaisiin siten ottaa huomioon se, että hautajaiset tavanomaisesti järjestetään laadultaan tai määrältään poikkeuksellisia kustannuksia aiheuttavalla tavalla sen etnisen tai uskonnollisen ryhmän piirissä, johon surmansa saanut elinaikanaan oli kuullut.

Säännöksen mukainen kohtuullisuusarviointi olisi luonteeltaan väljä kokonaiharvintaa. Jos hautauskustannusten kokonaismäärä olisi kohtuullinen, yksittäisten hautauskustannuserien kohtuullisuuden arvioimiseen ei yleensä olisi aiheellista ryhtyä.

Harkittaessa korvausvelvollisuuden kohtuullista laajuutta 3 §:n nojalla ei olisi kiinnitettävä huomiota korvausvelvollisen varallisuusoloihin. Pykälän nojalla määrättävien korvausten kohtuusperusteiseen sovitteluun sovellettaisiin vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 2 momenttia.

Pykälän jälkimmäisen virkkeen mukaan

surmansa saaneen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä olisi lisäksi oikeus kohtuulliseen korvaukseen heille aiheutuneista hautaamiseen liittyvistä kustannuksista. Säännöksen nojalla korvaukseen oikeutettu henkilöpiiri vastaisi nykyisen 4 a §:n sekä ehdotetun 2 d ja 4 b §:n nojalla korvaukseen oikeutettua henkilöpiiriä. Henkilöpiirin määräytymistä selvitetään tarkemmin 2 d §:n perusteluissa.

Läheisillä olisi säännöksen nojalla oikeus korvaukseen esimerkiksi hautajaisiin saapumisesta aiheutuneista matkakuluista ja tavanomaisten kukkalaitteiden hankkimisesta. Korvausta olisi suoritettava myös suruvaatteiden hankkimisesta aiheutuneista kustannuksista. Suruvaatteista suoritettavaa korvausta määrättäessä olisi kuitenkin otettava huomioon niillä vielä hautajaisten jälkeen oleva käyttöarvo.

Myös läheisillä olisi oikeus vain kohtuulliseen korvaukseen heille aiheutuneista kustannuksista. Korvauksen kohtuullisuutta voitaisiin arvioida vertaamalla niitä kustannuksia, joista läheinen vaatii korvausta, siihen, millaisin kustannuksin hänen voitaisiin olettaa omalla kustannuksellaan osallistuneen hautajaisiin. Tässäkin arvioinnissa lainkäyttäjällä on varsin laaja harkintavalta. Kohtuullisena voitaisiin yleensä pitää esimerkiksi seläistenkin matkakulujen korvaamista, jotka aiheutuvat ulkomailla oleskelevalle lapselle matkustamisesta vanhempansa hautajaisiin.

Surmansa saaneen muilla sukulaisilla kuin säännöksessä tarkoitetuilla läheisillä ei olisi oikeutta korvaukseen hautaamiseen liittyvistä henkilökohtaisista kustannuksistaan. Läheisilläkään ei olisi oikeutta korvaukseen muusta taloudellisesta vahingosta kuin suoranaista kustannuksista. Esimerkiksi hautajaisiin osallistumisesta aiheutuva ansionmenetyks ei siten oikeuttaisi korvaukseen.

Pykälän täsmentäminen ei aiheuttaisi muutosta eduntasoitusta koskeviin periaatteisiin. Niinpä määrättäessä korvausta hautauskustannuksista otettaisiin edelleen vähennyksenä huomioon muun lain perusteella hautausavustuksena maksettu korvaus.

Pykälän nojalla tuomittavia korvauksia voitaisiin kohtuuden mukaan sovitella vahingonkorvauslain 6 luvun 1 §:n nojalla, jos

surmansa saanut on itse myötävaikuttanut niiden tapahtumien kulkuun, jotka ovat johtaneet hänen kuolemaansa. Tältäkin osin ei siis ehdoteta muutosta nykyiseen oikeuskäytäntöön (esim. KKO 1993:54 ja 1994:2).

4 §. Pykälässä säädettäisiin surmansa saaneen elatuksen varassa olleen henkilön oikeudesta saada korvausta elatuksen menetyksestä. Pykälässä laajennettaisiin korvaukseen oikeutettujen piiriä nykyisestä ja pykälän sisältöä tarkistettaisiin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin korvaukseen oikeutetusta henkilöpiiristä ja korvauksen saamisen edellytyksistä.

Jos elatusvelvollinen on saanut surmansa, olisi ensinnäkin elatukseen tai elatusapuun oikeutetulla oikeus saada korvausta elatuksen menetyksestä. Tältä osin säännös vastaisi nykyistä oikeustilaa. Elatusvelvollisella tarkoitetaan henkilöä, joka oli ollut lain nojalla velvollinen elättämään korvausta vaativaa. Se, milloin surmansa saaneen elatusvelvollisuus on perustunut lakiin, määräytyy lähinnä perheoikeudellisten säännösten mukaisesti. Avioliittolain II osan 4 luvun nojalla aviopuolisilla on elatusvelvollisuus toisiaan kohtaan. Lasten oikeus elatukseen vanhemmiltaan perustuu lapsen elatuksesta annettuun lakiin. Vanhempien elatusvelvollisuus koskee paitsi biologisia lapsia myös lapseksiottamisesta annetun lain nojalla otettuja otolapsia. Korvaukseen oikeutettu on myös henkilö, joka oli oikeutettu saamaan surmansa saaneelta elatusta esimerkiksi vahingonkorvauslain nojalla.

Korvaukseen oikeutettujen piirin laajentaminen nykyisestä tarkoittaisi sitä, että kaikilla surmansa saaneen elatuksen varassa tosiasiallisesti olleilla henkilöillä olisi oikeus korvaukseen. Edellytyksenä ei enää olisi, että elatussuhde on perustunut lakiin, vaan riittäisi, että surmansa saaneen osoitetaan tosiasiallisesti huolehtineen korvausta vaativan elatuksesta. Säännöksen mukaan esimerkiksi surmansa saaneen henkilön elatuksen varassa elänyt avopuoliso tai vanhus olisi oikeutettu korvaukseen, jos korvausvelvollisuuden edellytykset muutoin täyttyvät. Korvausvelvollisuuden perustavalta tosiasialliselta elatussuhdeelta edellytettäisiin vakiintuneisuutta. Jos esimerkiksi kahden henkilön muutettua asumaan yhteen toinen asuinkumpaneista saa

surmansa joitakin viikkoja jatkuneen yhdessä asumisen jälkeen, toiselle asuinkumppanille ei syntyisi oikeutta korvaukseen elatuksen menetyksestä. Viime kädessä olisi kuitenkin kunkin yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella harkittava, voidaanko korvausta vaativan katsoa tosiasiallisesti olleen surmansa saaneen elatuksen varassa.

Elatusvelvollisen kuolinhetkellä syntymätömän lapsen oikeus korvaukseen elatuksen menetyksestä perustuisi edelleen yksinomaan laissa säädettyyn elatusvelvollisuuteen. Tällaisella lapsella olisi siis oikeus korvaukseen, vaikka tosiasiallista elatussuhdetta ei kuolinhetkellä vielä ole ollut.

Säännöksen mukaan korvaukseen oikeutettulla olisi oikeus saada korvausta elatuksen menetyksestä. Korvausta ei olisi aina suoritettava täysimääräisesti sen mukaan, mitä korvaukseen oikeutettu on kuolemantapauksen johdosta tosiasiallisesti menettänyt. Elatuksen menetyksestä suoritettava korvaus olisi pykälän 2 momentin mukaisesti määrättävä tosiasiallista menetystä vastaavaa määrää alemmaksi, jos korvaukseen oikeutetun elatuksen tarve ei edellytä tosiasiallista menetystä vastaavan korvauksen määräämistä. Elatuksen menetyksestä tuomittavan korvauksen kohtuusperusteiseen sovitteluun sovellettaisiin vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 2 momenttia.

Oikeus korvaukseen elatuksen menetyksestä alkaisi aina aikaisintaan surmansa saaneen kuolinhetkestä. Surmansa saanut on esimerkiksi voinut olla vielä jonkin aikaa elossa vammautuneena lopulta kuolemaan johtaneen vahingotapahtuman jälkeen. Vaikka hän olisi tuona aikana ollut kykenemätön huolehtimaan hänen elatuksensa varassa olleiden henkilöiden elatuksesta, jälkeen jääneillä ei olisi oikeutta saada korvausta elatuksen menetyksestä vahingotapahtuman ja kuolinhetken väliseltä ajalta. Tältä ajalta surmansa saaneelle itselleen olisi kuitenkin voinut syntyä oikeus korvaukseen ansionmenetyksestä 2 §:n 2 kohdan nojalla. Tämä korvaussaatava periytyisi vahinkoa kärsineen kuoltua hänen oikeudenomistajilleen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin seikoista, jotka olisi otettava huomioon määrättäessä korvausta elatuksen menetyksestä. Nämä seikat otettaisiin huomioon harkittaes-

sa sekä sitä, miltä ajalta korvausta määrätään maksettavaksi, että sitä, mikä rahamäärä korvaukseksi on maksettava.

Ehdotetun säännöksen mukaan korvausta määrättäessä olisi otettava huomioon ensiksikin, missä määrin korvaukseen oikeutettu todennäköisesti olisi saanut elatusta surmansa saaneelta. Tämä olisi edellä todetun mukaisesti otettava huomioon sekä korvausvelvollisuuden kestoaikaa että määrää harkittaessa.

Korvausta elatuksen menetyksestä olisi lähtökohtaisesti suoritettava siltä ajalta, jona korvaukseen oikeutettu todennäköisesti olisi saanut elatusta surmansa saaneelta. Surmansa saaneen lapsille maksettavan vahingonkorvauksen osalta tätä olisi arvioitava lapsen elatuksesta annetun lain 3 §:n säännösten pohjalta. Pääsääntöisesti lapsi olisi siis oikeutettu korvaukseen siihen saakka, kunnes hän täyttää 18 vuotta. Jos surmansa saanut olisi voitu mainitun pykälän 2 momentin nojalla velvoittaa osallistumaan lapsensa koulutuksesta aiheutuviin kustannuksiin, myös hänen kuolemastaan vastuussa oleva voitaisiin velvoittaa suorittamaan niistä korvausta lapselle.

Muissa tapauksissa korvausvelvollisuuden kestoaikaa olisi arvioitava kussakin tapauksessa esitetyn selvityksen perusteella. Arvioinnissa olisi otettava huomioon muun ohella surmansa saaneen ikä ja hänen terveydentilansa ennen vahingotapahtumaa. Korvausta elatuksen menetyksestä olisi suoritettava enintään niin pitkältä ajalta kuin surmansa saaneen voitaisiin olettaa olleen elossa siinä tapauksessa, että hänen kuolemaansa johtanutta vahingotapahtumaa ei olisi sattunut. Ellei muuta osoiteta, tätä voitaisiin arvioida keskimääräistä elinikää koskevien tilastotietojen perusteella.

Myös korvauksen määrän osalta lähtökohdiana olisi arvio siitä, missä määrin korvaukseen oikeutettu todennäköisesti olisi saanut elatusta surmansa saaneelta. Jos korvaukseen oikeutettu oli asunut yhdessä surmansa saaneen kanssa, olisi surmansa saaneen osuus elatuksesta arvioitava ottaen huomioon tosiasiallinen elatustilanne sekä lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n säännökset vanhemman elatusvastuusta ja avioliittolain II osan 4 luvun säännökset puolisoitten velvollisuudesta ottaa osaa toisen puolison elatukseen.

Sen suhteen, mitä elatuksella tarkoitetaan, voidaan viitata esimerkiksi lapsen elatuksesta annetun lain 1 §:ään. Sen mukaan lapsen riittävä elatus käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset. Elatuksen menetyksenä ei tulisi korvattavaksi tämän tason ylittävä ylellisyyskulutus, esimerkiksi korvausta vaativan surmansa saaneen eläessä tämän kustannuksella vuosittain tekemät lukuisat ulkomaanmatkat.

Jos elatusavun määrä on vahvistettu tuomilla tai sosiaalilautakunnan vahvistamalla kirjallisella sopimuksella, voitaisiin tätä pääsääntöisesti pitää korvauksen määränä. Tästä voitaisiin kuitenkin poiketa esimerkiksi silloin, kun elatusvelvollisen saadessa surmansa elatusavun määrä oli tilapäisesti määräajaksi vahvistettu poikkeuksellisen pieneksi tai suureksi.

Elatukseen tai elatusapuun oikeutetulle voi syntyä elatuksen menetyksenä korvattavaa vahinkoa siinäkin tapauksessa, että surmansa saanut ei ollut täyttänyt elatusvelvollisuuttaan. Korvaukseen oikeutetun lapsen surmansa saaneelta saamaan elatukseen rinnastettaisiin se, että lapsi olisi surmansa saaneen eläessä ollut oikeutettu saamaan elatustukea elatusturvalain (671/1998) säännösten nojalla. Tältä osin ei siis tarkoiteta ehdottaa muutosta nykyiseen oikeuskäytäntöön (KKO 1980 II 7). Näissä tapauksissa korvauksen määränä voitaisiin lähtökohtaisesti pitää mainitun lain 7 §:n mukaista elatustuen määrää.

Edunsaotusta koskevien periaatteiden mukaan siitä määrästä, jonka korvaukseen oikeutettu todennäköisesti olisi saanut elatuksena surmansa saaneelta, olisi elatuksen menetyksestä suoritettava korvausta määrättäessä vähennettävä esimerkiksi perhe-eläke, jonka korvaukseen oikeutettu kuolemantapauksen vuoksi saa. Elatuksen menetyksenä korvattavaa vahinkoa voisi siis olla enintään se määrä, jonka korvaukseen oikeutettu on tosiasiallisesti kuolemantapauksen johdosta menettänyt.

Määrättäessä korvausta elatuksen menetyksestä olisi toisaalta otettava huomioon myös se, mitä korvaukseen oikeutettu kohtuuden mukaan tarvitsee elatukseensa. Elatuksen

tarvetta koskevan arvion perusteella korvausvelvollisuutta voitaisiin rajoittaa korvaukseen oikeutetun tosiasiallista menetystä vastaavasta määrästä. Elatuksen tarvetta arvioitaessa olisi ehdotetun säännöksen mukaan otettava huomioon korvaukseen oikeutetun mahdollisuudet hankkia itse elatuksensa ansiotyöllä ja muut olosuhteet. Tällä korostettaisiin korvaukseen oikeutetun velvollisuutta mahdollisuuksien mukaan rajoittaa korvattavan vahingon määrää. Säännöksen tarkoituksena olisi estää erityisesti sellaisten tilanteiden syntyminen, joissa hyvätuloisen henkilön saatua surmansa hänen nuoren leskensä tai avopuolisonsa olisi mahdollista saada loppuelämänsä ajan määrältään huomattavaa korvausta elatuksen menetyksestä.

Korvaukseen oikeutetun mahdollisuuksilla hankkia elatuksensa ansiotyöllä tarkoitettaisiin säännöksessä hänen työkykynsä, koulutuksensa, aikaisemman toimintansa ja niihin verrattavien seikkojen pohjalta tehtävää kokonaisarviota siitä, missä määrin on kohtuullista edellyttää hänen hakeutuvan ansiotyöhön itsensä elättämiseksi. Myös korvaukseen oikeutetun iällä olisi merkitystä arvioitaessa hänen mahdollisuuksiaan hankkia itse elatuksensa ansiotyöllä. Jos ansiotyötä tekemättä surmansa saaneen elatuksen varassa pitkään elänyt leski lähentelee eläkeikää, ei yleensä olisi kohtuullista edellyttää hänen hakeutuvan ansiotyöhön elatuksensa hankkimiseksi.

Säännöksessä mainittuina muina olosuhteina voitaisiin yksittäistapauksessa pitää esimerkiksi korvaukseen oikeutetun varallisuusoloja. Korvausvelvollisuuden rajoittaminen korvaukseen oikeutetun varallisuusolojen perusteella voisi kuitenkin tulla kysymykseen lähinnä silloin, kun korvaukseen oikeutetulla on huomattava määrä omaisuutta, josta saatavilla tuloilla hän voi vaikeuksitta elättää itsensä. Kohtuullista ei sitä vastoin olisi rajoittaa surmansa saaneen elatuksen varassa olleen henkilön oikeutta korvaukseen edellyttämällä, että hänen tulee luopua esimerkiksi tavanomaisesta asunnostaan tai koti-irtaimistostaan turvatakseen elatuksensa.

Säännöksessä tarkoitettuna muuna olosuhteena voitaisiin pitää myös esimerkiksi puolisonsa kuoleman perusteella korvausta vaativan lesken uutta avioliittoa tai avioliittoa. Viime kädessä jäisi kunkin yksittäistapauk-

sen olosuhteiden perusteella ratkaistavaksi, menettääkö leski näissä tapauksissa oikeutensa korvaukseen elatuksen menetyksestä sen vuoksi, että hänen ei uuden avioliiton tai avoliiton vuoksi enää katsota tarvitsevan korvausta elatuksen menetyksestä aikaisemman puolisonsa kuolemasta vastuussa olevalta. Tällainen soveltamistapa vastaisi sitä, miten nykyisin on katsottu oikeuskäytännössä leskeksi jääneen henkilön avioliiton vaikuttavan liikennevakuutuksesta perhe-eläkkeenä suoritettavaan korvaukseen (KKO 1990:128).

Korvaukseen oikeutetun elatuksen tarpeen arvioimisen tulisi perustua kohtuusharkintaan. Korvaukseen oikeutetulle olisi yleensä kohtuullista varata mahdollisuus sopeuttaa elämäntilanteensa kuolemantapauksen vuoksi muuttuneisiin olosuhteisiin. Kohtuullista saattaisi sen vuoksi olla maksaa esimerkiksi kotona olleelle puolisolle korvausta elatuksen menetyksestä kohtuulliselta sopeutumisajalta, vaikka hänen tämän jälkeen voitaisiinkin katsoa kykenevän hankkimaan itse elatuksensa ansiotyöllä.

Jos korvaukseen oikeutetun elatuksen tarve tai muut korvauksen määräämiseen vaikuttavat olosuhteet ovat eri aikoina erilaiset, korvaus elatuksen menetyksestä on määrättävä sen mukaisesti. Korvaus määrätään siis tällöin eri ajanjaksojen osalta erisuuruiseksi. Tämä täyden korvauksen periaatteesta johtuva sääntö ilmenee nykyisin nimenomaisesti liikennevakuutuslain 6 §:n 2 momentista.

Elatuksen menetyksestä tuomittavaa korvausta voitaisiin kohtuuden mukaan sovitella vahingonkorvauslain 6 luvun 1 §:n nojalla, jos surmansa saanut on itse myötävaikuttanut niiden tapahtumien kulkuun, jotka ovat johdaneet hänen kuolemaansa. Tältä osin ei siis ehdoteta muutosta nykyiseen oikeuskäytäntöön (esim. KKO 1980 II 72 ja 1994:2).

Pykälän 3 momentin mukaan elatukseen voitaisiin erityisestä syystä rinnastaa kotityön arvo. Arvioitaessa 2 momentin mukaisesti, missä määrin korvaukseen oikeutettu todennäköisesti olisi saanut elatusta surmansa saaneelta, voitaisiin siis elatuksena ottaa huomioon myös surmansa saaneen kotityön muodossa antama tosiasiallinen elatus.

Kotityön arvon rinnastaminen elatukseen olisi harkinnanvaraista. Säännöksen soveltamisala on tarkoitettu suppeaksi. Tätä tarkoi-

tusta kuvattaisiin säännöksessä edellytyksellä, jonka mukaan kotityön arvon huomioon ottamiseen tulisi olla erityinen syy. Kotityön arvo olisi aiheellista ottaa huomioon korvausta määrättäessä esimerkiksi tilanteessa, jossa surmansa saanut ei ollut ennen vahingonkotapahtumaa ansiotyössä, vaan osallistui perheen elatukseen huolehtimalla kotona lasten ja talouden hoitamisesta. Surmansa saaneen tekemä kotityö voitaisiin ottaa huomioon korvausta määrättäessä myös esimerkiksi tilanteessa, jossa puolisonsa kuoleman johdosta korvaukseen oikeutettu iäkäs leski asuu omakotitalossa, jonka töistä surmansa saanut puoliso oli huolehtinut.

Kotityön arvoa ei sen sijaan olisi perusteltua ottaa huomioon korvausta määrättäessä esimerkiksi tilanteessa, jossa kahden kotitöihin kykenevän ja työssäkävyn aikuisen muodostamassa taloudessa surmansa saanut oli huolehtinut tavanomaisten kotitaloustöiden tekemisestä.

Surmansa saaneen tekemän kotityön arvoa arvioitaessa voitaisiin yhtenä lähtökohtana pitää sitä palkkaa, joka ulkopuoliselle henkilölle olisi tullut suorittaa kyseisten töiden tekemisestä. Tätä voitaisiin arvioida esimerkiksi alan keskimääräisen tuntipalkan perusteella. Kotityön arvoa voitaisiin arvioida myös sen perusteella, missä määrin kuolemantapauksesta on tosiasiallisesti aiheutunut lisääntyneitä kodinhoitokustannuksia. Korvausta määrättäessä huomioon otettavan kotityön arvon ei missään tapauksessa tulisi ylittää ulkopuoliselle henkilölle maksettavaa palkkaa. Viime kädessä arvio jouduttaisiin tekemään tapauskohtaisesti.

Kotityöllä tarkoitettaisiin säännöksessä myös niin sanottua hoivatyötä. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi tilanteessa, jossa surmansa saanut oli osallistunut perheen elatukseen hoitamalla kotona sairasta tai vammautunutta puolisoaan tai lastaan. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että elatuksen menetyksestä suoritettavalla korvauksella tulisi tällaisissa tilanteissa aina täysimääräisesti kattaa ne kustannukset, jotka aiheutuvat vastaavan kotihoidon järjestämisestä tätä varten palkattujen ulkopuolisten hoitajien toimesta. Korvausvelvollisuus rajoittuisi myös näissä tilanteissa 2 momentin mukaisesti siihen, mitä korvaukseen oikeutettu kohtuuden

mukaan tarvitsee elatukseensa. Tätä harkittaessa olisi otettava huomioon mahdollisuudet järjestää surmansa saaneen kotihoidon varassa olleen henkilön tarvitsema hoito muulla tavalla.

Kotityön arvo otettaisiin huomioon menetetyt elatuksen määrää koskevassa kokonaisarvioinnissa. Tarkoituksena ei siis olisi, että momentin nojalla määrättäisiin muusta elatuksen menetyksen perusteella suoritettava korvauksesta erillinen, esimerkiksi kulukorvauksen tyyppinen korvaus.

Elatukseen voitaisiin säännöksen nojalla rinnastaa vain surmansa saaneen tekemän kotityön arvo. Säännös ei siis tarkoittaisi sitä, että arvioitaessa 2 momentin mukaisesti, mitä korvausta vaativa kohtuuden mukaan tarvitsee elatukseensa, olisi otettava huomioon hänen tekemänsä kotityön arvo.

4 a §. Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Pykälän säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan kyseisen säännöksen tarkoituksena on ollut varmistaa, että pykälän 1 momentti ei vaikuta surmansa saaneen läheisen oikeuteen vaatia korvausta henkilövahingosta silloin, kun tällaisen vahingon korvaamiselle asetetut edellytykset täyttyvät. Sen, millaisissa tapauksissa henkilövahingoksi katsottavan psyykkisen häiriön kärsineellä on oikeus korvaukseen, on todettu riippuvan vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:ää koskevan oikeuskäytännön tulevasta kehityksestä (HE 116/1998 vp s. 12). Kun 4 b §:ssä nyt ehdotetaan säädettäväksi nimenomaisesti tällaisen läheiselle aiheutuneen henkilövahingon korvaamisen edellytyksistä, 4 a §:n 2 momentti kävisi tarpeettomaksi. Muutoksella ei olisi vaikutusta ratkaisusta KKO 1998:67 ilmenevään oikeusohjeeseen, jonka mukaan vahinkotapahtumassa läsnä olleella läheisellä on 2 §:n nojalla oikeus korvaukseen sellaisesta psyykkisenä vammaan ilmenevästä henkilövahingosta, jonka syntymiseen on vaikuttanut häneen itseensä vahinkotapahtumassa kohdistunut uhka.

4 b §. Pykälässä säädettäisiin surmansa saaneen läheiselle kuolemantapauksen seurauksena aiheutuneen henkilövahingon perusteella suoritettavista korvauksista.

Pykälän nojalla korvaukseen oikeutettu henkilöpiiri vastaisi nykyisen 4 a §:n sekä

ehdotetun 2 d §:n ja 3 §:n jälkimmäisen virkkeen nojalla korvaukseen oikeutettua henkilöpiiriä. Henkilöpiirin määräytymistä selvitetään tarkemmin 2 d §:n perusteluissa.

Läheisen oikeus korvaukseen pykälän nojalla edellyttäisi, että hänelle itselleen on kuolemantapauksen seurauksena aiheutunut henkilövahinko. Pykälä koskisi siis tilanteita, joissa joku on välittömästi vahinkotapahtuman seurauksena saanut surmansa ja surmansa saaneen henkilön läheiselle aiheutuu tämän kuolemantapauksen seurauksena henkilövahinko. Hän saattaa esimerkiksi nähtyään läheisensä kuolemaan johtaneen vahinkotapahtuman tai saatuaan myöhemmin kuulla siitä järkyttyä niin, että järkytystila muodostaa lääketieteellisesti todettavissa olevan terveydentilan häiriön. Pykälän mukaan läheinen olisi oikeutettu saamaan hänelle tällä tavoin aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista taloudellisista menetyksistä korvauksen siltä, joka on korvausvastuussa kuolemantapauksesta.

Rajanvetoa 2 §:n ja 4 b §:n soveltamistilanteiden välillä on käsitelty 2 §:n perusteluissa.

Pykälässä säädetyt korvausvelvollisuuden edellytykset eroaisivat läheiselle aiheutuneen kärsimyksen korvaamiselle 4 a §:ssä säädetyistä edellytyksistä. Ehdotetun 4 b §:n mukaan korvausvelvollisuuden edellytyksenä edeltä ilmenevin tavoin olisi, että läheiselle on aiheutunut henkilövahingoksi luokiteltava terveydentilan häiriö. Läheiselle kuolemantapauksesta aiheutuneen kärsimyksen korvaamisen edellytyksenä 4 a §:n mukaan ei sitä vastoin ole se, että läheiselle on aiheutunut henkilövahinko. Toisaalta näissä pykälissä säädetyt korvausvelvollisuuden edellytykset poikkeavat toisistaan myös siinä suhteessa, että ehdotetun 4 b §:n mukaan läheisen oikeus saada korvausta hänelle aiheutuneesta henkilövahingosta ei olisi riippuvainen sellaisesta kohtuusharkinnasta, josta säädetään 4 a §:ssä.

Läheisen oikeus korvaukseen pykälän nojalla edellyttäisi, että kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta. Tältä osin korvausvelvollisuuden edellytykset vastaisivat 4 a §:ssä säädettyjä kärsimyksen korvaamisen edellytyksiä. Edellytyksen sisällyttäminen myös 4 b §:ään on tarpeen, jotta vahingon aiheuttajan korvausvelvollisuus

suus ei laajenisi sellaisiin vahinkoa aiheuttaneen teon seurauksiin, joita hänen ei voida kohtuudella edellyttää ennakoineen.

Säännöksessä on sinänsä kysymys vahingonkorvausoikeudellisesta eikä rikosoikeudellisesta tahallisuus- ja tuottamusarvioinnista. Vertailun vuoksi voidaan kuitenkin todeta, että tahallinen surmaaminen tulee rangaistavaksi tappona rikoslain 21 luvun 1 §:n, murhana luvun 2 §:n, surmana luvun 3 §:n tai lapsensurmana luvun 4 §:n perusteella. Törkeästä huolimattomuudesta aiheutettu kuolema voi tulla rangaistavaksi joko mainitun luvun 8 §:n nojalla kuolemantuottamuksena tai luvun 9 §:n nojalla törkeänä kuolemantuottamuksena. Törkeän kuolemantuottamuksen tunnusmerkistöön kuuluu, että kuolema on aiheutettu törkeällä huolimattomuudella, joten myös surmansa saaneen läheiselle aiheutuneen henkilövahingon korvaaminen voisi tällöin tulla kysymykseen. Huolimattomuus, jota rikosoikeudellisin perustein on pidettävä törkeänä, lienee yleensä katsottava törkeäksi myös vahingonkorvausoikeudellisessa tuottamusarvostelussa.

Rikoksentehtijää ei voida tuomita törkeästä kuolemantuottamuksesta, vaikka hän olisi aiheuttanut kuoleman törkeästä huolimattomuudesta, jos rikos ei kokonaisuutena arvostellen ole törkeä. Tällaisella rikoksen kokonaisarviointilla ei olisi merkitystä tekijän korvausvastuuta arvioitaessa, vaan ratkaisevaa olisi se, onko kuoleman aiheuttanutta huolimattomuutta pidettävä törkeänä. Myöskään rikosoikeudellisella syyntakeisuudella ei olisi vaikutusta siviilioikeudellisen korvausvastuun syntymiseen.

Korvaus läheiselle kuolemantapauksen seurauksena aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista taloudellisista menetyksistä määrättäisiin samojen periaatteiden mukaisesti kuin välittömästi vahinkotapahtuman johdosta henkilövahingon kärsineelle 2 §:n 1 ja 2 kohdan nojalla maksettavat vastaavat korvaukset. Tyypillisesti korvattavia kulueriä olisivat esimerkiksi terapiakustannukset.

Pykälän mukaan surmansa saaneen läheisellä olisi oikeus korvaukseen vain taloudellisesta vahingosta. Hänellä ei siten olisi oikeutta korvaukseen henkilövahingosta aiheutuneesta kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta eikä pysyvästä haitasta. Lähei-

sen oikeudesta korvaukseen kärsimyksestä säädetään 4 a §:ssä.

Ehdotetun pykälän nojalla määrättävät korvaukset tulisi ottaa huomioon harkittaessa läheisen kärsimyksen korvaamista 4 a §:n nojalla. Viimeksi mainitun pykälän säätämisen yhtenä perusteena on nimittäin ollut se, että surmansa saaneen läheinen voi kärsimyksestä saamallaan korvauksella kattaa asiantuntijavastuusta aiheutuvia kustannuksia sekä rahoittaa ansiotyöstä pidettävää ylimääräistä vapaa-aikaa. Koska läheiselle aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvat terapiakustannukset ja ansionmenetykset tulisivat korvattaviksi 4 b §:n nojalla, läheisen ei enää olisi tarpeen kattaa niitä kärsimyksestä määrättävällä korvauksella.

Pykälän nojalla korvaukseen oikeutetun henkilön läheisellä (läheisen läheisellä) ei olisi 2 d §:n nojalla oikeutta korvaukseen kuluista ja ansionmenetyksestä, jotka hänelle aiheutuvat henkilövahingon kärsineen hoitamisesta ja muista vahingosta johtuvista toimenpiteistä. Surmansa saaneen läheisen hoitamisesta tai tukemisesta hänen läheiselleen aiheutuneet kulut ja ansionmenetykset ovat niin etäisessä syy-yhteydessä korvausvastuun perustavaan menettelyyn, että korvausvelvollisuuden ulottaminen niihin ei olisi perusteltua.

Pykälän nojalla tuomittavaan korvaukseen sovellettaisiin vahingonkorvauslain yleisiä säännöksiä korvausvelvollisuudesta ja korvauksen määrästä siltä osin kuin ehdotetusta pykälästä ei muuta johdu. Tuomittavan korvauksen määrää voitaisiin muun muassa sovitella vahingonkorvauslain 6 luvun 1 §:n nojalla, jos surmansa saanut on itse myötävaikuttanut tapahtumien kulkuun esimerkiksi käyttäytymällä hyökkäävästi tekijää kohtaan. Myös työnantajan ja julkisyhteisön korvausvastuuta koskevat vahingonkorvauslain 3 luvun säännökset tulisivat sovellettaviksi pykälään perustuvaa korvausta tuomittaessa. Työnantaja olisi siten vastuussa vahingosta silloin, kun kuolema on johtunut työnantajan palveluksessa olleen työntekijän työssään tekemästä virheestä tai laiminlyönnistä. Kysymys työnantajan oikeudesta vaatia suorittamansa vahingonkorvaus takaisin vahingon aiheuttaneelta työntekijältä ratkaistaisiin vahingonkorvauslain 4 luvun säännösten nojalla. Myös tekijän korvausvelvollisuuden so-

vittelu vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 2 momentin yleisen sovittelusäännöksen nojalla tulisi kysymykseen.

6 §. Pykälässä säädettäisiin henkilöön kohdistuvan loukkauksen uhrin oikeudesta korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kärsimyksen korvaamisen edellytyksistä.

Kärsimyksellä tarkoitetaan sitä henkistä kärsimystunnetta, joka henkilölle aiheutuu häneen kohdistetun oikeudettoman loukkauksen seurauksena. Henkilöön kohdistuvasta loukkauksesta aiheutuva kärsimys voi tyypillisesti ilmetä esimerkiksi pelon, nöyryytyksen, häpeän tai mielipahan tunteena. Korvauksen tuomitseminen ei kuitenkaan edellytä erityistä selvitystä loukatulle aiheutuneesta tunnereaktiosta, vaan teon luonne sinänsä riittää korvauksen perusteeksi. Loukkaavan teon on kuitenkin oltava laadultaan sellainen, että se objektiivisesti arvioiden aiheuttaa loukkauksen kohteeksi joutuneelle henkilölle kärsimystä. Loukkaus saattaa lievimmässä tapauksessa olla objektiivisesti arvioiden niin vähäinen, ettei siitä voida katsoa aiheutuneen loukatulle kärsimystä. Tällöin oikeutta korvaukseen kärsimyksestä ei syntyisi.

Kärsimyksen korvaaminen ei edellytä, että loukkauksesta on aiheutunut loukatulle psyykkisen terveydentilan häiriö. Jos loukkaavasta teosta on samalla aiheutunut uhrille myös henkilövahinko, esimerkiksi lääketieteellisesti todettavissa oleva psyykkinen vamma, korvaus henkilövahingosta määrätään erikseen sitä koskevien säännösten mukaisesti. Oikeus korvaukseen sekä henkilövahingosta että kärsimyksestä voi tulla kysymykseen esimerkiksi raiskaus- tai ryöstörikkosten yhteydessä. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvien loukkausten osalta henkilövahingon ja kärsimyksen korvaamisen välistä suhdetta käsitellään yksityiskohtaisemmin 3 kohdan perusteluissa.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan oikeus korvaukseen kärsimyksestä olisi sillä, jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu.

Säännöksessä mainittuihin oikeushyviin kohdistuvien loukkausten osalta kärsimyksen korvattavuuden edellytyksenä olisi loukkaa-

van teon rangaistavuus. Teon rangaistavuutta koskevasta edellytyksestä huolimatta korvauksen tuomitseminen ei edellyttäisi, että loukkaaja tosiasiallisesti tuomitaan rikoksesta rangaistukseen. Merkitystä ei olisi myöskään sillä, että syyteoikeus on vanhentunut tai että tekijä ei ikänsä tai mielentilansa vuoksi ole rikosoikeudellisesti vastuussa teosta.

Jotta loukkaus olisi korvattava, se olisi tullut aiheuttaa nimenomaan johonkin säännöksessä mainittuun oikeushyvään kohdistuvalla rikoksella. Esimerkiksi se, että joku ajaa moottoriajoneuvolla ylinopeutta liikenneturvallisuuden vaarantamisen tunnusmerkistön täyttävällä tavalla, saattaa aiheuttaa lähitöllä asuvalle meluhaittaa. Pelkästään tällä perusteella meluhaitasta kärsivälle ei syntyisi oikeutta korvaukseen kärsimyksestä rauhaan kohdistuvan loukkauksen perusteella. Kärsimyksen korvaaminen tulisi kuitenkin luonnollisesti kysymykseen tilanteessa, jossa joku aiheuttaa moottoriajoneuvoa käyttämällä naapurilleen jatkuvaa tai toistuvaa meluhaittaa nimenomaan tarkoituksin häiritä tämän kotirauhaa.

Vahingonkorvausvelvollisuus voi syntyä, vaikka säännöksessä mainittuun oikeushyvään kohdistuvaa rikosta ei lueta vastaajan syyksi erillisenä rikoksena, vaan sen katsotaan sisältyvän muuhun rikokseen. Esimerkiksi petosrikokseen saattaa sisältyä pakottaminen, jolloin uhrille syntyy oikeus korvaukseen vapautteen kohdistuvan loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Tämä vastaa nykyistä oikeuskäytäntöä (KKO 1997:82).

Vapautteen kohdistuvilla loukkauksilla tarkoitettaisiin säännöksessä henkilön fyysisen vapauden, tahdonvapauden ja itsemääräämisoikeuden loukkauksia. Säännös kattaisi myös seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvat loukkaukset.

Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvia rangaistavaksi säädettyjä loukkauksia ovat rikoslain 20 luvun 1—7 §:ssä rangaistavaksi säädettyt raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Saman luvun 8 ja 9 §:ssä rangaistavaksi säädettyt seksuaalipalvelujen os-

taminen nuorelta ja paritus saattavat yksittäistapauksessa sisältää niin olennaisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen, että se oikeuttaisi korvaukseen kärsimyksestä säännöksen nojalla. Olosuhteiden tulee tällöin kuitenkin olla sellaiset, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus on ilmeinen.

Fyysiseen vapauteen kohdistuvia rangaistavaksi säädettyjä loukkauksia ovat esimerkiksi rikoslain 25 luvun 1—4 ja 6 §:ssä rangaistavaksi säädetty vapaudenriisto, törkeä vapaudenriisto, ihmisryöstö, panttivangin ottaminen ja tuottamuksellinen vapaudenriisto.

Tahdonvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen kohdistuvia rangaistavaksi säädettyjä loukkauksia ovat esimerkiksi rikoslain 25 luvun 7 ja 8 §:ssä rangaistavaksi säädetty laitton uhkaus ja pakottaminen sekä rikoslain 31 luvussa rangaistavaksi säädetty ryöstö, törkeä ryöstö, kiristys ja törkeä kiristys.

Rauhaan kohdistuvilla loukkauksilla tarkoitettaisiin säännöksessä henkilön kotirauhan ja muun siihen rinnastettavan rauhoitetun piirin loukkauksia. Tyypillisimpiä säännöksessä tarkoitettuja loukkauksia ovat rikoslain 24 luvun 1 ja 2 §:ssä rangaistavaksi säädetty kotirauhan rikkominen ja törkeä kotirauhan rikkominen. Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat luvun 11 §:n mukaan asunnon lisäksi loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovauvat, asuttavat alukset sekä vielä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. On luonnollista, että varsinaisessa asuinkäytössä olevat paikat ovat niitä ydinalueita, joissa tapahtunut rauhan loukkaaminen oikeuttaisi korvaukseen säännöksen nojalla. Muualla tapahtuneissa loukkauksissa, vaikkakin ne täyttäisivät kotirauhan rikkomisen tunnusmerkistön, olisi otettava huomioon ydinaluetta enemmän tapauskohtaisia olosuhteita. Tämän eron tulisi näkyä myös korvausten määrissä siten, että ydinalueilla tapahtuneista loukkauksista olisi perustellumpaa saada suurempia korvauksia kuin muualla tapahtuneista loukkauksista.

Yksinomaan anastamistarkoituksessakin tapahtunut tunkeutuminen kotirauhan suojaamaan paikkaan voi oikeuttaa korvaukseen kärsimyksestä säännöksen nojalla. Edellytyk-

senä olisi kuitenkin, että loukkaava teko on laadultaan sellainen, että se objektiivisesti arvioiden aiheuttaa loukkauksen kohteeksi joutuneelle henkilölle kärsimystä. Asunomurrosta tyypillisesti aiheutuu asukkaalle kärsimystä esimerkiksi silloin, kun asuntoon murtaudutaan asukkaan ollessa kotona, kun asukas kotiin tullessaan yllättää murtautujan taikka kun murron yhteydessä asunto sotketaan tai sen irtaimistoa tuhotaan. Asunomurto voi kuitenkin olla omiaan aiheuttamaan asukkaalle kärsimystä muulloinkin. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa yksin asuvan vanhuksen kotiin murtaudutaan.

Rikoslain 24 luvun 3 ja 4 §:ssä rangaistavaksi säädetty julkisrauhan rikkominen ja törkeä julkisrauhan rikkominen saattavat yksittäistapauksessa aiheuttaa yksittäiselle henkilölle kärsimystä. Esimerkiksi virkamiehelle, jonka virkahuoneeseen on oikeudettomasti tunkeuduttu, voisi siten syntyä oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä säännöksen nojalla. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että loukkaava teko on laadultaan sellainen, että se objektiivisesti arvioiden aiheuttaa loukkauksen kohteeksi joutuneelle henkilölle kärsimystä. Näin voi olla asianlaita esimerkiksi silloin, kun loukkaaja on varustautunut aseella tai muulla henkilöön kohdistuvaan väkivaltaan soveltuvalla välineellä taikka loukkaajan ilmeisenä tarkoituksena on käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa. Julkisrauhan rikkominen voi objektiivisesti arvioiden aiheuttaa yksittäiselle henkilölle kärsimystä myös silloin, kun loukkauksen kohteeksi joutuneella henkilöllä on esimerkiksi siihen liittyvän uhkailun, omaistuiden vahingoittamisen tai loukkaajien lukumäärän vuoksi perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa. Arviointi olisi tehtävä viime kädessä tapauskohtaisesti.

Rauhaan kohdistuvana loukkauksena voitaisiin pitää myös rikoslain 16 luvun 9 a §:ssä rangaistavaksi säädettyä lähestymiskiellon rikkomista. Tällöinkin olisi arvioitava tapauskohtaisesti, onko loukkaus objektiivisesti arvioiden aiheuttanut lähestymiskiellolla suojattavalle henkilölle kärsimystä. Arvioinnissa otettaisiin huomioon loukkauksen laatu ja toistuvuus sekä muut olosuhteet.

Tyypillisimpiä kunniaan kohdistuvia louk-

kauksia ovat rikoslain 24 luvun 9 ja 10 §:ssä rangaistavaksi säädetty kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus.

Rikoslain 24 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan kunnianloukkauksesta tuomitaan se, joka esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Momentin 2 kohdan mukaan kunnianloukkauksesta tuomitaan se, joka muuten kuin momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei kuitenkaan pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa myöskään oikeutta korvaukseen kärsimyksestä ei siis syntyisi.

Nykyisen oikeuskäytännön (KKO 1999:108) mukaisesti myös esimerkiksi rikoslain 15 luvun 6 §:ssä rangaistavaksi säädettyä väärää ilmiantoa voitaisiin pitää kunniaan kohdistuvana loukkauksena.

Säännös tulisi sovellettavaksi myös silloin, kun kunniaan kohdistuva loukkaus aiheutetaan esimerkiksi sanomalehtikirjoituksessa tai televisio-ohjelmassa esitetyllä valheellisella tiedolla. Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) mukaan yleisön saataville toimitetun viestin sisällöstä aiheutuneen vahingon korvaamiseen sovelletaan nimittäin vahingonkorvauslakia.

Yksityiselämällä tarkoitettaisiin säännöksessä henkilön yksityisyyttä ja oikeutta luottamuksellisten tietojen tai viestien suojaan.

Tyypillisimpiä henkilön yksityisyyteen kohdistuvia loukkauksia ovat rikoslain 24 luvun 5 ja 6 §:ssä rangaistavaksi säädetty sala-kuuntelu ja salakatselu. Myös saman luvun 8 §:ssä rangaistavaksi säädetty yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen oikeuttasi korvaukseen kärsimyksestä. Viimeksi mainitun pykälän 1 momentin mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä pidetään sitä, että joku oikeudettomasti jouk-

kotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Pykälän 2 momentin mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei kuitenkaan pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainituksa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa myöskään oikeutta korvaukseen kärsimyksestä ei siis syntyisi.

Korvaussäännös tulisi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 14 §:n viittaussäännöksen perusteella sovellettavaksi myös silloin, kun yksityiselämään kohdistuva loukkaus aiheutetaan esimerkiksi sanomalehtikirjoituksessa tai televisio-ohjelmassa esitetyllä yksityiselämää koskevalla tiedolla.

Myös rikoslain 38 luvun 9 §:ssä rangaistavaksi säädetty henkilörekisteririkos saattaa yksittäistapauksessa loukata henkilön yksityisyyden suojaa. Henkilötietolaissa (523/1999) on kuitenkin vahingonkorvausvelvollisuutta koskeva erityissäännös. Lain 47 §:n 1 momentin mukaan rekisterinpitäjä on velvollinen korvaamaan sen taloudellisen ja muun vahingon, joka on aiheutunut rekisteröidylle tai muulle henkilölle henkilötietolain vastaisesta henkilötietojen käsittelystä. Lain esitöiden (HE 96/1998 vp, s. 75 ja 76) mukaan korvausvelvollisuus kattaa myös henkilölle laittomasta käsittelystä aiheutuneen kärsimyksen. Henkilötietolain vastaisesta henkilötietojen käsittelystä aiheutunut kärsimys tulisi siten korvattavaksi henkilötietolain nojalla.

Luottamuksellisten tietojen tai viestien suojaan kohdistuvia loukkauksia ovat esimerkiksi rikoslain 38 luvun 1—4 §:ssä rangaistavaksi säädetty salassapitorikos, salassapitorikkomus, viestintäsalaisuuden loukkaus ja törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan oi-

keus korvaukseen kärsimyksestä olisi sillä, jota on rangaistavaksi säädettyllä teolla syrjity. Ehdotettu säännös merkitsisi nykyisen oikeuskäytännön kirjaamista lakiin.

Syrjinnällä tarkoitettaisiin säännöksessä ihmisten yhdenvertaisuuteen kohdistuvia loukkauksia eli ihmisten asettamista ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella.

Ihmisten yhdenvertaisuuteen kohdistuvien loukkausten osalta kärsimyksen korvattavuuden edellytyksenä olisi loukkaavan teon rangaistavuus. Syrjintä elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä säädetään rangaistavaksi rikoslain 11 luvun 9 §:ssä. Syrjintä työelämässä säädetään rangaistavaksi rikoslain 47 luvun 3 §:ssä. Yksityiselämän piirissä tapahtuvaa syrjintää henkilöön liittyvän syyn perusteella ei ole säädetty rangaistavaksi, joten tällainen syrjintä ei myöskään oikeuttaisi korvaukseen ehdotetun 2 kohdan nojalla.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki, 11 §:n mukaan työnantaja, joka on rikkonut lain 8 §:ssä tarkoitettua syrjinnän kieltoa, on velvollinen maksamaan loukatulle hyvitystä. Lain 13 §:n mukaan tasa-arvolain säännökset hyvityksen suorittamisesta sukupuoleen perustuvan syrjinnän johdosta eivät kuitenkaan estä loukattua lisäksi vaatimasta korvausta vahingonkorvauslain taikka muun lain nojalla. Henkilöllä, jota on sukupuolen perusteella syrjitty tasa-arvolain 8 §:ssä tarkoitetun syrjinnän kiellon vastaisesti ja samanaikaisesti rikoslain 47 luvun 3 §:ssä rangaistavaksi säädettyllä tavalla, on siten lähtökohtaisesti oikeus saada sekä tasa-arvolain mukaista hyvitystä että korvausta kärsimyksestä vahingonkorvauslain nojalla. Tällaisessa tilanteessa hyvitys voisi kuitenkin vaikuttaa kärsimyskorvauksen määrää alentavasti.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan oikeus korvaukseen kärsimyksestä olisi sillä,

jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu. Ehdotettu säännös merkitsisi kärsimyksen korvattavuuden alan laajentamista nykyiseen verrattuna.

Henkilökohtaisella koskemattomuudella tarkoitettaisiin säännöksessä ennen muuta ruumiillista koskemattomuutta. Sitä loukataan tyypillisesti esimerkiksi pahoinpitelyrikkoksella. Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksella tarkoitettaisiin kuitenkin myös merkittävää puuttumista yksilön henkiseen koskemattomuuteen esimerkiksi häirinnän tai kiusaamisen muodossa. Korvaukseen oikeuttava häirintä tai kiusaaminen voi tyypillisesti muodostua sellaisista toistuvista henkilöön kohdistuvista loukkauksista, jotka yksittäisinä tekoina ovat vähäisiä, mutta yhdessä muodostavat sellaisen kokonaisuuden, jota on pidettävä vakavana. Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen antaa suojaa myös esimerkiksi lainvastaisia henkilöön käyviä tarkastuksia ja pakolla toteutettavia lääketieteellisiä tai vastaavia toimenpiteitä vastaan. Seksuaalirikosta voidaan pitää paitsi seksuaalisen itsemääräämisoikeuden myös henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksena. Seksuaalirikoksesta aiheutunut kärsimys tulisi kuitenkin korvattavaksi jo momentin 1 kohdan nojalla.

Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvasta loukkauksesta aiheutuneen kärsimyksen korvaamisen edellytyksenä olisi, että loukkaus on aiheutettu tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Korvattavuuden nimenomaisena edellytyksenä ei siis olisi, että loukkaus on aiheutettu rangaistavaksi säädettyllä teolla. Tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tehdyt henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaukset ovat kuitenkin useimmiten myös rangaistavia.

Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksen aiheuttaman kärsimyksen korvattavuuteen ei sinänsä vaikuta se, onko uhrille aiheutettu loukkaavalla teolla myös henkilövahinko. Jos loukkaavasta teosta on samalla aiheutunut uhrille myös henkilövahinko, se tulee korvattavaksi erikseen henkilövahingon korvaamista koskevien säännösten nojalla. Jos henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksen pääasiallisena ilmenemismuotona on henkilövahinko, henkilövahingon pe-

rusteella suoritettava korvaus aineettomasta vahingosta muodostaa kuitenkin yleensä tosiasiallisesti riittävän hyvityksen myös loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Esimerkiksi tavanomaisen lievän pahoinpitelyn uhrille aiheutunut kärsimys tulee yleensä asianmukaisesti hyvitettyksi hänen kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta saamallaan korvauksella. Tämän vuoksi henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvasta loukkauksesta aiheutuneen kärsimyksen korvaamisen edellytyksenä olisi, että loukkaus on vakava.

Loukkauksen vakavuutta olisi tässä yhteydessä arvioitava ennen muuta siltä kannalta, kuinka olennaisella tavalla teko loukkaa uhrin ihmisarvoa. Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkausta voitaisiin pitää vakavana esimerkiksi silloin, kun se on tehty erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla. Loukkauksen vakavuutta arvioitaessa voitaisiin ottaa huomioon myös teon vaikutukset. Esimerkiksi väkivaltarikoksen rasistinen motiivi voisi loukkauksen vakavuutta kokonaisuutena arvioitaessa puoltaa sitä, että henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkausta pidetään vakavana.

Henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksen vakavuuden arvioiminen ei välttämättä ole suoranaisesti sidoksissa loukkaavan teon rikosoikeudelliseen luonnehdintaan. Säännöksen soveltamisalan konkretisoimiseksi seuraavassa esitetään joitakin suunta-aviivoja siitä, miten oikeutta korvaukseen kärsimyksestä voitaisiin arvioida suhteessa tavallisimpiin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin. Viime kädessä vahingonkorvausvelvollisuutta koskeva arviointi olisi kuitenkin tehtävä tapauskohtaisesti silmällä pitäen teon sisältämän ihmisarvon loukkauksen olennaisuutta eikä teon rikosoikeudellista luonnehdintaa.

Rikoslain 21 luvun 1—3 ja 6 §:ssä rangaistavaksi säädettyt tapon, murhan ja surman yritys sekä törkeä pahoinpitely voidaan yleensä katsoa vakaviksi henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksiksi.

Rikoslain 21 luvun 5 ja 11 §:ssä rangaistavaksi säädetty pahoinpitely ja törkeä vammantuottamus eivät ilman muuta merkitse sellaista vakavaa henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkausta, jonka perusteella syn-

tyisi oikeus korvaukseen kärsimyksestä säännöksen nojalla. Tällaisenkin rikoksen uhrilla saattaisi kuitenkin olla oikeus korvaukseen kärsimyksestä, jos tekoon liittyy jokin uhrin ihmisarvoa alentava erityispiirre. Arviointi jäisi viime kädessä tapauskohtaisen harkinnan varaan.

Rikoslain 21 luvun 7 ja 10 §:ssä rangaistavaksi säädettyt lievä pahoinpitely ja vammantuottamus eivät yleensä merkitse säännöksessä tarkoitettua vakavaa henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkausta. Vammantuottamus voisi ylipäänsä oikeuttaa korvaukseen vain siinä tapauksessa, että vamma on aiheutettu törkeästä huolimattomuudesta.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan oikeus korvaukseen kärsimyksestä olisi sillä, jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla, 1—3 kohdassa tarkoitettuihin loukkauksiin verrattavalla tavalla.

Korvattavuuden edellytyksenä ei olisi se, että loukkaus on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla. Oikeutta korvaukseen kärsimyksestä voitaisiin siten erityistilanteissa harkita ilman rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen aiheuttamia rajoituksia. Rangaistavuusedellytyksen asemesta korvauksen saamisen yleisenä edellytyksenä olisi, että loukkaus on aiheutettu tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta.

Säännöksen soveltamisala on tarkoitettu suppeaksi. Korvaukseen oikeuttavan loukkauksen tulisi kohdistua nimenomaan loukatun ihmisarvoon eli hänelle ihmisenä ja yksilönä kuuluvaan arvoon ja koskemattomuuden suojaan. Näin ollen esimerkiksi omaisuuden tahallisuudesta aiheutuva vahingoittamisesta aiheutuva mielipaha ei yleensä oikeuttaisi korvaukseen kärsimyksestä säännöksen nojalla. Ei kuitenkaan ole täysin poissuljettua, että omaisuuden vahingoittamisella samalla loukataan omistajan ihmisarvoa niin vakavalla tavalla, että teko oikeuttaa korvaukseen kärsimyksestä.

Lisäksi korvaukseen oikeuttavan loukkauksen tulisi olla tosiasialliselta merkitykseltään rinnastettavissa momentin 1—3 kohdassa mainittuihin henkilöön kohdistuviin loukkauksiin.

Edellä esitettyjen edellytysten lisäksi loukkauksen tulisi olla vakava, jotta se oikeuttaisi

korvaukseen. Loukkauksen vakavuutta olisi arvioitava ennen muuta siltä kannalta, kuinka olennaisella tavalla teko loukkaa uhrin ihmisarvoa. Pelkästään loukkauksen tahallisuus ei merkitsisi loukkauksen vakavuutta. Arvioinnissa voitaisiin kiinnittää huomiota esimerkiksi loukkauksen laatuun, etenkin loukkauksen tekotavan raakuuteen, julmuuteen tai nöyryyttävyyteen. Myös esimerkiksi loukkauksen toistuvuus tai jatkuvuus voitaisiin ottaa arvioinnissa huomioon.

Yhtenä esimerkkinä säännöksen soveltamisalaan kuuluvasta tilanteesta voidaan mainita sellainen teknisen kehityksen mahdollistama uudenlainen henkilön yksityiselämään kohdistuva loukkaus, jota ei ole säädetty rangaistavaksi, vaikka se tosiasialliselta merkitykseltään vastaa momentin 1 kohdassa tarkoitettuja rangaistavaksi säädettyjä yksityiselämän loukkauksia. Säännöksen soveltaminen saattaisi tulla ajankohtaiseksi esimerkiksi Internetin käytön tai sähköpostiviestinnän yhteydessä. Korvaukseen voisi oikeuttaa sellainen oikeudeton menettely, joka on henkilön yksityiselämää loukkaava ja viestintäsalaisuuden loukkauksena rangaistaviin tekoihin tosiasiallisesti rinnastettava, mutta joka ei oikeuta korvaukseen momentin 1 kohdan nojalla sen vuoksi, että se ei täytä viestintäsalaisuuden loukkauksen tunnusmerkistöä. Tällöinkin kärsimyksen korvaamisen edellytyksenä on kuitenkin, että loukkaava teko on tahallinen tai törkeän huolimaton ja että loukkaus on vakava. Harkittaessa, onko loukkaus vakava, voitaisiin kiinnittää huomiota esimerkiksi loukkauksen toistuvuuteen ja siihen, kuinka luottamuksellisiin tietoihin loukkaus on kohdistunut.

Esimerkkinä tieteellisen kehityksen mahdollistamasta uudeltaisesta henkilön kohdistuvasta loukkauksesta voidaan mainita syrjintä geneettisten ominaisuuksien perusteella. Sitä ei nykyisin säädetä rangaistavaksi rikoslain 11 luvun 9 §:ssä eikä 47 luvun 3 §:ssä. Henkilölle, joka on esimerkiksi työnhaun yhteydessä ilman hyväksyttävää syytä asetettu epäedulliseen asemaan geneettisten ominaisuuksiensa vuoksi, voisi säännöksessä mainittujen edellytysten täytyessä syntyä oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä, vaikka menettelyn ei voitaisikaan katsoa täyttävän työsy-

jinnän tunnusmerkistöä.

Myös yhteiskunnallinen kehitys tai arvo maailman muutos saattaa aiheuttaa tilanteita, joissa rangaistussäännösten ei voida katsoa olevan ajan tasalla jonkin ilmiön moitittavuuden suhteen.

Toisaalta eräänä esimerkkinä jo nykyisin laissa rangaistavaksi säädetystä loukkauksesta voidaan mainita sotilasrikoksiin kuuluva rikoslain 45 luvun 16 §:ssä rangaistavaksi säädetty esimiesaseman väärinkäyttäminen. Tämän rikoksen tunnusmerkistöön kuuluu muun ohella kärsimyksen aiheuttaminen käskynalaiselle tai tämän nöyryyttävällä tavalla kohtelemine. Loukatun oikeutta korvaukseen kärsimyksestä voitaisiin arvioida 4 kohdan nojalla, jolleivät 1—3 kohdassa mainitut edellytykset täyty.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin korvauksen määräämisen perusteista.

Korvausta henkilöön kohdistuvan loukkauksen uhrille aiheutuneesta kärsimyksestä ei ole mahdollista määrätä loukatulle aiheutuneen tai vastaisuudessa aiheutuvan taloudellisen tappion perusteella. Korvaus on sen vuoksi määrättävä pitkälti harkinnanvaraisesti. Tämän harkinnan ohjaamiseksi ja vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisen kohtelun edistämiseksi momentissa lueteltaisiin ne perusteet, jotka olisi otettava huomioon määrättäessä korvausta kärsimyksestä.

Momentissa säädettyjen perusteiden mukaan olisi harkittava sitä, mikä rahamäärä korvaukseksi on tuomittava, kun loukatulle 1 momentin nojalla on syntynyt oikeus saada korvausta kärsimyksestä. Jos henkilöön kohdistuva loukkaus on niin vähämerkityksellinen, että se objektiivisesti arvioiden ei aiheuta loukkauksen kohteeksi joutuneelle henkilölle kärsimystä, oikeutta korvaukseen ei edellä 1 momentin perusteluissa todetuilla tavoin syntyisi lainkaan.

Kärsimyksen korvaamisen perusteena ja tavoitteena on loukatun ihmisarvolle ja itsetunnolle aiheutuneen loukkauksen hyvittäminen. Korvauksen määrää on kussakin tapauksessa harkittava suhteessa tähän tavoitteeseen. Korvausta kärsimyksestä ei siten tule määrätä esimerkiksi sitä silmällä pitäen, että korvausvelvollisuus muodostaisi rangaistuksenluonteisen seuraamuksen loukkauksen aiheuttajalle. Korvaus ei myöskään ole tarkoi-

tettu kattamaan loukatulle mahdollisesti aiheutuneita taloudellisia menetyksiä.

Korvausta määrättäessä olisi pyrittävä siihen, että korvaus olisi sopusoinnussa yleisen oikeus- ja korvauskäytännön kanssa. Keskenään samantyyppisissä tapauksissa olisi pyrittävä samansuuruisiin korvauksiin. Korvauskäytännön yhdenmukaisuuden turvaamiseksi korvausta määrättäessä olisi otettava huomioon perustettavaksi ehdotetun henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan korvausmääriä koskevat suositukset.

Momentissa säädettäisiin niistä keskeisistä perusteista, jotka olisi otettava huomioon korvausta määrättäessä. Niiden mukaan korvauksen määrää arvioitaessa pääpaino olisi objektiivisilla seikoilla, jotta korvausten määräämisessä voitaisiin päästä mahdollisimman yhdenmukaiseen käytäntöön. Momentissa mainitut seikat olisivat pääasialliset korvauksen määräämisen perusteet. Jos yksittäistapauksessa henkilöön kohdistuva loukkaus on epätyypillinen tai olosuhteet ovat muutoin poikkeukselliset, voitaisiin korvausta määrättäessä ottaa huomioon muitakin kuin momentissa nimenomaisesti mainittuja seikkoja.

Säännöksellä ei pyrittäisi muuttamaan kärsimyksestä maksettavien korvausten nykyistä yleistä tasoa.

Momentin mukaan loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä määrättäisiin korvaus sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus. Säännös merkitsisi sitä, että korvaus määrättäisiin objektiivisesti arvioitavien seikkojen perusteella. Korvausta määrättäessä lähtökohtana olisi sen kärsimyksen määrä, jonka kulloinkin arvioitavana olevan loukkauksen kaltaiset loukkaukset tyypillisesti aiheuttavat. Loukkauksesta tyypillisesti aiheutuvan kärsimyksen ohella voitaisiin kuitenkin kiinnittää huomiota myös sellaisiin kysymyksessä olevaan tapaukseen liittyviin yksilöllisiin seikkoihin, joilla on vaikutusta loukkauksesta aiheutuvan kärsimyksen määrään ja jotka ovat objektiivisesti arvioitavissa. Esimerkkinä tällaisista yksilöllisistä seikoista voidaan mainita loukkauksen tosiasialliset vaikutukset loukatun elämänpii-

rissä.

Henkilöön kohdistuvan loukkauksen aiheuttaman kärsimyksen määrä ja ilmenemis muodot voivat eri henkilöillä suuresti vaihdella. Näytön esittäminen asiaan vaikuttavista psyykkisistä tekijöistä sekä syy- ja seuraussuhteista on usein käytännössä mahdotonta. Se, kuinka suurena kukin yksilö subjektiivisesti kokee hänen henkilöönsä kohdistuvasta loukkauksesta aiheutuvan kärsimyksen, ei ole mitattavissa eikä vertailtavissa. Myös eri ihmisten kyky kuvailla sanallisesti heille aiheutuvan kärsimyksen määrää on erilainen. Näistä syistä loukkauksen uhrin subjektiiviselle kokemukselle loukkauksen aiheuttaman kärsimyksen määrästä ei ehdotetun säännöksen mukaan tulisi antaa merkitystä korvausta määrättäessä.

Loukkauksen laatu olisi keskeinen peruste arvioitaessa sen kärsimyksen määrää, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan. Loukkauksen laadulla viitataan muun ohella siihen oikeushyvään, johon loukkaus kohdistuu. Esimerkiksi raiskauksesta aiheutuu uhrille tyypillisesti enemmän kärsimystä kuin kotirauhan rikkomisesta, mikä tulisi ottaa huomioon korvauksia määrättäessä. Toisaalta myös kunkin oikeushyvän sisällä tulisi ottaa huomioon loukkauksen laatu, niin kuin edellä rauhan loukkaamista käsiteltäessä on todettu.

Loukkauksen laatua arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota myös loukkauksen tekotapaan. Korvaus voitaisiin määrätä tavanomaisesta korvaustasoa suuremmaksi, jos loukkaus on tehty erityisen raakalla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla, koska tällaisissa tilanteissa loukkauksesta tyypillisesti aiheutuu tavallista enemmän kärsimystä. Tekotavan raakuutta, julmuutta tai nöyryyttävyyttä olisi arvioitava teko-olosuhteita kokonaisuutena arvioiden.

Loukkauksen tekotavalla voisi olla erityistä merkitystä määrättäessä korvausta esimerkiksi ryöstö-, pahoinpitely- tai raiskausrikoksesta aiheutuneesta kärsimyksestä. Pahoinpitely voi olla erityisen raaka esimerkiksi silloin, kun uhria potkitaan päähän. Erityistä julmuutta voi puolestaan osoittaa esimerkiksi puolustuskyvyttömän henkilön pahoinpitelminen tai raiskaaminen. Raiskausrikos voi olla erityisen nöyryyttävä esimerkiksi silloin, kun raiskaus tapahtuu muiden ihmisten näh-

den. Loukkauksen tekotavan nöyryyttävyydellä voi olla merkitystä myös esimerkiksi syrjinnän yhteydessä. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa henkilö hänen etnisen alkuperänsä vuoksi poistetaan julkisesta tilaisuudesta erityisen nöyryyttävällä ja halveksuntaa osoittavalla tavalla.

Jos toisaalta loukkaus on tekotavaltaan sellainen, että loukkaus on omiaan aiheuttamaan loukatulle tavallista vähemmän kärsimystä, tämä voitaisiin ottaa huomioon korvausta alentavana seikkana.

Loukkauksen laatua arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota myös siihen, onko loukkaus ollut omiaan aiheuttamaan vakavaa pelkoa hengen tai terveyden vaarantumisesta. Tällä voisi olla merkitystä arvioitaessa esimerkiksi sitä, kuinka suurta kärsimystä ryöstö- tai pahoinpitelyrikos on ollut omiaan aiheuttamaan. Erityistapauksissa voitaisiin kiinnittää huomiota myös sellaiseen hengen tai terveyden vaaraan, joka ei ole kohdistunut loukattuun henkilöön itseensä. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa lapsen vanhempaa kiistetään uhkaamalla surmata lapsi.

Luonteeltaan jatkuvissa loukkauksissa, esimerkiksi vapaudenriistossa, loukkauksen laatuun rinnastuisi loukkauksen kesto aika.

Kun on kysymys lehdessä julkaistun kunnian tai yksityiselämää loukkaavan tiedon aiheuttaman kärsimyksen korvaamisesta, voitaisiin loukkauksen laatua arvioitaessa kiinnittää huomiota esimerkiksi tapaan, jolla henkilöä koskevia tietoja on lehdessä julkaistu, kuten artikkelin sijaintiin, otsikointiin, kuvitukseen ja henkilön nimen mainitsemiseen artikkelissa sekä siihen mielikuvaan, jonka artikkelin voidaan näin katsoa synnyttävän lukijassa.

Arvioitaessa sen kärsimyksen määrää, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan, olisi otettava huomioon myös loukatun asema. Korvausta korottavana seikkana olisi otettava huomioon esimerkiksi loukkauksen kohdistuminen henkilöön, jolla on erityisiä vaikeuksia suojella itseään. Tällöin on kysymys tilanteista, joissa asianomainen henkisen tai ruumiillisen vajavuuden takia ei pysty joko lainkaan tai ainakaan merkittävästi estämään toisen menettelyä. Peruste voisi tulla sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun avuton vanhus, vammaisen henkilö tai lapsi ryöste-

tään tai pahoinpidellään.

Joskus loukkauksen voidaan loukatun aseman vuoksi katsoa olevan omiaan aiheuttamaan hänelle tavallista vähemmän kärsimystä. Tiettyihin ammatteihin, kuten poliisina tai vartijana toimimiseen, voidaan katsoa sisätyvän velvollisuus sietää jonkinasteista loukkaavaa käytöstä. Tämä voitaisiin ottaa huomioon korvausta alentavana tekijänä, jos loukkausta pidetään sietämisvelvollisuuden ylittävänä ja siitä siten katsotaan aiheutuneen loukatulle kärsimystä.

Arvioitaessa sen kärsimyksen määrää, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan, olisi kiinnitettävä huomiota myös loukkaajan ja loukatun väliseen suhteeseen. Korvausta korottavana seikkana olisi otettava huomioon esimerkiksi se, että loukkauksessa on käytetty hyväksi loukatun luottamus- tai riippuvuussuhdetta loukkaajaan. Peruste voisi tulla sovellettavaksi etenkin seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvien loukkausten osalta. Esimerkkinä voidaan mainita laitoksen henkilökuntaan kuuluvan henkilön laitoshoidossa olevaan lapseen kohdistama seksuaalinen hyväksikäyttö. Loukkaajan ja loukatun välisellä suhteella voitaisiin tarkoittaa myös esimies-alaisuutta. Esimerkiksi esimiehen alaiseensa kohdistama sukupuolinen häirintä aiheuttaa tyypillisesti enemmän kärsimystä kuin muissa suhteissa samanlainen häirintä kahden työntekijän välillä.

Arvioitaessa sen kärsimyksen määrää, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan, otettaisiin huomioon myös loukkauksen mahdollisesti saama julkisuus. Käytännössä tällä arviointiperusteella olisi merkitystä lähinnä määrättäessä korvausta kunnian tai yksityiselämän loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Esimerkiksi kunnianloukkausrikoksen aiheuttamasta kärsimyksestä määrättävää korvausta korottavana seikkana tulisi yleensä otettavaksi huomioon se, että rikos on tehty joukkotiedotusvälinettä käyttämällä. Loukkauksella aiheutettu kärsimys ei kuitenkaan aina ole suorassa suhteessa loukkauksen julkisuuteen eikä esimerkiksi lehden levikki voi olla yksinomaisena perusteena loukkauksen julkisuutta arvioitaessa. Jos loukkauksen uhri on itse saattanut tapauksen julkisuuteen tai myötävaikuttanut sen saamaan julkisuuteen, loukkauksen tällä tavoin saamaan julkisuu-

teen ei kuitenkaan olisi kiinnitettävä huomiota korvausta määrättäessä.

Momentissa olevaa luetteloa kärsimyksestä määrättävän korvauksen arvioinnissa huomioon otettavista, kärsimyksen määrään vaikuttavista seikoista ei ole tarkoitettu tyhjentyväksi. Muunkinlaiset loukkauksesta aiheutuvan kärsimyksen määrään tyypillisesti vaikuttavat seikat voitaisiin siis ottaa arvioinnissa huomioon. Joissakin tilanteissa esimerkiksi loukkaavan teon vaikuttimet saattavat olla omiaan lisäämään bukkauksesta aiheutuvan kärsimyksen määrää. Kärsimyksestä määrättävää korvausta korottavana seikkana voitaisiin ottaa huomioon se, että esimerkiksi pahoitteleminen tai kotirauhan rikkominen on kohdistettu kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen ryhmään kuuluvaan henkilöön tällaiseen ryhmään kuuluminen perusteella.

Kun kysymys on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksesta, korvausta määrättäessä voitaisiin kiinnittää huomiota muun ohella siihen, että uhri on voinut tulla tai on tullut raskaaksi teon seurauksena ja että hänelle mahdollisesti on jouduttu tekemään raskauden keskeytys. Samoin määrättäessä korvausta seksuaalirikoksen aiheuttamasta kärsimyksestä voitaisiin kiinnittää huomiota siihen, että uhri on tiennyt tai hänellä on ollut perusteltua aihetta epäillä, että tekijä on esimerkiksi HI-viruksen kantaja tai sairastaa tarttuvaa sukupuolitautia.

Osapuolten taloudellisilla olosuhteilla ei ole vaikutusta loukkauksesta aiheutuneen kärsimyksen määrään. Niitä ei siten tulisi ottaa huomioon harkittaessa, mikä määrä korvaukseksi on tuomittava. Kärsimyksestä tuomittavan korvauksen kohtuusperusteiseen sovitteluun sovellettaisiin vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 2 momenttia.

7 §. Pykälässä säädettäisiin henkilöön kohdistuvien vahinkojen perusteella suoritettavien korvausten suorittamistavasta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ansionmenetyksestä ja elatuksen menetyksestä suoritettavien korvausten suorittamistavasta. Momentti koskisi vain vastaisuudessa aiheutuvia eli korvauksen määräämishetken jälkeeseen aikaan kohdistuvia menetyksiä. Korvaus ansionmenetyksestä tai elatuksen menetyksestä, joka kohdistuu korvauksen määräämis-

tä edeltävään aikaan, määrättäisiin yleensä maksettavaksi kertasuorituksena, jolloin kertakorvaukseen sisältyvät erät, kuten ansionmenetyksen kuukausipalkkaerät, voitaisiin ottaa huomioon määrättäessä korvaukselle viivästyskorkoa.

Ansionmenetyksellä tarkoitettaisiin momentissa 2 §:n 2 kohdan, 2 d §:n ja 4 b §:n nojalla korvattavia ansionmenetyksiä. Momentti koskisi myös niitä ansionmenetyksiä, joista on erityissäännökset 2 b §:ssä. Korvauksella elatuksen menetyksestä tarkoitettaisiin 4 §:n nojalla suoritettavia korvauksia.

Pääsääntönä olisi momentin ensimmäisen virkkeen mukaan, että korvaus ansionmenetyksestä tai elatuksen menetyksestä määrättäisiin maksettavaksi toistuvina suorituksina. Useimmiten olisi tarkoituksenmukaista määrätä korvaus maksettavaksi kuukausittain. Maksuvälin määrääminen jätettäisiin kuitenkin tapauskohtaisen harkinnan varaan.

Jos vahingonkorvaukseen oikeutetun nettämän ansiotulon määrä, elatuksen tarve tai muut jatkuvan korvauksen määräämiseen vaikuttavat olosuhteet ovat eri aikoina erilaiset, korvaus on määrättävä sen mukaisesti. Korvaus määrätään siis tällöin eri ajanjaksojen osalta erisuuruiseksi.

Momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan korvaus ansionmenetyksestä tai elatuksen menetyksestä voitaisiin kuitenkin edellä esitetystä pääsäännöstä poiketen määrätä maksettavaksi kokonaan tai osittain kertasuorituksena kahdenlaisissa tapauksissa.

Ensiksikin kertakorvauksen määrääminen tulisi kysymykseen, jos se olisi korvausvelvollisen varallisuusolot huomioon ottaen tarpeen vahinkoa kärsineen korvaussaatavan turvaamiseksi. Tällä tarkoitettaisiin tapauksia, joissa korvausvelvollisen taloudellinen asema on epävakaa tai on muutoin pelättävissä, ettei hän vastaisuudessa kykene huolehtimaan korvauksen maksamisesta, mutta korvausta määrättäessä hänellä on kertamaksuun tarvittavat varat. Säännöstä voitaisiin soveltaa myös silloin, kun on olemassa vaara, että korvausvelvollinen kätkee, hävittää tai luovuttaa omaisuuttaan taikka menettelee muulla sellaisella tavalla, joka vaarantaa vahinkoa kärsineen tosiasialliset mahdollisuudet saada korvausta. Säännöksen soveltaminen voisi käytännössä tulla kysymykseen esimerkiksi

silloin, kun elatusvelvollisen surmannut henkilö, jolla on varallisuutta, tuomitaan pitkään ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja hänet velvoitetaan suorittamaan korvausta elatusten menetyksestä surmansa saaneen lapsille.

Korvausvelvollisen varallisuusoloilla tarkoitettaisiin säännöksessä myös hänen ottamaansa vastuuvakuutusta. Jos on esimerkiksi pelättävissä, että vastuuvakuutuksen enimmäismäärän täytyminen johtaa siihen, että vahinkoa kärsinyt ei tosiasiallisesti saisi vasta myöhemmin erääntyviä toistuvaiskorvauksia, korvaus voitaisiin määrätä maksettavaksi kertasuorituksena. Tätä harkittaessa olisi kuitenkin otettava huomioon kertasuorituksen maksamisen vaikutus muiden saman vastuuvakuutuksen perusteella korvauksia mahdollisesti saavien henkilövahingon kärsineiden asemaan.

Asiayhteydestä johtuu, että säännöksessä tarkoitettaisiin vahinkoa kärsineellä myös 2 d §:n nojalla korvaukseen oikeutettua henkilövahingon kärsineen läheistä.

Toiseksi kertakorvauksen määrääminen tulisi kysymykseen, jos se olisi korvauksen määrä huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Kertasuorituksina voitaisiin määrätä maksettaviksi sellaiset perusteeltaan jatkuvat, mutta kokonaisuutensa vähäiset korvaukset, joiden osalta kertakorvaus ei muodostaisi korvausvelvolliselle merkittävää taloudellista rasitusta. Säännöksen mukaisessa tarkoituksenmukaisuusharkinnassa olisi kiinnitettävä huomiota toistuvien korvausten hallinnoinnista ja suorittamisesta aiheutuviin kustannuksiin.

Harkittaessa, määrätäänkö ansionmenetykskorvaus maksettavaksi kertasuorituksena, olisi otettava huomioon korvauksen suorittamistavan vaikutus korvauksen verotukselliseen kohteluun. Vahingonkorvaus on tuloverolain (1535/1992) 78 §:n mukaan veronalainen tulo, jos se on saatu veronalaisen tulon sijaan. Verotuksen progressiivisuudesta johtuen yhdellä kertaa suoritettavan ansionmenetykskorvauksen verotuksellinen kohtelu on yleensä ankarampi kuin toistuvina korvauksina suoritettavan korvauksen. Tämän vuoksi ansionmenetykskorvaus olisi yleensä aiheellista määrätä maksettavaksi kertasuorituksena vain korvaukseen oikeutetun sitä vaatiessa. Tästä voitaisiin kuitenkin poiketa,

jos kysymys on määrältään niin vähäisestä korvauksesta, ettei korvauksen suorittamistavasta johtuvalla erolla korvauksen verotuksellisessa kohtelussa voida katsoa olevan korvaukseen oikeutetulle merkitystä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta ja pysyvästä haitasta suoritettavien korvausten suorittamistavasta.

Kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta määrättäisiin aina maksettavaksi kertakorvaus.

Pysyvästä haitasta määrättäisiin pääsääntöisesti maksettavaksi kertakorvaus. Momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan korvaus pysyvästä haitasta voitaisiin kuitenkin määrätä kokonaan tai osittain maksettavaksi toistuvina suorituksina, jos se olisi aiheellista ottaen huomioon vahinkoa kärsineen olosuhteet, korvauksen määrä ja korvausvelvollisen varallisuusolot. Korvauksen suorittamistavan valinta perustuisi mainittujen seikkojen pohjalta tapahtuvaan kokonaisharkintaan.

Vahinkoa kärsineen olosuhteet voisivat puoltaa korvauksen määräämistä maksettavaksi toistuvina suorituksina esimerkiksi silloin, kun kysymyksessä on pysyvästi tajuton vammautunut tai pysyvästi laitoshoidossa oleva vaikean aivovamman saanut vanhus. Tällaisissa tilanteissa saattaa nimittäin olla niin, että kertakorvauksella ei tosiasiaa mitenkään voitaisi parantaa vahinkoa kärsineen tilannetta.

Mitä suuremmasta korvauksesta on kysymys, sitä useammin olisi perusteltua määrätä korvaus maksettavaksi toistuvina suorituksina. Tarkoituksena olisi, että määrältään vain huomattavan suuret korvaukset määrättäisiin maksettaviksi toistuvina suorituksina. Esimerkiksi joidenkin tuhansien eurojen määräinen korvaus tulisi pääsääntöisesti määrätä maksettavaksi kertasuorituksena.

Pyrkimys välttää korvausvelvollisen taloudellisen aseman raunioitumisen korvausvastuun seurauksena saattaa yksittäistapauksessa puoltaa korvauksen määräämistä maksettavaksi toistuvina suorituksina. Kertakorvauksen määrääminen olisi kuitenkin yleensä perusteltua, jos se olisi korvausvelvollisen varallisuusolot huomioon ottaen aiheellista vahinkoa kärsineen korvaussaatavan turvaamiseksi sellaisissa tapauksissa, joita tarkoite-

taan 1 momentin jälkimmäisen virkkeen säännöksessä.

Pykälän 3 momentin mukaan korvaus kärsimyksestä 4 a tai 6 §:n nojalla määrättäisiin aina maksettavaksi kertasuorituksena.

Pykälään ei ole katsottu tarpeelliseksi ehdottaa otettavaksi säännöstä sairaanhoitokustannuksista ja muista kuluista suoritettavien korvausten suorittamistavasta. Korvaukset sairaanhoitokustannuksista ja muista kuluista perustuvat pääsääntöisesti todellisiin kustannuksiin, jotka vahinkoa kärsinyt on korvausta vaatiessaan jo suorittanut tai joista muutoin voidaan esittää riittävä näyttö. Yleensä vain kertakorvaus tulee siten kysymykseen. Samasta syystä pykälään ei ole katsottu tarpeelliseksi ehdottaa otettavaksi säännöstä myöskään hautauskustannuksista suoritettavan korvauksen suorittamistavasta. Kulukorvausten jättämisellä nimenomaisen sääntelyn ulkopuolelle ei ole tarkoitettu estää määräämistä korvausta esimerkiksi jatkuvista sairaanhoitokustannuksista maksettavaksi toistuvina suorituksina. Korvauksen suorittamistavasta päätettäessä voitaisiin soveltuvin osin ottaa huomioon 1 momentissa säädetyt perusteet.

8 §. Pykälässä säädettäisiin henkilövahingon johdosta suoritettavien korvausten tarkistamisesta muuttuneiden olosuhteiden perusteella. Pykälän mukaan voitaisiin muuttaa 2, 2 d, 4 tai 4 b §:n perusteella suoritettavia korvauksia. Pykälään ei ole otettu viittausta 2 b §:ään, koska myös alle 18-vuotiaana vammautuneelle henkilölle suoritettavan ansionmenetykskorvauksen määrääminen perustuu 2 §:n 2 kohtaan. Hautauskustannuksista tai kärsimyksestä suoritettavaa korvausta ei voitaisi muuttaa pykälän nojalla.

Pykälän 1 momentin nojalla toistuvina suorituksina maksettavan vahingonkorvauksen määrää voitaisiin joko korottaa tai alentaa. Lisäksi voitaisiin muuttaa toistuvina suorituksina maksettavan korvauksen suorittamistapaa siten, että korvaus määrättäisiin tulevaisuudessa erääntyvien toistuvien suorituksen asemesta maksettavaksi kertasuorituksena. Vaatimuksen toistuvina suorituksina maksettavan korvauksen määrän tai suorittamistavan muuttamisesta voisi esittää sekä korvaukseen oikeutettu että korvausvelvolliseksi alun perin tuomittu tai tämän sijaan tul-

lut. Korvauksen määrän alentaminen voisi merkitä myös korvausvelvollisuuden poistamista kokonaan, jos muutoksen perusteena oleva olosuhteiden muutos tätä edellyttäisi.

Kertasuorituksena maksettavaksi määrättyä korvausta voitaisiin pykälän nojalla vain korottaa. Samalla olisi tarvittaessa mahdollista muuttaa myös korvauksen suorittamistapaa. Korvausvelvollinen voitaisiin siis aikaisemmin vahvistetun kertakorvauksen lisäksi velvoittaa vastaisuudessa suorittamaan korvausta toistuvina suorituksina.

Säännös, jonka mukaan kertakorvausta ei voida kysymyksessä olevan pykälän nojalla alentaa, ei estäisi alentamasta kertakorvausta muulla perusteella. Kertakorvauksen alentaminen voisi tulla kysymykseen esimerkiksi soviteltaessa vahingonkorvausta koskevaa sopimusta varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 36 §:n nojalla.

Korvauksen muuttamisen edellytyksenä olisi, että korvauksen määräämisen perusteena olleet olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet sen jälkeen, kun korvaus on tuomiolla vahvistettu tai siitä on sovittu. Korvauksen määräämisen perusteena olleilla olosuhteilla tarkoitetaan niitä korvauksen määräämisen kannalta välittömästi merkityksellisiä oikeustositiseikkoja, joihin aikaisempi tuomio tai sopimus on perustunut. Tällaisia ovat esimerkiksi vahinkoa kärsineen terveydentilaan, työkykyyn tai elatuksen tarpeeseen liittyvät seikat. Korvauksen muuttaminen tullee käyntiin useimmiten tarpeelliseksi sen vuoksi, että korvaus on jouduttu määräämään tiettyjen näiden olosuhteiden vastaista kehitystä koskevien oletusten perusteella ja nämä oletukset ovat myöhemmin osoittautuneet olennaisesti virheellisiksi. Esimerkiksi korvaus ansionmenetyksestä on saatettu määrätä olettaen, että vahinkoa kärsinyt ei saamansa vamman vuoksi kykene lainkaan palaamaan työelämään, mutta myöhemmin käy ilmi, että hän on kuntoutunut työkykyiseksi.

Jo korvausta vahvistettaessa ennakoitavissa ollut muutos olosuhteissa ei oikeuttaisi sittemmin muuttamaan vahvistettua korvausta, vaikka muutos sinänsä sattuisikin tuomion antamisen tai sopimuksen tekemisen jälkeen. Jos esimerkiksi jatkuvaa korvausta tuomittaessa tai siitä sovittaessa on tiedossa, että korvauksen määräämiseen vaikuttavat olosuh-

teet ovat eri aikoina erilaiset, on korvaus jo alun perin määrättävä sen mukaisesti. Tällainen jo korvausta määrättäessä tiedossa ollut olosuhteiden vaihtelu ei siten muodostaisi perustetta muuttaa korvausta pykälän nojalla. Esimerkiksi nuorena henkilönä pysyvästi työkyvyttömäksi tullee henkilölle olisi jo alun perin määrättävä korvaus ansionmenetyksestä ottaen huomioon hänen todennäköinen ansiotason kehityksensä iän myötä. Alun perin määrätty korvausta ei voitaisi pykälän nojalla myöhemmin muuttaa pelkästään sillä perusteella, että vahinkoa kärsineen ansiotassossa voitaisiin olettaa tapahtuneen iän myötä muutoksia.

Ehdotetusta pykälästä huolimatta pääsääntönä olisi edelleen, että vahingonkorvausta koskevaa sopimusta tai tuomiota ei myöhemmin muuteta. Korvauskysymys voitaisiin ottaa uudelleen harkittavaksi vain poikkeuksellisesti. Tätä ilmentää ehdotetussa säännöksessä oleva edellytys, jonka mukaan olosuhteiden olisi tullut muuttua olennaisesti. Olennaista olosuhteiden muutosta saattaisi merkitä esimerkiksi se, että ansionmenetykskorvauksen saajan työkyky merkittävästi paranee tai huononee verrattuna siihen, mitä korvausta määrättäessä on pidetty todennäköisenä. Olennaista olosuhteiden muutosta saattaisi merkitä myös se, että henkilövahingosta aiheutuva pysyvä haitta korvauksen määrittämisen jälkeen lisääntyy ja myöhemmin vakiintuu tasolle, joka merkitsee selvästi alun perin oletettua vaikeampaa pysyvää haittaa. Elatuksen menetyksestä maksettavan korvauksen lakkauttamiseen tai alentamiseen oikeutavaa olennaista olosuhteiden muutosta saattaisi yksittäistapauksessa merkitä esimerkiksi se, että puolisonsa kuoleman johdosta korvaukseen oikeutettu leski solmii uuden avioliiton tai avoliiton ja että hän ei tämän vuoksi enää tarvitse elatukseensa aikaisemmin tuomittua tai sovitua elatusapua.

Olennaisuusvaatimus merkitsisi sitä, että kaikki ennakoimattomaan muutokset eivät ilman muuta oikeuttaisi korvauksen muuttamiseen. Esimerkiksi se, että henkilövahingon kärsineelle joudutaan vielä korvauksen määrittämisen jälkeen tekemään jokin uusi leikkaus tai että hänelle aiheutuu jokin yllättävä komplikaatio, ei automaattisesti oikeuttaisi korottamaan kivusta ja särystä sekä muusta

tilapäisestä haitasta määrättyä korvausta pykälän nojalla. Muutoksen olennaisuutta olisi harkittava suhteessa korvausta määrättäessä tiedossa ja ennakoitavissa olleeseen tilanteeseen. Korvauksen muuttaminen voisi tulla kysymykseen ainakin tilanteessa, jossa korvausta alun perin määrättäessä vähäisenä pidetystä henkilövahingosta myöhemmin seuraa vakava komplikaatio, esimerkiksi vähäisestä avohaavasta vaikea ja pitkäkestoinen infektio.

Korvauksen muuttamiseen voisi johtaa myös korvausvelvollisen olosuhteissa tapahtunut olennainen muutos. Jos vahingon aiheuttajan maksettavaksi tuomittuja korvauksia on esimerkiksi soviteltu hänen varattomuutensa vuoksi ja hänen varallisuusoloissaan tapahtuu tuomion antamisen jälkeen olennainen ja ennalta arvaamaton muutos parempaan, kysymys korvauksen määrästä voitaisiin ottaa uudelleen harkittavaksi. Pelkästään korvausvelvollisen tavanomainen ansiotason kehitys ei kuitenkaan mahdollistaisi korvauksen muuttamista. Jos korvausvelvollisuutta alun perin määrättäessä on poikettu täydestä korvauksesta vahingon aiheuttajan nuoruuden perusteella, olennaisena olosuhteiden muutoksena ei voitaisi pitää sitä, että vahingon aiheuttaja aikuistuu, valmistuu ammattiin ja alkaa saada ansiotuloja.

Korvausvelvollisen olosuhteissa tapahtunut olennainen muutos saattaisi johtaa myös toistuvina korvauksina suoritettavan vahingonkorvauksen alentamiseen. Tämä saattaisi tulla kysymykseen esimerkiksi tilanteessa, jossa korvausta määrättäessä maksukykyinen korvausvelvollinen on tuomittu maksamaan määrältään huomattavaa korvausta ansionmenetyksestä tai elatuksen menetyksestä, mutta hänen maksukykynsä tuomion antamisen jälkeen hänestä riippumattomista syistä olennaisella tavalla pysyvästi heikkenee sairauden, vamman tai muun vastaavan seikan vuoksi. Korvauskysymystä uudelleen harkittaessa voitaisiin korvauksen määrää sovitella 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesti.

Korvauksen määrän tai sen suorittamistavan muuttaminen olosuhteiden olennaisen muutoksen perusteella olisi harkinnanvaraista. Jos korvauksen määrittämisen perusteena olleissa olosuhteissa on tapahtunut olennaisia muutoksia, mutta niiden vaikutus korvauksen

määrään olisi vähäinen, ei korvauksen muuttaminen yleensä olisi aiheellista. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun olosuhteissa on korvauksen määrittämisen jälkeen tapahtunut useita eri suuntiin vaikuttavia muutoksia. Toisaalta olosuhteiden olennaiseen muutokseen ei välttämättä tarvitsisi johtaa korvauksen muuttamiseen esimerkiksi tilanteessa, jossa korvauksen korottaminen muodostuisi korvausvelvollisen maksukykyyn nähden kohtuuttomaksi. Lain 2 luvun 1 §:n 2 momentissa luetellut perusteet ilmentävät niitä seikkoja, joihin tulisi soveltuvin osin kiinnittää huomiota arvioitaessa, olisiko korvauksen muuttaminen yksittäistapauksessa kohtuullista.

Pykälä ei koskisi uuden korvausvaatimuksen esittämistä sellaisen vahingon johdosta, josta aikaisemmassa oikeudenkäynnissä tai sopimuksessa ei ole lainkaan ollut kysymys. Jos ensimmäisessä oikeudenkäynnissä on esimerkiksi vaadittu korvausta vain kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, siinä annettu tuomio ei estäisi uudessa oikeudenkäynnissä vaatimasta erikseen korvausta pysyvistä haitasta. Pykälä ei myöskään koskisi uuden korvausvaatimuksen esittämistä sellaisesta vahingosta, jota koskeva vaatimus on aikaisemmassa oikeudenkäynnissä hylätty ennenaikaisena.

Mahdollisuus muuttaa sovittua vahingonkorvausta ehdotetun erityissäännöksen nojalla ei sulkisi pois mahdollisuutta sovitella korvauksesta tehtyä sopimusta varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 36 §:n nojalla. Käytännössä vahingonkorvauksen muuttaminen ehdotetun pykälän nojalla tullee kuitenkin kysymykseen useammin kuin korvauksen sovittelu.

Ehdotetun säännöksen ja lainvoiman saaneen tuomion purkamista koskevan säännöksen soveltamisalat sulkisivat toisensa pois. Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan lainvoiman saanut tuomio riita-asiassa voidaan purkaa muun ohella siinä tapauksessa, että vedotaan sellaiseen uuteen seikkaan, jonka esittäminen olisi todennäköisesti johtanut toiseen lopputulokseen. Niin sanottu jälkisattumus eli vasta tuomion antamisen jälkeen ilmennyt uusi seikka ei kuitenkaan oikeuta tuomion purkamiseen. Sen sijaan se saattaisi muodostaa pe-

rusteen tuomitun vahingonkorvauksen muuttamiseen ehdotetun pykälän nojalla. Ennen alkuperäisen korvaustuomion antamista sattunut olosuhteiden muutos ei puolestaan muodostaisi perustetta tuomitun vahingonkorvauksen muuttamiseen ehdotetun pykälän nojalla, mutta saattaisi olla peruste tuomion purkamiseen oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 7 §:n 1 momentin nojalla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin toistuvina suorituksina maksettavaa korvausta koskevan muutoksen voimaantulosta. Pääsääntöisesti tällainen muutos tulisi voimaan vasta tuomion antamispäivästä lukien. Poikkeuksellisesti muutos voitaisiin kuitenkin määrätä tulemaan voimaan takautuvasti, aikaisintaan kuitenkin korvauksen muuttamista koskevan kanteen vireille tulosta lukien.

Harkittaessa, määrätäänkö muutos tulemaan voimaan takautuvasti, olisi otettava huomioon vahingon aiheuttajan ja vahinkoa kärsineen varallisuusolot sekä muut olosuhteet. Määrättäessä korvaus lakkaamaan tai alennettaessa korvauksen määrää olisi erityisesti pyrittävä välttämään sitä, että vahinkoa kärsineen velvollisuus palauttaa hänen kanteen vireille tulon jälkeen saamiaan korvauksia muodostuisi kohtuuttomaksi. Jos tilanteeseen liittyy esimerkiksi oikeuden väärinkäyttöä, kuten korvauksen selvän lakkaamisperusteen salaaminen korvausvelvolliselta, palautusvelvollisuus olisi kuitenkin perusteltua määrätä täysimääräisenä.

7 luku. Erinäisiä säännöksiä

3 §. Pykälä koskee aineettomasta vahingosta suoritettavan korvauksen raukeamista vahinkoa kärsineen kuoltua. Pykälän sisältöä ehdotetaan tarkistettavaksi.

Oikeus korvaukseen aineettomasta vahingosta vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n 3 ja 4 kohdan, 4 a §:n ja 6 §:n 1 momentin nojalla on varallisuus oikeus, joka pääsääntöisesti siirtyy vahinkoa kärsineen oikeudenomistajille tämän kuoltua. Ehdotuksen mukaan oikeus aineettomasta vahingosta suoritettavaan korvaukseen kuitenkin raukeaisi, jos vahinkoa kärsinyt kuolee ennen korvausvaatimuksen esittämistä. Niissä tapauksissa, joissa oikeus korvaukseen perustuu 5 luvun 4 a §:ään, vahinkoa kärsineellä tarkoitetaan

sitä henkilöä, jolle on aiheutunut lainkohdassa tarkoitettua kärsimystä hänen läheisensä kuoleman vuoksi.

Pykälä koskee vain aineettomasta vahingosta suoritettavia korvauksia. Oikeus korvaukseen taloudellisista menetyksistä siirtyisi, kuten nykyisinkin, vahinkoa kärsineen oikeudenomistajille tämän kuoltua. Samoin siirtyisi oikeudenomistajille oikeus korvaukseen sellaisesta aineettomasta vahingosta, jota koskeva korvausvaatimus oli esitetty ennen vahinkoa kärsineen kuolemaa.

Pykälään ehdotettu muutos merkitsisi sitä, että oikeus korvaukseen aineettomasta vahingosta raukeaisi vahinkoa kärsineen kuoltua nykyistä harvemmissä tilanteissa. Korvaussaatavan siirtyminen vahinkoa kärsineen oikeudenomistajille ei enää riippuisi siitä usein sattumanvaraisesta seikasta, onko vahinkoa kärsinyt ehtinyt ennen kuolemaansa panna vireille korvauskanteen. Riittävää olisi, että vahinkoa kärsinyt on esittänyt sitä koskevan korvausvaatimuksen.

Pykälässä tarkoitettu korvausvaatimus voitaisiin esittää vapaamuotoisesti. Suullisesti esitetty vaatimus olisi riittävä. Korvausta vaativan olisi kuitenkin tarvittaessa kyettävä osoittamaan, että korvausvaatimus on esitetty ennen vahinkoa kärsineen kuolemaa.

Korvausvaatimus olisi tullut esittää joko korvausvelvolliselle itselleen tai jollekulle, joka edustaa tätä. Jos vahinkoa kärsineellä on vakuutuslainsäädännön (543/1994) 67 §:n m- ja n-luvuilla oikeus vaatia korvausta suoraan korvausvelvolliselle vastuuvakuutuksen myöntäneeltä vakuutusyhtiöltä, korvauksen raukeamisen estäisi myös korvausvaatimus, joka on esitetty vastuuvakuutuksen myöntäneelle vakuutusyhtiölle. Riittävänä korvausvaatimuksen esittämisenä olisi pidettävä myös korvauskanteen vireillepanoa riippumatta siitä, onko haastehakemus ehditty antaa tiedoksi korvausvelvolliselle ennen vahinkoa kärsineen kuolemaa.

Korvausvaatimuksen sisällön suhteen ei olisi asetettava korkeita vaatimuksia. Riittävää olisi, että vahinkoa kärsinyt tai hänen edustajansa olisi ennen vahinkoa kärsineen kuolemaa vaatinut korvausta yksilöidystä henkilöön kohdistuvasta vahingosta. Vaikka korvausta ei olisi erikseen nimenomaisesti vaadittu aineettomasta vahingosta, korvaus-

vaatimuksen voitaisiin pääsääntöisesti katsoa sisältävän myös tällaisen vaatimuksen. Tilannetta olisi luonnollisesti arvioitava toisin, jos vahinkoa kärsinyt tai hänen edustajansa olisi nimenomaisesti ilmoittanut, ettei korvausta vaadita aineettomasta vahingosta. Korvausvaatimuksen määrällistä yksilöintiä ei edellytettäisi.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Pykälän 1 momentissa on tavanomainen voimaantulosäännös.

Lakia sovellettaisiin pykälän 2 momentin mukaan lain voimaantulon jälkeen tehdystä teosta tai laiminlyönnistä aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Lakia sovellettaisiin myös sellaisiin ennen lain voimaantuloa alkaneisiin laiminlyönteihin, jotka jatkuvat lain voimaantulon jälkeen. Ratkaisevaa soveltamisen kannalta olisi siis laiminlyönnin päättymishetki. Sama koskisi tekoja, jotka ovat jatkuvaluonteisia. Vahingon ilmenemishetkellä ei olisi lain soveltumisen kannalta merkitystä.

Pääsäännöstä poiketen ehdotettua 8 §:ää, joka koskee korvausten tarkistamista muutuneiden olosuhteiden perusteella, voitaisiin kuitenkin soveltaa taannehtivasti. Sen nojalla voitaisiin siten tarkistaa myös korvauksia, jotka perustuvat ennen lain voimaantuloa tehdystä teosta tai laiminlyönnistä aiheutuneeseen vahinkoon. Tällöin vahingonkorvauslain 5 luvun säännöksiä sovellettaisiin luonnollisesti siinä muodossa kuin ne olivat ennen nyt ehdotettavien muutosten voimaantuloa.

1.2. Liikennevakuutuslaki

6 §. Pykälässä säädetään liikennevahingon johdosta suoritettavan korvauksen sisällöstä. Korvaus määrättäisiin pykälän 1 momentin mukaan soveltaen vahingonkorvauslain 5 luvun 2—5, 7 ja 8 §:n sekä 7 luvun 3 §:n säännöksiä. Sovellettaviksi tulisivat siis myös vahingonkorvauslakiin lisättäväksi ehdotetut säännökset korvauksen määräytymisen perusteista (5 luvun 2 a—2 c §) sekä korvattavista vahingoista (5 luvun 2 d § ja 4 b §). Myös korvausten suorittamistapa kerta- tai toistuvaissuorituksena sekä korvauksen mää-

rän tai suorittamistavan muuttaminen olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella olisi aiheellista olla yhtenevä vahingonkorvauslakiin ehdotetun järjestelmän kanssa. Samalla säännöksen kieliasua jonkin verran ajanmukaistettaisiin.

Pykälän 2 momentti, jossa on tarkentavia määräyksiä henkilövahingon korvauksen määräytymisestä, ehdotetaan kumottavaksi. Koska vastaava sääntely ehdotetaan nyt sisällytettäväksi vahingonkorvauslain 5 luvun 7 ja 8 §:ään, ei 2 momentin säännös ole enää tarpeellinen.

Ehdotetun siirtymäsäännöksen mukaan *h*-kia sovellettaisiin korvattaessa vahinkoa, joka on aiheutunut moottoriajoneuvon käyttämisestä liikenteeseen lain voimaantulon jälkeen. Jos esimerkiksi liikenneonnettomuus on tapahtunut ennen lain voimaantuloa, siinä aiheutuneen henkilövahingon korvaamista olisi siten arvioitava aikaisemman lain nojalla, vaikka vahinko ilmeni vasta ehdotetun lain voimaantulon jälkeen.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 8 §:ää ehdotetaan liikennevahinkoasioissa sovellettavaksi taannehtivasti siltä osin kuin on kysymys kertakorvauksena maksettavaksi määrätyn korvauksen korottamisesta olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella. Voimassa oleva liikennevahinkolain 6 §:n 2 momentti ei sanamuotonsa mukaan koske kertakorvausten muuttamista, vaikka liikennevakuutuskäytännössä onkin yksittäistapauksissa maksettu lisäkorvauksia liikennevahinkovamman olennaisesti pahentuessa. On perusteltua, että vahinkoa kärsineen oikeus vedota olennaisesti muuttuneisiin olosuhteisiin myös ennen lain voimaantuloa tuomitun tai sovitun kertakorvauksen osalta turvataan laissa. Jos korvaus on ennen lain voimaantuloa tuomittu tai sovittu maksettavaksi toistuvina suorituksina, korvauksen muuttamisen edellytyksiä olisi jatkossakin arvioitava nyt kumottavaksi ehdotettavan liikennevakuutuslain 6 §:n 2 momentin nojalla.

1.3. Potilasvahinkolaki

3 §. *Korvauksen määrääminen.* Pykälässä säädetään potilasvahingon johdosta suoritettavan korvauksen sisällöstä Pykälän mukaan korvaus määrättäisiin soveltaen ensinnäkin

vahingonkorvauslain 5 luvun 2—4 §:n säännöksiä. Korvattavat vahingot ja korvausten määräämisen perusteet täsmentyisivät vahingonkorvauslain muuttamisen johdosta. Lisäksi pykälässä viitattaisiin vahingonkorvauslain 5 luvun 7 ja 8 §:n säännöksiin, sillä ei ole perusteltua, että potilasvahinkolain mukainen korvausjärjestelmä poikkeaisi tältä osin vahingonkorvauslain järjestelmästä. Muutoin pykälän sisältöä ei muutettaisi.

Ehdotetun siirtymäsäännöksen mukaan *h*-kia sovellettaisiin sellaisen vahingon korvaamiseen, joka on aiheutunut lain voimaantulon jälkeen annetusta terveyden- tai sairaanhoidosta. Ehdotus noudattaa potilasvahinkolain soveltamisalasäännöksen muotoilua ja ottaa vahingonkorvauslain muutosehdotuksessa käytettyä muotoilua paremmin huomioon potilasvahinkolaisissa säädettyjen korvausperusteiden erityispiirteet. Siirtymäsäännöksen nojalla vahingonkorvauslain 5 luvun 8 §:n säännöstä, joka mahdollistaa korvauksen muuttamisen olennaisesti muuttuneiden olosuhteiden perusteella, voitaisiin soveltaa taannehtivasti myös potilasvahinkoasioissa.

1.4. Raideliikennevastuulaki

12 §. *Korvattava vahinko.* Pykälässä säädetään raideliikennevahingon johdosta suoritettavan korvauksen sisällöstä. Pykälää muutettaisiin samalla tavalla ja samoista syistä kuin liikennevakuutuslain 6 §:n 1 momenttia. Koska pykälässä viitattaisiin vahingonkorvauslain 5 luvun 7 ja 8 §:n säännöksiin, ei pykälässä olisi enää tarvetta säilyttää viitasta kumottavaksi ehdotettuun liikennevakuutuslain 6 §:n 2 momenttiin.

Ehdotetun siirtymäsäännöksen mukaan *h*-kia sovellettaisiin korvattaessa vahinkoa, joka on aiheutunut raideliikenteessä lain voimaantulon jälkeen. Ratkaisevaa olisi siten vahingon aiheuttaneen tapahtuman, kuten raideliikenneonnettomuuden, ajankohta eikä se, milloin vahinko on ilmennyt.

Liikennevahinkolain muutosehdotuksen perusteluissa esitetyistä syistä vahingonkorvauslain 5 luvun 8 §:ää ehdotetaan raideliikennevahinkoasioissa sovellettavaksi taannehtivasti vain, kun on kysymys kertakorvauksen korottamisesta olosuhteiden olennai-

sen muuttumisen johdosta. Ennen lain voimaantuloa aiheutuneeseen vahinkoon perustuvan, toistuvina suorituksina maksettavaksi tuomitun tai sovitun korvauksen muuttamisen edellytyksiä olisi puolestaan jatkossakin arvioitava nyt kumottavaksi ehdotettavan liikennevakuutuslain 6 §:n 2 momentin nojalla, johon nyt voimassa olevassa raideliikennevakuutuslain 12 §:n 2 momentissa viitataan.

1.5. Laki henkilövahinkoasiain neuvottelukunnasta

1 §. *Neuvottelukunta.* Pykälässä säädettiin henkilövahinkoasiain neuvottelukunnasta sekä sen toiminnan tarkoituksesta. Oikeusministeriön yhteydessä toimivan neuvottelukunnan toiminnan tarkoituksena olisi edistää henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevan oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä. Henkilöön kohdistuneilla vahingoilla tarkoitettaisiin pykälässä vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla korvattavia henkilövahinkoja sekä luvun 4 a ja 6 §:n nojalla korvaukseen oikeuttavaa kärsimystä.

Oikeuskäytännöllä tarkoitettaisiin pykälässä henkilöön kohdistuviin vahinkoihin perustuvien korvausvaatimusten käsittelyä tuomioistuimissa, käytännössä yleisissä tuomioistuimissa ja vakuutusosoikeudessa. Korvauskäytännöllä tarkoitettaisiin henkilöön kohdistuviin vahinkoihin perustuvien korvausvaatimusten käsittelyä tuomioistuinten ulkopuolella esimerkiksi erilaisissa lautakunnissa.

Erityisten korvausjärjestelmien piirissä toimii jo nykyisin erityisiä toimielimiä, joiden tehtävänä on edistää korvauskäytännön yhtenäisyyttä omalla toimialallaan. Ehdotuksen mukaan henkilövahinkoasiain neuvottelukunta olisi henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevaa oikeus- ja korvauskäytäntöä yleisesti yhtenäistämään pyrkivä toimielin. Sen toiminnan tavoitteena olisi edistää sitä, että vahingonkorvauslakiin perustuvat korvaukset määrätään mahdollisimman yhdenmukaisesti. Neuvottelukunnan toiminnalla voisi lisäksi olla vaikutusta erityisten korvausjärjestelmien piirissä toimivien lautakuntien korvauskäytäntöä ohjaavaan toimintaan.

2 §. *Neuvottelukunnan tehtävät.* Neuvottelukunnan tehtävänä olisi pykälän 1 momentin

1 kohdan mukaan seurata henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevaa oikeus- ja korvauskäytäntöä. Tehtävänsä toteuttamiseksi neuvottelukunnan tulisi selvittää, minkä suuruisia korvauksia erityyppisistä aineettomista vahingoista yleensä määrätään tuomioistuimissa ja korvauskäytännössä. Lisäksi neuvottelukunnan tulisi jatkuvasti seurata oikeus- ja korvauskäytäntöä korvausten määrissä mahdollisesti tapahtuvien muutosten havaitsemiseksi.

Neuvottelukunnan jäsenten henkilökohtaisella asiantuntemuksella ja kokemuksella olisi luonnollisesti tärkeä merkitys oikeus- ja korvauskäytännön seuraamisen kannalta. Neuvottelukunta tarvitsisi kuitenkin riittävän henkilöstön ja muut voimavarat voidakseen suoriutua tehtävästään asianmukaisesti.

Momentin 2 kohdan mukaan neuvottelukunnan tehtävänä olisi antaa suosituksia kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta sekä kärsimyksestä suoritettavien korvausten määristä. Suositukset koskisivat siis vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n 3 ja 4 kohdan, 4 a §:n sekä 6 §:n 1 momentin nojalla suoritettavien korvausten määriä. Neuvottelukunnan antamat suositukset olisivat luonteeltaan yleisiä. Neuvottelukunta ei voisi ottaa käsiteltäväkseen yksittäisiä korvauskysymyksiä eikä antaa niitä koskevia ratkaisusuosituksia.

Tarkoituksenmukainen tapa ohjata korvauskäytäntöä saattaisi olla se, että neuvottelukunta laatisi riittävän yksityiskohtaisen luettelon erilaisista henkilöön kohdistuvien vahinkojen tyyppitapauksista ja esittäisi niihin liittyvät korvausmääräsuositukset. Korvauksia yksittäistapauksissa määrättäessä voitaisiin neuvottelukunnan vahvistamasta tyyppitapauserästä etsiä kysymyksessä olevaa yksittäistapausta läheisimmin muistuttava tyyppitapaus ja ottaa sitä koskeva korvausmääräsuositus korvauksen määräämisen lähtökohdaksi.

Tyyppitapauserästä täydentämään neuvottelukunta voisi laatia myös muunlaisia suosituksia. Tämä voisi tulla kysymykseen etenkin kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta suoritettavien korvausten ohjaamiseksi. Täydentävien suositusten keskeisenä kriteeristönä voisi olla esimerkiksi henkilövahingosta aiheutuneen teho- ja sai-

raalahoidon sekä työkyvyttömyyden kesto-
aika. Tällaiset suositukset saattaisivat soveltua
erityisesti luonteeltaan epätyypillisten henki-
lövahinkojen perusteella suoritettavien kivun
ja säryn sekä muun tilapäisen haitan korvaus-
ten ohjaamiseen.

Neuvottelukunnan harkintavalta korvausta-
son määrittämisen suhteen on tarkoitettu
suppeaksi. Neuvottelukunnan tulisi suosituksia
antaessaan ottaa lähtökohdaksi momentin
1 kohdassa tarkoitettun seurannan perusteella
saamansa selvitys henkilöön kohdistuvien aineettomien vahinkojen yleisestä korvaustasosta. Neuvottelukunnan ei tulisi suosituksia antaessaan ilman erityistä syytä poiketa oikeus- ja korvauskäytännössä yleisesti noudatetusta korvausten suuruusluokasta. Jos korvausten yleiset tasot oikeus- ja korvauskäytännössä poikkeavat toisistaan, neuvottelukunnan olisi suosituksia antaessaan ensisijaisesti kiinnitettävä huomiota oikeuskäytännössä noudatettuun yleiseen korvaustasoon. Tässä suhteessa ratkaisevaa olisi korkeimman oikeuden ennakkopäätöksistä ilmenevä käytäntö.

Neuvottelukunnan harkintavallan sidonnaisuus oikeus- ja korvauskäytännössä noudatettuihin yleisiin korvaustasoihin ei merkitsisi sitä, etteikö neuvottelukunta esimerkiksi voisi suosituksia antaessaan olla ottamatta huomioon sellaisia alempien oikeusasteiden yksittäisiä korvausratkaisuja, jotka eivät ole sopusoinnussa yleisen oikeus- ja korvauskäytännön kanssa. Neuvottelukunta voisi myös esimerkiksi jonkin vammatyypin tosiasiallisista vaikutuksista saadun uuden lääketieteellisen tutkimustiedon pohjalta arvioida uudelleen kyseisenlaisten vammojen perusteella suoritettavien korvausten määriä. Tällöinkin uuden suosituksen antamisen lähtökohtana tulisi kuitenkin olla kyseisenlaisen vamman kanssa samaa haitta-astetta merkitsevien vammojen perusteella yleensä määrätyt korvaukset.

Neuvottelukunnan tehtäviin ei kuuluisi korvausmääräsuositusten muuttaminen neuvottelukunnan itsensä tekemien oikeuspoliittisten uudelleenarviointien perusteella. Neuvottelukunnan tulisi kuitenkin havaitessaan oikeuskäytännössä tällaista uudelleenarviointia ottaa se huomioon uusia suosituksia antaessaan. Esimerkiksi oikeuskäytännössä ta-

pahtuneen muutoksen tietyytyypisistä henkilöön kohdistuvista loukkauksista suoritettavien kärsimyskorvausten määrissä tulisi siten vaikuttaa myös neuvottelukunnan tältä osin antaman suosituksen sisältöön. Neuvottelukunnan tulisi lisäksi huolehtia siitä, että sen antamat suositukset pysyisivät lääketieteellisen tietämyksen suhteen ajan tasalla. Samoin neuvottelukunnan tulisi huolehtia siitä, että sen korvausmääriä koskevat suositukset pysyisivät rahan arvon kehityksen suhteen asianmukaisina. Neuvottelukunnan tulisi siis tehdä suosituksiin inflaation edellyttämät tarkistukset. Tarkoituksenmukaista olisi, että neuvottelukunta julkaisisi uuden, ajan tasalle saatetun suosituksen esimerkiksi vuosittain.

Neuvottelukunnan suositukset eivät olisi tuomioistuinta tai muuta korvausasian ratkaisijaa sitovia. Koska neuvottelukunnan toiminnan nimenomaisena tarkoituksena olisi tukea pyrkimystä yhtenäiseen oikeus- ja korvauskäytäntöön, on kuitenkin perusteltua lähteä siitä, että suosituksia yleensä noudatettaisiin, jollei yksittäistapauksessa olisi erityisiä perusteita muunlaiseen ratkaisuun.

Vahingonkorvausta koskevassa asiassa sovinto on sallittu. Neuvottelukunnan korvausmääriä koskeva suositus ei siten estäisi sopimasta suosituksesta poikkeavasta vahingonkorvauksesta. Sopimukseen pääseminen korvausten määristä voisi kuitenkin olla suositusten ansiosta helpompaa.

Neuvottelukunnan perustamisesta huolimatta korkeimman oikeuden tehtävänä olisi edelleen ylintä tuomiovaltaa riita-asioissa käyttävänä tuomioistuimena ennakkoratkaisuillaan ohjata aineettomien vahinkojen korvauskäytäntöä ja korvaustasoa. Neuvottelukunnan tehtävästä poiketen korkeimman oikeuden tehtävän korvauskäytännön ja korvaustason ohjaamisessa voidaan katsoa keskityvän sen määrittämiseen, millainen korvaustaso on oikeuspoliittisesti hyväksyttävä. Tästä seuraa, että korkeimman oikeuden tehtävänä olisi ohjata aineettomien vahinkojen korvaustasoa myös neuvottelukunnan suosituksista riippumatta. Jos korkein oikeus antaisi aineettoman vahingon korvaustasoa koskevia ennakkoratkaisuja, jotka poikkeaisivat neuvottelukunnan suosituksista, neuvottelukunnan tulisi ottaa ennakkoratkaisut huomioon uusia suosituksia antaessaan.

Momentin 3 kohdan nojalla neuvottelukunta voisi tehdä tarpeellisiksi katsomiaan aloitteita henkilöön kohdistuneiden vahinkojen korvaamista koskevissa kysymyksissä. Aloitteiden tulisi kuitenkin liittyä neuvottelukunnan toiminnan tarkoituksena olevaan oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyden edistämiseen. Aloitteet voisivat koskea esimerkiksi lainsäädännön selkeyttämistä. Säännöksen nojalla neuvottelukunta voisi tehdä aloitteita myös muissa kuin aineettomien vahinkojen korvaamista koskevissa kysymyksissä.

Pykälän 2 momentin mukaan neuvottelukunnalla olisi salassapitosäännösten ja -määräysten estämättä oikeus pyynnöstä saada maksutta käyttöönsä kaikki aineettoman vahingon korvaamista koskevat liikennevahinko- potilasvahinko- ja rikosvahinkolautakunnan lausunnot sekä tuomioistuinten tuomiot perusteluineen. Salassapitosääntelystä poikkeaminen on välttämätöntä, jotta neuvottelukunta voi tehokkaasti seurata oikeus- ja korvauskäytäntöä. Esimerkiksi seksuaalirikoksia koskevat tuomiot julistetaan nimittäin usein salaisiksi lukuun ottamatta tuomiolauselmaa, jonka perusteella ei ole mahdollista luotettavasti arvioida korvauksen määräämiseen vaikuttaneita seikkoja. Myös lautakuntien lausunnot voivat sisältää neuvottelukunnan tehtävän hoitamisen kannalta merkityksellisiä, lähtökohtaisesti salassapidettäviä tietoja.

3 §. *Neuvottelukunnan kokoonpano.* Jotta neuvottelukunnan työskentely voisi sujua mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla, neuvottelukunnan kokoonpanon tulisi olla suhteellisen suppea. Pykälän 1 momentin mukaan neuvottelukunnassa olisi puheenjohtaja ja kuusi jäsentä.

Pykälän 2 momentin mukana valtioneuvosto määräisi enintään viideksi vuodeksi kerrallaan neuvottelukunnan puheenjohtajan ja kolme muuta jäsentä. Neuvottelukunnan asema oikeuskäytäntöä tosiasiallisesti ohjaavana toimielimenä huomioon ottaen ehdotetaan, että nämä olisivat vakinaisessa virassa toimivia tuomareita. Hyvin toivottavaa olisi, että puheenjohtajaksi voitaisiin määrätä korkeimman oikeuden presidentti tai muu jäsen. Muista valtioneuvoston määräämistä jäsenistä yksi voisi luontevasti olla hovioikeuden presidentti, hovioikeudenlaamanni tai hovioikeudenneuvos, yksi käräjäoikeuden laamanni tai käräjätuomari sekä yksi vakuutus- oikeuden vakuutusylikuomari tai vakuutus- tuomari. Neuvottelukunnan puheenjohtajaan, jäseniin sekä muihin neuvottelukunnan tehtäviä hoitaviin henkilöihin sovellettaisiin rikoslain 40 luvun säännöksiä rikosoikeudellisesta virkavastuusta.

Neuvottelukunnan tehtävänä olisi edellä todetuin tavoin paitsi ohjata korvauskäytäntöä vahingonkorvauslain nojalla suoritettavien korvausten osalta myös samalla koordinoita erityisten korvausjärjestelmien piirissä toimivien lautakuntien korvauskäytäntöä ohjaavaa toimintaa. Sen vuoksi liikennevahinkolautakunta, potilasvahinkolautakunta ja rikosvahinkolautakunta olisivat ehdotuksen mukaan edustettuina neuvottelukunnassa siten, että sen jäseniä olisivat suoraan asemansa perusteella näiden lautakuntien puheenjohtajat.

Neuvottelukunta tarvitsisi käytännössä lääketieteellistä asiantuntemusta kyetäkseen luokittelemaan henkilövahinkoja korvaussuosituksen antamista silmällä pitäen. Tämän voidaan katsoa puoltavan sitä, että neuvottelukunnassa olisi myös lääketieteellistä asiantuntemusta edustavia jäseniä. Tätä vastaan puhuu toisaalta pyrkimys pitää neuvottelukunnan kokoonpano suppeana ja lisäksi se, että jäseniksi valittavien henkilöiden asiantuntemus ei voisi käytännössä kattaa kuin joitakin lääketieteen erikoisaloja. Nämä näkökohdat huomioon ottaen neuvottelukunnan tarvitsema laaja-alainen lääketieteellinen asiantuntemus onkin tarkoituksenmukaisinta turvata siten, että neuvottelukunta kuulisi tehtävänsä toteuttaessaan lääketieteen asiantuntijoita ja hankkisi muita tarvitsemiaan asiantuntijapalveluita.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin neuvottelukunnan täydentämisestä puheenjohtajan tai valtioneuvoston määräämän jäsenen eron tai kuoleman vuoksi. Liikennevahinkolautakunnan, potilasvahinkolautakunnan tai rikosvahinkolautakunnan puheenjohtajan erottua, kuoltua tai muutoin vaihduttua hänen tilalleen neuvottelukuntaan tulisi suoraan asemansa perusteella hänen jälkeensä asianomaisen lautakunnan puheenjohtajaksi tuleva henkilö.

4 §. *Asetuksenantovaltuus.* Pykälän nojalla

tarkemmat säännökset neuvottelukunnan asettamisesta, päätösvaltaisuudesta ja toiminnan järjestämisestä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Selvää on, että neuvottelukunta tarvitsisi riittävän henkilöstön ja muut voimavarat voidakseen suoriutua tehtävästään. Tehtävän laaja-alaisuus ja merkityksellisyys huomioon ottaen neuvottelukunta tarvitsee ainakin päätoimisen sihteerin ja riittävät mahdollisuudet käyttää ulkopuolisia asiantuntijapalveluita.

Voimaantulosäännöksen 2 momentissa ehdotetaan, että lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä ennen lain voimaantuloa. Tarkoituksena on tehdä neuvottelukunnan perustamiseen liittyvä yksityiskohtainen valmistelu tähän esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymisen jälkeen ennen lainmuutosten voimaantuloa.

2. Voimaantulo

Lakien vahvistamisen ja niiden voimaantulon välisen ajan on oltava pitkäkö, jotta nyt ehdotettuun sääntelyyn läheisesti liittyvät lainsäädäntömuutokset voitaisiin mahdollisuuksien mukaan saattaa voimaan ehdotetun lainsäädännön kanssa samanaikaisesti. Tällaisista muutostarpeista voidaan erityisesti mainita rikosvahinkolain uudistaminen, jonka valmistelu on parhaillaan vireillä oikeusministeriössä. Tavoitteena on toteuttaa myös sosiaali- ja terveysministeriössä lähiaikoina vireille pantava liikennevakuutuslain kokonaisuudistus siten, että kyseiseen uudistukseen sisältyvät lainsäädäntömuutokset voisivat tulla voimaan nyt ehdotettavien kanssa samanaikaisesti. Niin ikään olisi toivottavaa, että sosiaali- ja terveysministeriön antamaan päätökseen tapaturmavakuutuslain 18 a §:ssä tarkoitettua haittaluokituksesta mahdollisesti tehtävät muutokset, jotka saattavat edellyttää lainsäädäntötoimia, saatettaisiin voimaan nyt ehdotettavan sääntelyn kanssa samanaikaisesti.

Voimaantuloajankohtaa harkittaessa on otettava huomioon myös se, että ehdotetut lait edellyttävät laaja-alaista henkilöstön kouluttamista sekä tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa että yksityisellä sektorilla. Vakuutusyhtiöiden on henkilöstönsä koulutuksen lisäksi muutoinkin sopeutettava toi-

mintansa uusien säännösten mukaiseksi muun muassa uusimalla käytännön korvaustoimintaa varten laaditut suositusluonteiset ohjeet.

Edellä mainitut seikat huomioon ottaen hallitus katsoo, että ehdotettujen lakien sovelias voimaantuloajankohta voisi olla esimerkiksi 1 päivänä tammikuuta 2006.

3. Säättämjärjestys

Perustuslain 80 §:n 1 momentissa edellytetään, että yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Tässä tarkoituksessa ehdotuksella täsmennettäisiin ja tarkennettaisiin säännöksiä henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamisesta siten, että korvauksen ja korvausmäärien perusteet kävisivät nykyistä yksityiskohtaisemmin ilmi suoraan lain säännöksistä. Ehdotuksella myös edistettäisiin perustuslain 6 §:n 1 momentti huomioon ottaen oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä niin, että keskenään samanlaisissa tapauksissa korvaukset tosiasiallisestikin määrättäisiin samalla tavoin. Lisäksi säännökset antaisivat nykyistä paremman mahdollisuuden arvioida vahinkoa kärsineiden korvaussuojan tarpeen kannalta tosiasialliselta merkitykseltään samankaltaisten vahinkojen korvattavuutta samalla tavoin.

Valtiosääntöoikeudellisesti ehdotuksesta on syytä tarkastella korvausratkaisujen uudelleen harkintaa koskevaa vahingonkorvauslain 5 luvun 8 §:ää ja 2 b §:n erityissäännöstä ansionmenetykskorvauksen määräämisestä, kun henkilövahingon kärsinyt on lapsi tai nuori, sekä henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan perustamista koskevaa lakiehdotusta.

Ehdotetun vahingonkorvauslain 5 luvun 8 §:n mukaan henkilövahingon perusteella määrättyä korvausta voidaan muuttaa, jos korvauksen määräämisen perusteena olleet olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet korvauksen määräämisen jälkeen. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa, että jo vahvistettu korvaus voidaan prosessuaalisten seikkojen estämättä ottaa uudelleen harkittavaksi, kun siihen on vahingon kärsineen tai korvasvelvollisen oikeussuojan kannalta perusteltu syy. Pykälän 1 momentin mukaan kertaikkisena maksettavaksi määrättyä korvausta ei voida alentaa. Pykälän 2 momentin mu-

kaan toistuvina suorituksina maksettavaa korvausta koskeva muutos voidaan erityisesti syystä määrätä tulemaan voimaan takautvasti, aikaisintaan kuitenkin korvauksen muuttamista koskevan kanteen vireille tulemisesta lukien. Lisäksi lain siirtymäsäännöksessä ehdotetaan, että pykälää voitaisiin soveltaa myös sellaisiin korvauksiin, jotka perustuvat ennen lain voimaantuloa tehdystä teosta tai laiminlyönnistä aiheutuneeseen vahinkoon.

Ehdotettua pykälää on valtiosääntöoikeudellisesti arvioitava perustuslain 15 §:ssä turvatun omaisuuden suojan kannalta. Omaisuudella tarkoitetaan perustuslakivaliokunnan käytännössä varallisuusarvoisia etuja. Suojaa nauttivia etuja ovat paitsi omistusoikeudet myös muun muassa erilaiset saamis oikeudet, kuten vahinkoa kärsineen tuomiolla tai sopimuksella vahvistettu oikeus vahingonkorvaukseen, sekä sopimussuhteiden pysyvyys.

Kertakaikkisena korvauksena määrättyjen vahingonkorvausten osalta voidaan todeta, että ehdotetulla pykälällä ei puututa vahinkoa kärsineen omaisuuden suojaan, sillä korvauksen määrää ei voida alentaa vaan ainoastaan korottaa. Kun kyse on toistuvaissuorituksesta, voitaisiin korvausta muuttaa myös vahinkoa kärsineelle epäedullisempaan suuntaan. Ehdotetulla säännöksellä olisi lisäksi taannehtivia vaikutuksia. Näiltä osin ehdotus merkitsee puuttumista omaisuuden suojaan.

Perustuslakivaliokunnan käytännössä on katsottu, että omaisuuden suojaan puuttuvaa sääntelyä, mukaan lukien sopimussuhteiden pysyvyyteen vaikuttava sääntely, on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten, kuten sääntelyn tarkoituksen hyväksyttävyyden ja sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta (PeVL 1/2003).

Ehdotetun 8 §:n tarkoituksena on taata, että vahingosta suoritettava korvaus on tasoltaan oikea ja kohtuullinen myös olosuhteiden muuttuessa. Sääntely olisi toisaalta täyden korvauksen periaatteen mukainen ja toisaalta vastaisi sitä yleistä oikeusperiaatetta, jonka mukaan kukaan ei saa hyötyä vahingosta. Näin ollen sääntelylle on hyväksyttävä peruste. Säännöksen soveltaminen olisi myös ajallisesti rajattu kanteen vireille tulemisen jälkeiseen aikaan, joten sitä voidaan pitää tark-

karajaisena.

Säännöstä ei voida pitää myöskään suhteellisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena, sillä sen nojalla voitaisiin muuttaa vain kanteen vireille tulemisen jälkeen erääntyneitä korvauseriä ja näistä vahinkoa kärsinyt saisi kanteella tiedon. Tämän lisäksi voidaan todeta, että muutos voidaan ehdotetun pykälän mukaan määrätä tulemaan voimaan takautvasti vain, jos siihen on erityistä syytä.

Ehdotettu 2 b § koskee ansionmenetyksen määrittämistä, kun vahinkoa kärsinyt on lapsi tai nuori ja vahinkotapahtuma aiheuttaa pysyvän työkyvyn menetyksen. Ellei muuta osoiteta, pykälän 1 momentissa tarkoitettuja tilastollisia tuloja pidettäisiin ansionmenetykskorvausta määrättäessä ansiotulona, jonka vahinkoa kärsinyt olisi aikuisena ilman vahinkotapahtumaa ansainnut. Pykälän 2 momentin mukaan nämä tilastolliset tulot vahvistettaisiin vuosittain valtioneuvoston yleisistunnossa tehtävällä päätöksellä. Valtioneuvosto ei säätäisi ansionmenetykskorvauksen laskentaperusteena käytettävistä ansiotuloista, vaan vain ilmoittaisi ne tilastojen pohjalta, joten valtuudessa ei asiallisesti olisi kysymys lainsäädäntövallan käyttämisestä (ks. PeVL 58/2002 vp).

Oikeusministeriön yhteyteen ehdotetaan erillisellä lailla perustettavaksi henkilövahinkoasiain neuvottelukunta. Neuvottelukunnan tehtävänä olisi edistää henkilövahinkojen korvauskäytännön yhdenmukaisuutta. Perustettava neuvottelukunta ei vaikuta perustuslain 3 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tuomioistuinten riippumattomuuteen, sillä neuvottelukunnan tehtävänä olisi antaa ainoastaan suosituksia aineettomia vahingoista suoritettavista korvausten määristä. Tuomioistuimet eivät olisi millään tavalla sidottuja noudattamaan neuvottelukunnan suosituksia. Lisäksi voidaan todeta, että neuvottelukunta edistäisi korvauskäytännön yhtenäisyyttä, erityisesti yksityisten välisissä suhteissa.

Hallitus katsoo edellä mainitun perusteella, että lakiehdotukset voidaan kaikilta osiltaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksityksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**vahingonkorvauslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 31 päivänä toukokuuta 1974 annetun vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 4 a §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 61/1999,
muutetaan 5 luvun 1 —4 ja 6 § sekä 7 luvun 3 § sekä
lisätään 5 lukuun uusi 2 a—2 d, 4 b sekä 7 ja 8 § seuraavasti:

5 luku

Korvattava vahinko

1 §

Vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta sekä 4 a ja 6 §:ssä säädettyin edellytyksin kärsimyksestä. Milloin vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla tai julkista valtaa käytettäessä taikka milloin muissa tapauksissa on erittäin painavia syitä, käsittää vahingonkorvaus hyvityksen myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon.

2 §

Henkilövahingon kärsineellä on oikeus korvaukseen:

- 1) tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista;
- 2) ansionmenetyksestä;
- 3) kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta;
- 4) pysyvistä haitasta.

2 a §

Ansionmenetyksestä määrätään korvaus ottamalla lähtökohdaksi arvio ansiotulosta,

jonka vahinkoa kärsinyt olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut. Tästä vähennetään ansiotulo, jonka vahinkoa kärsinyt vahinkotapahtumasta huolimatta on saanut tai olisi voinut saada taikka jonka hänen arvioidaan vastaisuudessa saavan ottaen huomioon hänen työkykynsä, koulutuksensa, aikaisempi toimintansa, mahdollisuutensa uudelleen kouluttamiseen, ikänsä, asumisolosuhteensa ja näihin verrattavat muut seikat.

2 b §

Jos henkilövahingon johdosta pysyvästi työkykynsä menettänyt ei ollut vahingon tapahtuessa täyttänyt 18 vuotta, ansiotulo, jonka hän olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut, arvioidaan ottamalla huomioon hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa sekä koulutus- ja ammattisuunnitelmansa. Jollei muuta osoiteta, ansiotulon määränä pidetään:

- 1) vahinkoa kärsineen täytettyä 18 vuotta määrää, joka vastaa Suomessa asuvien 18—22 -vuotiaiden henkilöiden keskimääristä valtionveron alaista ansiotuloa;
- 2) vahinkoa kärsineen täytettyä 23 vuotta määrää, joka vastaa Suomessa asuvien 23—34 -vuotiaiden kokoaikaisten palkansajien keskimääristä ansiotuloa;

3) vahinkoa kärsineen täytettyä 35 vuotta määrää, joka vastaa Suomessa asuvien 35—64 -vuotiaiden kokoikäisten palkansaajien keskimääräistä ansiotuloa;

4) vahinkoa kärsineen täytettyä 65 vuotta sen vanhuuseläkkeen määrää, johon hänellä olisi työntekijäin eläkelain (395/1961) nojalla ollut oikeus 1—3 kohdan mukaisten ansiotulojen perusteella.

Edellä 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitettujen ansiotulojen määrät vahvistetaan vuosittain valtioneuvoston asetuksella.

2 c §

Kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta määrätään korvaus ottamalla huomioon henkilövahingon laatu ja vaikeusaste, sen edellyttämän hoidon laatu ja kestoaika sekä haitan kestoaika.

Pysyvästä haitasta määrätään korvaus ottamalla huomioon henkilövahingon laatu ja vaikeusaste sekä vahinkoa kärsineen ikä. Korvausta korottavana tekijänä voidaan lisäksi ottaa huomioon henkilövahingosta vahinkoa kärsineelle aiheutunut elämänlaadun erityinen heikentyminen.

2 d §

Henkilövahingon kärsineen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla henkilövahingon kärsineelle erityisen läheisellä henkilöllä on erityisestä syystä oikeus kohtuulliseen korvaukseen tarpeellisista kuluista ja ansionmenetyksestä, jotka heille aiheutuvat henkilövahingon kärsineen hoitamisesta. Sama koskee muiden vahingosta johtuvien toimenpiteiden korvaamista, jos ne ovat omiaan edistämään henkilövahingon kärsineen tervehtymistä tai kuntoutumista. Korvausta maksetaan enintään siihen saakka, kun henkilövahingon kärsineen terveydentila vahinkotapahtuman jälkeen on vakiintunut.

3 §

Sillä, joka on huolehtinut surmansa saaneen hautaamisesta, on oikeus kohtuulliseen korvaukseen hautaamisesta aiheutuneista kustannuksista. Surmansa saaneen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä on lisäksi oikeus

kohtuulliseen korvaukseen heille aiheutuneista hautaamiseen liittyvistä kustannuksista.

4 §

Jos elatusvelvollinen tai muutoin toisen elatuksesta huolehtinut henkilö on saanut surmansa, elatukseen tai elatusapuun oikeutetulla taikka muutoin surmansa saaneen elatuksen varassa olleella on oikeus saada korvausta elatuksen menetyksestä.

Elatuksen menetyksestä määrätään korvaus ottamalla huomioon, missä määrin korvaukseen oikeutettu todennäköisesti olisi saanut elatusta surmansa saaneelta ja mitä hän kohtuuden mukaan tarvitsee elatukseensa ottaen huomioon hänen mahdollisuutensa hankkia itse elatuksensa ansiotyöllä ja muut olosuhteet.

Elatukseen voidaan erityisestä syystä rinnastaa kotityön arvo.

4 b §

Jos kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta, surmansa saaneen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä on oikeus korvaukseen kuolemantapahtuksen seurauksena aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista sekä ansionmenetyksestä.

6 §

Oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä:

1) jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu;

2) jota on rangaistavaksi säädetyllä teolla syrjitty;

3) jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu;

4) jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla, 1—3 kohdassa tarkoitettuihin loukkauksiin verrattavalla tavalla.

Korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen

sen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkiuus.

7 §

Henkilövahingon perusteella suoritettava korvaus vastaisuudessa aiheutuvasta ansionmenetyksestä tai elatuksen menetyksestä määrätään maksettavaksi toistuvina suorituksina. Korvaus voidaan kuitenkin määrätä maksettavaksi kokonaan tai osittain kertasuorituksena, jos se on korvausvelvollisen varallisuusolot huomioon ottaen tarpeen vahinkoa kärsineen korvaussaatavan turvaamiseksi tai jos se on korvauksen määrä huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

Kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta tai pysyvästä haitasta määrätään maksettavaksi kertakorvaus. Korvaus pysyvistä haitasta voidaan kuitenkin määrätä maksettavaksi kokonaan tai osittain toistuvina suorituksina, jos se on aiheellista ottaen huomioon vahinkoa kärsineen olosuhteet, korvauksen määrä ja korvausvelvollisen varallisuusolot.

Kärsimyksestä määrätään maksettavaksi kertakorvaus.

8 §

Jos 2, 2 d, 4 tai 4 b §:n perusteella suoritettavan korvauksen määräämisen perusteena olleet olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet sen jälkeen, kun korvaus on tuomiolla vah-

vistettu tai siitä on sovittu, korvauksen määrää tai sen suorittamistapaa voidaan muuttaa. Kertakorvausta ei kuitenkaan voida tämän pykälän nojalla alentaa.

Toistuvina suorituksina maksettavaa korvausta koskeva muutos voidaan erityisestä syystä määrätä tulemaan voimaan takautuvasti, aikaisintaan kuitenkin korvauksen muuttamista koskevan kanteen vireille tuloa lukien.

7 luku

Erinäisiä säännöksiä

3 §

Oikeus korvaukseen kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta ja kärsimyksestä raukeaa, jos vahinkoa kärsinyt kuolee ennen korvausvaatimuksen esittämistä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen tehdystä teosta tai laiminlyönnistä aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Lain 5 luvun 8 §:ää sovelletaan kuitenkin myös korvaukseen, joka perustuu ennen lain voimaantuloa tehdystä teosta tai laiminlyönnistä aiheutuneeseen vahinkoon.

2.

Laki**liikennevakuutuslain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 26 päivänä kesäkuuta 1959 annetun liikennevakuutuslain (279/1959) 6 §:n
 2 momentti ja
muutetaan 6 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 361/1993, seuraavasti:

6 §

Liikennevahingon korvaus määrätään soveltaen vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 2—5, 7 ja 8 §:n sekä 7 luvun 3 §:n säännöksiä. Oikeutta korvaukseen kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta ei kuitenkaan ole, jos henkilövahinko on ollut vähäinen, eikä vahingonkorvauslain 5 luvun 5 §:ää sovelleta 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen moottoriajoneuvon liikenteeseen käyttämisestä aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Viittausta vahingonkorvauslain 5 luvun 8 §:ään sovelletaan kuitenkin myös kertakorvaukseen, joka perustuu ennen lain voimaantuloa moottoriajoneuvon liikenteeseen käyttämisestä aiheutuneeseen vahinkoon.

3.

Laki**potilasvahinkolain 3 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 25 päivänä heinäkuuta 1986 annetun potilasvahinkolain (585/1986) 3 §, sellaisena kuin se on laissa 879/1998, seuraavasti:

3 §

Korvauksen määrääminen

Korvaus potilasvahingosta määrätään soveltaen vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 2—4, 7 ja 8 §:n, 6 luvun 1 §:n sekä 7 luvun 3 §:n säännöksiä. Korvausta ei kuitenkaan voida sovittaa vahingon kärsineen

oman myötävaikutuksen perusteella, ellei vahingon kärsineen menettely ole ollut tahallista tai törkeän tuottamuksellista. Korvausta ei suoriteta vähäisestä vahingosta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen annetun terveyden- tai sairaanhoidon

yhteydessä aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Viittausta vahingonkorvauslain 5 luvun 8 §:ään sovelletaan kuitenkin myös korvaukseen, joka perustuu ennen lain voimaantuloa annetun terveyden- tai sairaanhoidon yhteydessä aiheutuneeseen vahinkoon.

4.

Laki

raideliikennevastuulain 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 5 päivänä helmikuuta 1999 annetun raideliikennevastuulain (113/1999) 12 § seuraavasti:

12 §

Korvattava vahinko

Korvaus raideliikennevahingosta määrätään soveltaen vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 2—5 §, 7 ja 8 §:n sekä 7 luvun 3 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen raideliikenteessä aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Viittausta vahingonkorvauslain 5 luvun 8 §:ään sovelletaan kuitenkin myös kertakorvaukseen, joka perustuu ennen lain voimaantuloa raideliikenteessä aiheutuneeseen vahinkoon.

5.

Laki

henkilövahinkoasiain neuvottelukunnasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Neuvottelukunta

Henkilövahinkojen ja kärsimyksen koskevan oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyden edistämiseksi oikeusministeriön yhteydessä toimii henkilövahinkoasiain neuvottelukunta.

2 §

Neuvottelukunnan tehtävät

Neuvottelukunnan tehtävänä on:
1) seurata henkilövahinkojen ja kärsimyksen korvaamista koskevan oikeus- ja korvauskäytännön kehitystä;

2) antaa yleisiä suosituksia vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun säännösten m- jalla kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvistä haitasta sekä kärsimyksestä suoritettavien korvausten määristä;

3) tehdä aloitteita henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevissa kysymyksissä.

Neuvottelukunnalla on salassapitosäännösten ja tuomioistuimen antamien salassapitomääräysten estämättä oikeus pyynnöstä saada tuomioistuimelta maksutta sen tuomio, jossa on tuomittu maksettavaksi korvausta henkilövahingosta tai kärsimyksestä. Sama koskee neuvottelukunnan oikeutta saada liikennevahinkolautakunnasta annetun lain (441/2002) 1 §:ssä tarkoitettua liikennevahinkolautakunnalta, potilasvahinkolain (585/1986) 11 §:ssä tarkoitettua potilasvahinkolautakunnalta ja rikosvahinkolain (935/1973) 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua rikosvahinkolautakunnalta niiden lausunnot, jotka koskevat henkilövahingon tai kärsimyksen korvaamista.

3 §

Neuvottelukunnan kokoonpano

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnassa on puheenjohtaja ja kuusi muuta jäsentä.

Puheenjohtajan ja kolmen muun jäsenen tulee olla vakinaisia tuomareita, jotka valtioneuvosto määrää tehtävään enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Lisäksi neuvottelukunnan jäseniä ovat liikennevahinkolautakunnan, potilasvahinkolautakunnan ja rikosvahinkolautakunnan puheenjohtajat.

Jos neuvottelukunnan puheenjohtaja tai valtioneuvoston määräämä jäsen eroaa tai kuolee kesken toimikauden, oikeusministeriö määrää hänen tilalleen uuden puheenjohtajan tai jäsenen jäljellä olevaksi toimikaudeksi.

4 §

Asetuksenantovaltuus

Neuvottelukunnan asettamisesta, päätösvaltaisuudesta ja toiminnan järjestämisestä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 200 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 2003

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

1.

Laki**vahingonkorvauslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 31 päivänä toukokuuta 1974 annetun vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 4 a §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 61/1999,
muutetaan 5 luvun 1—4 ja 6 § sekä 7 luvun 3 § sekä
lisätään 5 lukuun uusi 2 a—2 d, 4 b sekä 7 ja 8 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 luku

Korvattava vahinko

1 §

Vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta. Milloin vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla tai julkista valtaa käytettäessä taikka milloin muissa tapauksissa on erittäin painavia syitä, käsittää vahingonkorvaus hyvityksen myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon.

2 §

Sillä, jolle on aiheutettu ruumiinvamma tai muu henkilövahinko, on oikeus saada korvaus sairaanhoitokustannuksista ja muista vahingosta aiheutuneista kuluista, tulojen tai elatuksen vähentymisestä, kivusta ja särystä sekä viasta tai muusta pysyvästä haitasta.

1 §

Vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta *sekä 4 a ja 6 §:ssä säädetyn edellytyksin kärsimyksensä*. Milloin vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla tai julkista valtaa käytettäessä taikka milloin muissa tapauksissa on erittäin painavia syitä, käsittää vahingonkorvaus hyvityksen myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon.

2 §

Henkilövahingon kärsineellä on oikeus korvaukseen:

- 1) tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista;
- 2) ansionmenetyksestä;
- 3) kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta;
- 4) pysyvästä haitasta.

2 a §

Ansionmenetyksestä määrätään korvaus ottamalla lähtökohdaksi arvio ansiotulosta, jonka vahinkoa kärsinyt olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut. Tästä vähennetään ansiotulo, jonka vahinkoa kärsinyt vahinkotapahtumasta huolimatta on saanut tai olisi voinut saada taikka jonka hänen arvioidaan vastaisuudessa saavan ottaen huomioon hänen työkykynsä, koulutuksensa, aikaisempi toimintansa, mahdollisuutensa uudelleen kouluttautumiseen, ikänsä, asumisolosuhteensa ja näihin verrattavat muut seikat.

2 b §

Jos henkilövahingon johdosta pysyvästi työkykynsä menettänyt ei ollut vahingon tapahtuessa täyttänyt 18 vuotta, ansiotulo, jonka hän olisi ilman vahinkotapahtumaa saanut, arvioidaan ottamalla huomioon hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa sekä koulutus- ja ammattisuunnitelmansa. Jollei muuta osoiteta, ansiotulon määränä pidetään:

1) vahinkoa kärsineen täytettyä 18 vuotta määrää, joka vastaa Suomessa asuvien 18—22 -vuotiaiden henkilöiden keskimääräistä valtionveron alaista ansiotuloa;

2) vahinkoa kärsineen täytettyä 23 vuotta määrää, joka vastaa Suomessa asuvien 23—34 -vuotiaiden kokoaikaisten palkansaajien keskimääräistä ansiotuloa;

3) vahinkoa kärsineen täytettyä 35 vuotta määrää, joka vastaa Suomessa asuvien 35—64 -vuotiaiden kokoaikaisten palkansaajien keskimääräistä ansio tuloa;

4) vahinkoa kärsineen täytettyä 65 vuotta sen vanhuuseläkkeen määrää, johon hänellä olisi työntekijäin eläkelain (395/1961) nojalla ollut oikeus 1—3 kohdan mukaisten ansiotulojen perusteella.

Edellä 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitettujen ansiotulojen määrät vahvistetaan vuosittain valtioneuvoston asetuksella.

2 c §

Kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta määrätään korvaus ottamalla huomioon henkilövahingon laatu ja vaikeusaste, sen edellyttämän hoidon laatu ja

kestoaika sekä haitan kestoaika.

Pysyvästä haitasta määrätään korvaus ottamalla huomioon henkilövahingon laatu ja vaikeusaste sekä vahinkoa kärsineen ikä. Korvausta korottavana tekijänä voidaan lisäksi ottaa huomioon henkilövahingosta vahinkoa kärsineelle aiheutunut elämänlaadun erityinen heikentyminen.

2 d §

Henkilövahingon kärsineen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla henkilövahingon kärsineelle erityisen läheisellä henkilöllä on erityisestä syystä oikeus kohtuulliseen korvaukseen tarpeellisista kuluista ja ansionmenetyksistä, jotka heille aiheutuvat henkilövahingon kärsineen hoitamisesta. Sama koskee muiden vahingosta johtuvien toimenpiteiden korvaamista, jos ne ovat omiaan edistämään henkilövahingon kärsineen tervehtymistä tai kuntoutumista. Korvausta maksetaan enintään siihen saakka, kun henkilövahingon kärsineen terveydentila vahinkotapahtuman jälkeen on vakiintunut.

3 §

Surmansa saaneen hautauskulut ja muut hautaamiseen liittyvät kustannukset on korvattava kohtuulliseen määrään.

3 §

Sillä, joka on huolehtinut surmansa saaneen hautaamisesta, on oikeus kohtuulliseen korvaukseen hautaamisesta aiheutuneista kustannuksista. Surmansa saaneen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä on lisäksi oikeus kohtuulliseen korvaukseen heille aiheutuneista hautaamiseen liittyvistä kustannuksista.

4 §

Jos elatukseen tai elatusapuun oikeutettu jää tarpeellista elatusta vaille sen vuoksi, että elatusvelvollinen on saanut surmansa, on hänelle korvausvelvollisen varallisuus ja olosuhteet huomioon ottaen tuomittava vahingonkorvaukseksi, mitä hän tarvitsee, kunnes voi elättää itsensä. Korvaus voidaan määrätä maksettavaksi yhdellä kertaa tai toistuvina suorituksina.

4 §

Jos elatusvelvollinen tai muutoin toisen elatuksesta huolehtinut henkilö on saanut surmansa, elatukseen tai elatusapuun oikeutetulla taikka muutoin surmansa saaneen elatuksen varassa olleella on oikeus saada korvausta elatuksen menetyksestä.

Elatuksen menetyksestä määrätään korvaus ottamalla huomioon, missä määrin korvaukseen oikeutettu todennäköisesti olisi saanut elatusta surmansa saaneelta ja mitä

hän kohtuuden mukaan tarvitsee elatukseensa ottaen huomioon hänen mahdollisuutensa hankkia itse elatuksensa ansiotyöllä ja muut olosuhteet.

Elatukseen voidaan erityisestä syystä rinnastaa kotityön arvo.

4 a §

Mitä 1 momentissa säädetään, ei rajoita läheisen oikeutta korvaukseen henkilövahingosta tämän luvun 2 §:n nojalla.

(kumotaan)

4 b §

Jos kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta, surmansa saaneen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä on oikeus korvaukseen kuolemantapauksen seurauksena aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista sekä ansionmenetyksestä.

6 §

Henkilövahinkoa koskevia tämän lain säännöksiä on sovellettava myös sen kärsimyksen korvaamiseen, jonka on aiheuttanut vapauten, kunniaan tai kotirauhaan kohdistunut taikka muu sen kaltainen rikos.

6 §

Oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä:

1) jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu;

2) jota on rangaistavaksi säädetyllä teolla syrjitty;

3) jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu;

4) jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla, 1—3 kohdassa tarkoitettuihin loukkauksiin verrattavalla tavalla.

Korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus.

7 §

Henkilövahingon perusteella suoritettava korvaus vastaisuudessa aiheutuvasta ansionmenetyksestä tai elatuksen menetyksestä määrätään maksettavaksi toistuvina suori-

tuksina. Korvaus voidaan kuitenkin määrätä maksettavaksi kokonaan tai osittain kerta-suorituksena, jos se on korvausvelvollisen varallisuusolot huomioon ottaen tarpeen vahinkoa kärsineen korvaussaatavan turvaamiseksi tai jos se on korvauksen määrä huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

Kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta tai pysyvästä haitasta määrätään maksettavaksi kertakorvaus. Korvaus pysyvästä haitasta voidaan kuitenkin määrätä maksettavaksi kokonaan tai osittain toistuvina suorituksina, jos se on aiheellista ottaen huomioon vahinkoa kärsineen olosuhteet, korvauksen määrä ja korvausvelvollisen varallisuusolot.

Kärsimyksestä määrätään maksettavaksi kertakorvaus.

8 §

Jos 2, 2 d, 4 tai 4 b §:n perusteella suoritettavan korvauksen määräämisen perusteena olleet olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet sen jälkeen, kun korvaus on tuomiolla vahvistettu tai siitä on sovittu, korvauksen määrä tai sen suorittamistapaa voidaan muuttaa. Kertakorvausta ei kuitenkaan voida tämän pykälän nojalla alentaa.

Toistuvina suorituksina maksettavaa korvausta koskeva muutos voidaan erityisestä syystä määrätä tulemaan voimaan takautuvasti, aikaisintaan kuitenkin korvauksen muuttamista koskevan kanteen vireille tulosta lukien.

7 luku

Erinäisiä säännöksiä

3 §

Jos vahingon kärsinyt on kuollut, ei kuolinpesän osakkailla ole oikeutta panna vireille kannetta, jolla vaaditaan korvausta kärsimyksestä, kivusta ja särystä taikka viasta tai muusta pysyvästä haitasta.

3 §

Oikeus korvaukseen kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta ja kärsimyksestä raukeaa, jos vahinkoa kärsinyt kuolee ennen korvausvaatimuksen esittämistä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen tehdystä teosta tai laiminlyönnistä aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Lain 5 luvun 8 §:ää sovelletaan kuitenkin myös

Voimassa oleva laki

Ehdotus

korvaukseen, joka perustuu ennen lain voimaantuloa tehdystä teosta tai laiminlyönnistä aiheutuneeseen vahinkoon.

2.

Laki

liikennevakuutuslain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 26 päivänä kesäkuuta 1959 annetun liikennevakuutuslain (279/1959) 6 §:n 2 momentti ja
muutetaan 6 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 361/1993, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

Liikennevahingon korvaus määrätään noudattaen vahingonkorvauslain (412/74) 5 luvun 2—5 §:n ja 7 luvun 3 §:n säännöksiä. Korvausta kivusta ja särystä ei kuitenkaan anneta, jos vamma on ollut vähäinen, eikä vahingonkorvauslain 5 luvun 5 §:ää sovelleta 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

Määrättäessä korvausta henkilövahingosta tai kuolemantapauksen johdosta, korvaukseksi luetaan hyvitys paitsi tulojen tai eläntuksen vähentymisestä myös työ- tai elinkeinotulojen myöhentymisestä. Jos jatkuvan korvauksen suuruuteen tai eläntuksen tarpeeseen vaikuttavat henkilökohtaiset olosuhteet ovat eri aikoina erilaiset, on korvaus määrättävä sen mukaisesti. Jos nämä olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet sen jälkeen, kun korvaus on tuomiolla tai sopimuksella määrätty, se voidaan korvauksen saajan tai maksajan kanteesta vastaavasti oikaista.

6 §

Liikennevahingon korvaus määrätään *soveltaen* vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 2—5, 7 ja 8 §:n sekä 7 luvun 3 §:n säännöksiä. *Oikeutta korvaukseen* kivusta ja särystä *sekä muusta tilapäisestä haitasta* ei kuitenkaan *ole*, jos *henkilövahinko* on ollut vähäinen, eikä vahingonkorvauslain 5 luvun 5 §:ää sovelleta 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.
 (kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon
jälkeen moottoriajoneuvon liikenteeseen
käyttämistä aiheutuneen vahingon kor-
vaamiseen. Viittausta vahingonkorvauslain
5 luvun 8 §:ään sovelletaan kuitenkin myös
kertakorvaukseen, joka perustuu ennen lain
voimaantuloa moottoriajoneuvon liikenteeseen
käyttämistä aiheutuneeseen vahin-
koon.

3.

Laki

potilasvahinkolain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 25 päivänä heinäkuuta 1986 annetun potilasvahinkolain (585/1986) 3 §, sellaise-
na kuin se on laissa 879/1998, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Korvauksen määrääminen

Korvauksen määrääminen

Korvaus potilasvahingosta määrätään
noudattaen vahingonkorvauslain (412/1974)
5 luvun 2—4 §:n, 6 luvun 1 §:n sekä 7 lu-
vun 3 §:n säännöksiä. Korvausta ei kuiten-
kaan voida sovitella vahingon kärsineen
oman myötävaikutuksen perusteella, ellei
vahingon kärsineen menettely ole ollut ta-
hallista tai törkeän tuottamuksellista. Kor-
vausta ei suoriteta vähäisestä vahingosta.

Korvaus potilasvahingosta määrätään so-
veltaen vahingonkorvauslain (412/1974)
5 luvun 2—4, 7 ja 8 §:n, 6 luvun 1 §:n sekä
7 luvun 3 §:n säännöksiä. Korvausta ei kui-
tenkaan voida sovitella vahingon kärsineen
oman myötävaikutuksen perusteella, ellei
vahingon kärsineen menettely ole ollut ta-
hallista tai törkeän tuottamuksellista. Kor-
vausta ei suoriteta vähäisestä vahingosta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 200 .

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon
jälkeen annetun terveyden- ja sairaanhoi-
don yhteydessä aiheutuneen vahingon kor-
vaamiseen. Viittausta vahingonkorvauslain

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 luvun 8 §:ään sovelletaan kuitenkin myös korvaukseen, joka perustuu ennen lain voimaantuloa annetun terveyden- tai sairaanhoidon yhteydessä aiheutuneeseen vahinkoon.

4.

Laki

raideliikennevastuulain 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä helmikuuta 1999 annetun raideliikennevastuulain (113/1999) 12 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 §

12 §

Korvattava vahinko

Korvattava vahinko

Korvaus raideliikennevahingosta määrätään vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 2—5 §:n ja 7 luvun 3 §:n säännösten mukaisesti.

Määrättäessä korvausta henkilövahingosta sovelletaan vastaavasti, mitä liikennevakuutuslain 6 §:n 2 momentissa säädetään.

Korvaus raideliikennevahingosta määrätään *soveltaen* vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 2—5 §, 7 ja 8 §:n sekä 7 luvun 3 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 200.

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen raideliikenteessä aiheutuneen vahingon korvaamiseen. Viittausta vahingonkorvauslain 5 luvun 8 §:ään sovelletaan kuitenkin myös kertakorvaukseen, joka perustuu ennen lain voimaantuloa raideliikenteessä aiheutuneeseen vahinkoon.
